

1983/84:148

Fredagen den 18 maj

Kl. 09.00

1 § Justerades protokollet för den 10 innevarande månad.

2 § Föredrogs

arbetsmarknadsutskottets betänkanden

1983/84:19 om sysselsättningsåtgärder för handikappade (prop. 1983/84:100 delvis, 1983/84:122, 1983/84:125 delvis och 1983/84:139) samt

1983/84:18 om kontant stöd vid arbetslöshet m. m. (prop. 1983/84:126 och 1983/84:100 delvis).

Anf. 1 TALMANNEN:

Arbetsmarknadsutskottets betänkanden 19 och 18 kommer att behandlas i nu nämnd ordning. Voteringarna äger rum i ett sammanhang efter avslutad debatt.

Först upptas alltså arbetsmarknadsutskottets betänkande 19 om sysselsättningsåtgärder för handikappade.

Sysselsättningsåtgärder för handikappade

Anf. 2 INGRID HEMMINGSSON (m):

Herr talman! Det är nödvändigt att vi politiker hittar lösningar som underlättar för de handikappade att få arbete på den öppna arbetsmarknaden. Alternativen är anställning vid Samhällsföretag eller förtidspension. Båda dessa alternativ är sämre för den handikappade och dyrare ur samhällets synpunkt.

För att åstadkomma ökad sysselsättning krävs en förbättring och vidareutveckling av lönebidragssystemet och även en utvidgad information till arbetsgivare om lönebidragsanställningar. Det förslag som regeringen lägger fram i proposition 122 ser vi som ett steg i rätt riktning, eftersom man där tar större hänsyn till den enskildes situation än nu. Men det är inte tillräckligt.

I reservation 4 anger vi riktlinjer för en utformning av ett lönebidrag som medverkar till att fler handikappade kan beredas arbete på marknaden. Vi

Sysselsättningsåtgärder för handikappade

anser att lönebidraget bör differentieras efter handikappets art och att möjligheter skall finnas till lönebidragsanställning så länge som handikappet utgör ett hinder för fullgörande av arbetsuppgifterna.

Arbetsgivaren skulle då vara mer benägen att anställa arbetshandikappade, eftersom ersättning utgår så länge den anställde inte uppnår full arbetskapacitet. I regeringens förslag förutsätts att den handikappades arbetsförmåga utvecklas tämligen likartat och att lönebidraget kan upphöra efter fyra och ett halvt år. I vissa fall kan enligt förslaget förlängning ske med 25 % eller 50 %. Även om bidragsprocenten vore 100, skulle det ändå vara fördelaktigt ur social och ekonomisk synpunkt, eftersom anställning på den öppna arbetsmarknaden är att föredra, som jag sade tidigare, framför förtidspensionering och anställning vid Samhällsföretag.

I centerns motion och även i betänkandet påpekas att en ökad differentiering skulle åstadkomma en "olycklig förhandlingssituation mellan arbetsmarknadsmyndigheter och den enskilde arbetsgivaren".

En sådan situation behöver ej uppstå. Bedömningstillfällena behöver ej bli fler och situationen ej mer svårbedömd än i regeringens förslag, om man vid konstruktionen av lönebidraget uppmärksammar detta.

Vidare anser vi att lönebidragets utformning bör vara likartad oavsett vem som är arbetsgivare. Utskottsmajoriteten menar att regeringsförslaget innebär ett närmande till detta krav, eftersom anställning hos statliga myndigheter och allmännyttiga organisationer med 100 % resp. 90 % lönebidrag skall förbehållas personer med grava handikapp.

Men varför bara ett närmande – varför inte ta steget fullt ut? Vi måste se detta ur den handikappades synpunkt. Lönebidraget får ej fungera som en dold subvention till arbetsgivaren. Lönebidragsanställningar för handikappade som behöver en hög bidragsprocent under en lång tid blir endast tillgängliga för dem som bor i tätorterna, eftersom de nämnda arbetsgivarna i huvudsak är koncentrerade till sådana. Handikappade med svårare arbets hinder finns i hela landet, och vi har en vidsträckt glesbygd.

Om alla arbetsgivare likställdes i detta sammanhang kunde de friställda resurserna användas för att ge fler handikappade arbete som bättre passar den enskilde individen.

Vi har föreslagit att 35 milj. kr. skall avsättas för en försöksverksamhet med ett mera individanpassat lönebidrag för att utvärdera hur ett sådant bör utformas. Lönebidraget skall utgå som ett alternativ till anställning vid Samhällsföretag och för att stimulera till utslussning av arbetshandikappade från Samhällsföretag till andra arbetsgivare.

Arbetsgivare i synnerhet har ganska dåliga kunskaper om lönebidragsanställningar och om det stora behovet av sådana platser. Det är därför viktigt att arbetsförmedlingarna informerar arbetsgivarna för att stimulera till ökad sysselsättning. Arbetsgivarorganisationerna bör aktivt kunna bidra till detta. Med det nya arbetssättet som utvecklas inom arbetsförmedlingen genom företagarkontakter bör det vara lättare att föra ut information.

Effekten av arbetsförmedlingens kontakt med företagen har börjat komma till synes. Som exempel kan jag nämna Jämtlands län. Om man

jämför andelen lönebidragsanställningar första kvartalet i år och första kvartalet förra året, finner man att antalet anställningar i enskilda företag visar en betydande ökning. Då skall vi komma ihåg att Jämtlands län i stort sett består av glesbygd med ett fåtal större företag. Trots detta har samarbetet redan gett effekt.

I ett särskilt yttrande har vi motiverat varför vi inte anser att det finns anledning att bibehålla den tidigare begränsningen av antalet lönebidragsanställningar hos allmännyttiga organisationer. Eftersom dessa platser endast skall förbehållas personer med grava handikapp, kan anställningarna rymmas inom de nuvarande budgetramarna. I en tidigare bedömning har AMS beräknat att ytterligare ca 1 200 personer som inte rymms inom den nuvarande kvoten kan komma i fråga för anställning hos de allmännyttiga organisationerna.

Jag har gjort en förfrågan vid arbetsförmedlingen här i Stockholm. Där har man i dag ingen kö av ansökningar från personer som inte fått plats, och man tror inte heller att antalet lönebidragsanställningar skall öka med de förändrade reglerna. Samma besked fick jag från tre andra arbetsförmedlingar i landet.

Vi har vid flera tillfällen påpekat att kostnaderna för Samhällsföretag måste minska, dels av besparingskäl, dels för att en förstärkning av lönebidragsanställningar på den öppna marknaden på sikt skall kunna ske. Vi har föreslagit en sänkning av driftbidraget till Samhällsföretag till 120,2 % samt att ägartillskott för investeringar och bidrag till fastighetsfond skall tas upp till ett lägre belopp än vad regeringen föreslagit.

Genom rationaliseringar inom organisationen bör besparingar kunna göras främst inom den centrala organisationen. Vi har tidigare påpekat att den centrala organisationen och Samhall med dotterbolag inte ingick i den översyn av Samhällsföretagsorganisationen som har gjorts. Eftersom inget förslag där har lagts fram kräver vi än en gång att man gör en total översyn.

Även den regionala administrationen kan emellertid effektiviseras. Antalet direktanställda ej handikappade är inom vissa företag stort. Inom Samhällsföretagsgruppen varierar antalet direktanställda mellan 15 % och ända upp till 25 %. En minskning är nödvändig och ger en relativt stor besparing.

Samhällsföretag bör på olika sätt samarbeta med andra företag i stället för att utvidga de egna företagen. Detta kan också medverka till att hålla kostnaderna nere. Som exempel kan nämnas den integrerade verksamheten vid Vapensmeden i samarbete med Husqvarna AB. Liknande typer av samarbete bör kunna utvecklas på andra orter där det finns lokala förutsättningar. Jag är väl medveten om att förhållandena i glesbygden inte är lika gynnsamma för den här typen av samarbete, men andra former av samarbete har på sina håll inletts med lokala företag, bl. a. genom att Samhällsföretag utför arbetsintensiva legoarbeten för dessa företags räkning. Många andra former borde också kunna diskuteras.

Samhällsföretag har expanderat snabbt. Medan investeringarna i det övriga näringslivet har minskat, har Samhällsföretag ökat sina. Det kan

Sysselsättningsåtgärder för handikappade

ifrågasättas om strukturen är anpassad till kravet att bereda sysselsättning för personer med svårare arbetshandikapp. Samhällsföretag har i många fall valt att investera i tekniskt avancerad utrustning, vilket leder till färre sysselsatta med handikapp och fler direktanställda i arbetsledande funktioner.

En ökad genomströmning av arbetstagare inom Samhällsföretag måste åstadkommas för att bereda plats för fler handikappade. I dag är det endast få procent som går över till den öppna marknaden. Vårt förslag med en försöksverksamhet med ett mer individinriktat lönebidrag medverkar till en sådan genomströmning. Lönesystemet inom gruppen hämmar i dag utslussningen till den öppna arbetsmarknaden, eftersom lönen inom Samhällsföretag många gånger är högre än inom det privata näringslivet. Lönesystemet måste därför starkare kopplas till regionala och branschmässiga förhållanden, för att undvika lönekonkurrens.

Konkurrensproblemen mellan Samhällsföretag och det privata näringslivet när det gäller produkter kvarstår, även om situationen har förbättrats. Dessa problem har inte blivit tillräckligt belysta i rapporten om Samhällsföretags organisation. Argumentationen där går i huvudsak ut på att visa att några egentliga problem knappast föreligger, och rapporten hänvisar till att samråd sker mellan Samhällsföretag och näringslivets organisationer. Vi efterlyser en ingående redovisning av konkurrensproblemen. Det framgår av det särskilda yttrande som de borgerliga gemensamt har avgett till betänkandet. Ett sådant utredningsarbete bör ske med det snaraste, eftersom Samhällsföretag nu aviserar att man tänker gå ut hårdare på marknaden. En bransch som har blivit illa åtgången genom konkurrens på olika villkor är tillverkningsen av furumöbler, där Samhällsföretag undan för undan har tagit över marknaden och nu är ledande med 50 % av marknaden.

På grund av den höga subventionsnivån skall Samhällsföretag bereda plats för de gravt arbetshandikappade – det är vi alla överens om. Men utskottets majoritet skriver i betänkandet: "Utskottet konstaterade vidare att det numera står klart att begreppet 'gravare handikapp' i arbetslivet i allt väsentligt avser personer med grava sociala problem, i första hand missbrukare."

Jag anser detta vara en helt ny bedömning, som inte stämmer med vare sig ILO-konventionen eller det handikappbegrepp som anges i proposition 122, där det sägs att personer med psykiskt, fysiskt, förståndsmässigt eller socialmedicinskt handikapp skall komma i fråga för samhällets insatser. Detta måste gälla också Samhällsföretag.

Vi menar inte att socialmedicinskt handikappade eller missbrukare skall stå utanför Samhällsföretag, men en för stor andel missbrukare på samma arbetsplats utgör ett problem. Dels försvåras deras egen rehabilitering, dels försämras miljön för övriga handikappade. Om missbrukare i första hand skall erhålla plats, försvåras möjligheterna för personer med andra handikapp att erhålla sysselsättning. Det kan inte vara Samhällsföretags målsättning.

I och med utskottsmajoritetens skrivning är De handikappades riksförbunds kritik i allra högsta grad berättigad. Man anser att Samhällsföretag helt

har misslyckats med den grundläggande uppgiften att ge gravt handikappade arbete.

Vi anser att en anställning hos Samhällsföretag skall utgöra ett led i rehabiliteringen av missbrukare och inte en ren arbetsplacering. Eftersom kommunen har ansvaret för missbruksvården bör också ett samarbete föreligga mellan kommun och Samhällsföretag i syfte att förändra missbrukarens totala situation.

Herr talman! Härmed yrkar jag bifall till de moderata reservationerna i arbetsmarknadsutskottets betänkande 19.

Anf. 3 ARNE FRANSSON (c):

Herr talman! Riksdagen har i dag att ta ställning till arbetsmarknadsutskottets betänkande nr 19 som berör sysselsättningsåtgärder för handikappade. Inledningsvis vill jag slå fast att handikappade skall ha samma rätt som andra grupper till meningsfullt arbete. Detta måste vara en grundläggande utgångspunkt för politiken. Bäst tillgodoses de handikappades arbetsmarknadskontakter då de kan beredas tillträde till den ordinarie arbetsmarknaden.

För centerns vidkommande har det varit och är en självklarhet att på olika sätt medverka till att de handikappades villkor och förutsättningar förbättras. Riksdagen beslöt 1982 att bifalla bl. a. en centermotion om en översyn av stödet till de handikappade. Utgångspunkten för en del av de förslag som vi i dag skall ta ställning till är hämtade från den statliga utredningens delbetänkande.

Enligt centerns uppfattning är det riktigt och nödvändigt att öka och förbättra lönebidragen. Det innebär att handikappade i ökad utsträckning kan placeras på den reguljära arbetsmarknaden. Det innebär också att trycket på Samhällsföretag minskar. I reservationerna nr 5 och 8 har vi utvecklat vår syn på den allmänna utformningen av ett nytt lönebidragssystem. Vi anser att villkoren bör förbättras ytterligare utöver det förslag som regeringen och sedermera utskottet har ställt sig bakom.

En av de frågor som diskuterats allra mest under den senaste tiden är frågan om taket för anställning med lönebidrag i allmännyttiga organisationer. Centern har under ett flertal år redovisat den uppfattningen att det inte borde finnas något tak. Det bör ankomma på arbetsmarknadsmyndigheterna att göra bedömningen i det lämpliga i att placera en handikappad hos en allmännyttig organisation. Vi vet att detta för många handikappade är enda alternativet – i annat fall blir det fråga om förtidspensionering.

Handikapporganisationer har varit mycket kritiska till regeringens förslag, och det förstår vi, med tanke på de begränsade möjligheter till placering i allmännyttiga organisationer som regeringens förslag innebär.

Sammanställningar från arbetsmarknadsstyrelsen visar att över 1 000 personer skulle kunna få arbete inom allmännyttiga organisationer om taket slopades. Glädjande nog har utskottet ställt sig bakom bl. a. centermotionen om ett borttagande av taket, och vi är förvånade över att socialdemokraterna i utskottet inte har kunnat ställa sig bakom förslaget. Tydligen får man inte

Nr 148

Fredagen den
18 maj 1984

Sysselsättningsåtgärder för handikappade

Fredagen den
18 maj 1984

Sysselsättningsåtgärder för handikappade

göra några avsteg från regeringens förslag.

Spareffekten är endast marginell för samhället med de nuvarande inskränkningarna, och AMS har bl. a. sagt: "Från samhällsekonomisk synpunkt blir det ekonomiska utbytet ännu gynnsammare och utgörs av hela det produktionstillskott som de lönebidragsanställda svarar för."

Detta bekräftar att det är en riktig åtgärd att riksdagen i dag fattar beslut om att ta bort taket och att möjligheterna för anställning med lönebidrag i allmännyttiga organisationer kan öka. Därför bör yrkandet i den socialdemokratiska reservationen avvisas.

Genom tidigare riksdagsbeslut sänktes stödet till allmännyttiga organisationer från 100 % till 90 % med full verkan från den 1 juli 1983. Detta har inneburit att en del handikappade har mist sina arbeten. Därför har vi i reservation 16 föreslagit att ett 100-procentigt bidrag i särskilda fall skall kunna utgå även i fortsättningen. Vi anser att det är angeläget att denna möjlighet finns kvar för att förhindra att människor mister sina arbeten. För många är det en tragedi att förlora sitt arbete.

I betänkandet behandlas också statens bidrag till Samhällsföretags verksamhet. I vår partimotion 568 har vi föreslagit en sänkning av driftbidraget med 2 %, vilket innebär en reducering av anslaget med 54 milj. kr.

Frågan om Samhällsföretags organisation m. m. har varit föremål för en departementsutredning som vid remissbehandlingen fick mycket stark kritik. Förslaget innebar bl. a. en sönderslagning av de nuvarande regionala stiftelserna. Utredningen förordade också en lägre personaltäthet i de regionala stiftelser som har större andel direkt anställda än genomsnittet. Detta skulle innebära en personalreducering med ca 200 befattningshavare. Utredningen poängterade att denna åtgärd skulle kunna genomföras utan att de sociala målen åsidosätts. Utredningen kom också fram till nödvändigheten av att till budgetåret 1988/89 nå en bidragsprocent på 101 %. Såvitt jag förstår har arbetsmarknadsministern sedermera i princip ställt sig bakom denna målsättning fram till budgetåret 1988/89. Det skulle alltså bli en reducering med 23 procentenheter under en treårsperiod.

I vår motion har vi aktualiserat frågan om en reducering av antalet direktanställda i linje med departementspromemorians förslag. Dessutom har vi föreslagit en minskning av antalet anställda vid huvudkontoret. Vi i centern har hela tiden hävdat att antalet anställda vid huvudkontoret har varit alltför stort. Glädjande nog kan vi nu också konstatera att riktlinjerna från Samhällsföretags styrelse för den framtida verksamheten innebär en viss reducering av antalet anställda vid huvudkontoret.

Vi är mycket förvånade över att utskottet i sitt yrkande om avslag på motionen sagt att de sociala målen äventyras om man sänker det statliga bidraget med ytterligare 2 procentenheter för kommande budgetår. Hur skall man då från socialdemokratiskt håll argumentera om minskningen framöver måste ligga på 8 % per år? Den åtgärd som vi föreslår berör de direktanställda och inte de handikappade. Det är viktigt att betona detta. Utredningens mål för den ekonomiska utvecklingen för Samhällsföretag tycks ligga i linje med det ansvariga statsrådets uttalanden, och detta innebär

såvitt jag förstår att den socialdemokratiska regeringen kommer att arbeta för att nå detta mål när det gäller Samhällsföretag. Det vore därför värdefullt med ett klart besked från socialdemokratiskt håll med tanke på den motivering som man angivit i utskottsbetänkandet. Vi måste få veta hur man från socialdemokraternas sida ser på möjligheterna att förverkliga en reducering av driftbidragsprocenten till Samhällsföretag och vilka åtgärder som i så fall bör vidtagas. Jag utgår ifrån att Sten Östlund kommer att ge besked om detta i sitt anförande.

För centern är det viktigt att det skapas sådana förutsättningar att de handikappade får samma rätt till arbete som andra grupper i samhället. De förslag och de ställningstaganden som vi gett uttryck för i detta betänkande är ett betydelsefullt steg i den riktningen.

Med det anförda får jag, herr talman, yrka bifall till centerreservationerna och i övrigt till utskottets hemställan.

Anf. 4 ELVER JONSSON (fp):

Herr talman! I en hård arbetsmarknadssituation är det särskilt svårt för människor med handikapp. Därför är det angeläget att reformarbetet med att förbättra och stärka de handikappades möjligheter på arbetsmarknaden går vidare. Totalt sett rör det sig om ett helt komplex av frågor, men en av de viktigaste bitarna är just de ekonomiska villkoren, som statsmakterna i hög grad reglerar.

I propositionen 122 föreslås förändringar och i några fall förbättringar. Jag tänker då bl. a. på introduktionsstödet och det särskilda lönebidraget.

Att underlätta för arbetshandikappade att få del av den sociala gemenskap som arbetslivet ger måste ses som synnerligen angeläget. Det har naturligtvis en allmänt ekonomisk sida som är positiv för hela samhället. Alldeles särskilt viktig är den mänskliga sidan, som stärks då en handikappad kan delta i arbetslivet genom att helt eller delvis ha ett förvärvsarbete.

Av hävd har såväl socialdemokraterna som folkpartiet varit med och reformerat på en rad områden för att nå just de syften som jag här nämnt. Därför blir man överraskad över att socialdemokraterna på ett par punkter kommer med minst sagt överraskande inslag. Det ena är att regeringen vill sätta ett "tak" för antalet människor som erhåller lönebidrag vid anställning hos de allmännyttiga organisationerna. Det är särskilt överraskande, eftersom socialdemokraterna här i riksdagen tidigare har varit negativa till sådana tankegångar. Det gäller inte minst arbetsmarknadsministern, som nu föreslår en begränsning som hon tidigare motsatt sig. När riksdagen tog beslut 1980 om att ge de allmännyttiga organisationerna ett 90-procentigt bidrag, så kombinerades det med att avskaffa det tidigare taket för bidragsgivningen till dessa organisationer. Den gången var socialdemokraterna med. Ett par år senare då frågan ånyo diskuterades i arbetsmarknadsutskottet, bl. a. i anledning av en socialdemokratisk motion som Anna-Greta Leijon medverkat till, så tog utskottet enigt ställning för att man inte skulle ha denna form av begränsning. I följd vände socialdemokraterna på klacken. Med hjälp av moderaterna infördes ett särskilt tak som innebär att enbart 500

Fredagen den
18 maj 1984

Sysselsättningsåtgärder för handikappade

nya platser fick tillkomma för hela året. Samma förslag återkommer i år. Nu vill regeringen skenbart öka på något genom att plocka av nästa års tilldelning. Men man vidhåller att det skall vara en särskild begränsning. Den här gången har dock övriga partier i utskottet tagit sig samman och gemensamt avvisat propositionen och regeringens förslag på denna punkt. Jag vill, herr talman, bara beklaga att socialdemokraterna i utskottet inte kunnat ställa upp på ett positivt beslut.

I reservationen 15 säger folkpartiet nej till regeringens förslag om snävare regler för de grupper som kan placeras hos de allmännyttiga organisationerna.

Anställning med lönebidrag är en sammanslagning av den tidigare halvskyddade sysselsättningen, som var inriktad på personer med nedsatt arbetsförmåga på grund av handikapp, och av arkivarbetet. I arkivarbete kunde placeras även personer utan särskilda handikapp eller funktionsnedsättningar, nämligen om dessa på grund av ålder eller andra personliga förhållanden inte kunde få arbete på den reguljära arbetsmarknaden.

Från allra första början var arkivarbetet ett sätt att ge sysselsättning åt arbetslösa kontorister, som det hette på 1930-talet.

Från folkpartiets sida menar vi att insnävningen kommer att drabba äldre och flyktingar. Som ett exempel kan nämnas att det varit en fördel att man genom lönebidragsanställningen kunnat ta hand om t. ex. intellektuella flyktingar som behöver en grundlig inträning i svenska, innan de kan nyttiggöra sig tidigare utbildning. Ett annat exempel är straffade, som ju erfarenhetsmässigt kan ha svåra problem med att få sysselsättning efter utskrivningen. Tredje exemplet är äldre tjänstemän, och därmed anknyter jag till det ursprungliga syftet med arkivarbetet.

Med en enkel karikatyr skulle man alltså kunna påstå att regeringen inte bara spikat på ett "tak" utan också flyttat ihop "väggarna" rejält. När det gäller "taket" säger utskottet nej till denna regeringens försämring. När det gäller de snävare och hårdare reglerna har socialdemokraterna fått med sig moderaterna och kan därmed bilda majoritet för att hålla tillbaka antalet anställningar med lönebidrag för handikappade. Det är att beklaga, därför att vi vet att nettokostnaderna för att ge de arbetshandikappade en anställning är mycket ringa. För många är alternativet – det har redan sagts i dagens debatt – förtidspensionering. Socialekonomiskt är det dyrt att inte hjälpa människorna till ett arbete, och socialt-mänskligt kostar det ännu mera.

Så, herr talman, till det särskilda yttrandet nr 1 som finns i betänkandet och som avser bilstödet till de handikappade. Den motion som jag har väckt i ämnet tillsammans med Gunhild Bolander och Ingvar Eriksson har hänvisats till socialförsäkringsutskottet, eftersom den avser även andra handikappade än dem som är arbetsföra. Men bilstödet för handikappade är i dag ett arbetsmarknadspolitiskt instrument, och därför har motionen budgetmässigt behandlats i arbetsmarknadsutskottet.

Om bilstödet för de handikappade kan man säga att det är en lång lidandets historia. För snart 20 år sedan, dvs. år 1965, tillsattes dåvarande handikapp-

utredningen under riksdagsman Ingemund Bengtssons ledning. Utredningens förslag ledde inte till något riksdagsbeslut. Det kom så att säga av sig i början av 1970-talet. I mitten av 1970-talet väcktes flera motioner om att den här frågan borde lösas. Så småningom – året var 1979 – tillsatte dåvarande folkpartiregeringen en utredning som avlämnade sitt betänkande på hösten 1982. Men redan på våren samma år hade en enhällig riksdag på arbetsmarknadsutskottets förslag uttalat att det var angeläget att få en reformering för bilstöd till handikappade. Riksdagen förutsatte att det borde ske redan vid årsskiftet, i januari 1983.

Den då nyss tillträdna socialdemokratiska regeringen gjorde inget annat än att lägga utredningen i byrålådan. Det tog över ett halvår, innan utredningens betänkande gick ut på remiss. Remissvaren kom i höstas, men *ingenting fanns i budgetpropositionen i januari 1984.*

Nu har det alltså gått två år sedan en enhällig riksdag begärde och förutsatte att det skulle komma ett förslag. Det finns nämligen så många svagheter i nuvarande system att en förändring brådskar. Att inkomstgränsen höjs med några kronor förändrar inte förhållandena. Man hämtar inte ens in eftersläpningen. Fortfarande gäller omdömet att man inte kan ha ett heltidsarbete i lägsta statliga löneklass och komma i fråga för ett bilstöd med nuvarande regler. Till det kommer att det är ett "snårigt och risigt" system, näst intill ogenomträngligt både för sökande och för bidragsmyndigheter.

Herr talman! Jag har inte velat låta detta tillfälle gå förbi utan att göra kammaren uppmärksam på att det finns en rad skäl för att förverkliga ett förbättrat bilstöd för de handikappade. Ett bra bilstöd är ett viktigt socialt och arbetsmarknadspolitiskt instrument. Jag påstår för den skull inte att reformen måste vara ett avtryck av bilstödskommitténs förslag i alla delar. Men det är faktiskt en mycket god grund – dvs. ett förenklat och förbättrat system. Förslaget skulle innebära klara förbättringar redan med en mycket måttlig anspänning på statsbudgeten. Samhällsekonomiskt skulle det ge vinster och bl. a. skulle kostnadstrycket på den allmänna färdtjänsten minska. Mänskligt skulle det alltså vara stora fördelar. All den väntan som regeringen här kostat på sig är att beklaga. Vi har i motionen nr 1589, vilken senare kommer att behandlas av riksdagen, uppmanat regeringen att ta sig samman och snabbt komma med ett förslag. Får jag genom arbetsmarknadsministern skicka med en liten hälsning till kollegan i socialdepartementet Sten Andersson. Det var för snart ett år sedan jag frågade om det skulle komma något förslag. Socialministern hänvisade då till att remissvaren inte hade kommit in. Men nu är de ju inne sedan mycket lång tid tillbaka. Det är angeläget att ett förslag kommer och att det kommer snabbt.

Herr talman! Jag vill yrka bifall till folkpartireservationen och i övrigt till hemställan i arbetsmarknadsutskottets betänkande 19.

Anf. 5 LARS-OVE HAGBERG (vpk):

Herr talman! Först vill jag notera att det lönar sig att vara konsekvent i politiken. Ända sedan det s. k. taket för anställning med lönebidrag i allmännyttiga organisationer infördes av den borgerliga regeringen har vpk

Sysselsättningsåtgärder för handikappade

kämpat emot. Vi har helt enkelt funnit detta otillständigt, om man tar i beaktande den situation som de handikappade befinner sig i på arbetsmarknaden och dessutom den ringa kostnad som anställning med lönebidrag innebär för samhället, eftersom alternativet i allmänhet är pensionering.

Från början hade vi nöjet att i den här frågan göra gemensam sak med socialdemokraterna, som inte utan engagemang ställde upp för de handikappade gentemot den borgerliga reaktionen. Tyvärr hade vi då inte den majoritet som behövdes för att avskaffa taket. Situationen har nu förändrats så till vida att de borgerliga partierna har anslutit sig till vpk:s uppfattning och driver frågan inte utan visst engagemang. Vi har fått majoritet för vårt förslag, och taket försvinner.

Hur skall man förklara dessa svängningar i politiken? En möjlig förklaring är att ju större den socialdemokratiska riksdagsgruppen blir, desto mindre makt får den. Den får nämligen lämna ifrån sig inflytandet till regeringskansliet. Jag kan inte frigöra mig från intrycket, att om de socialdemokratiska ledamöterna i utskottet hade fått agera fritt, hade de anslutit sig till utskottsmajoriteten. Nu fick de helt enkelt inte göra det, och jag beklagar detta. Det är ett kortsynt och inskränkt ekonomiskt synsätt som legat i botten på regeringens politik, och det går ut över de handikappades möjligheter till arbete.

En allt större del av befolkningen ställs permanent utanför arbetsmarknaden. Vi ser en trend till allt större öppen arbetslöshet. Vi har en omfattande dold arbetslöshet och en omfattande förtidspensionering. Man räknar med att det är över en halv miljon människor i produktiva åldrar som ställs utanför arbetslivet, många av dem utan större hopp om att någonsin kunna återvända dit.

När det diskuteras hur stor arbetslösheten är kan man inte bara räkna dem som redovisas som öppet arbetslösa. Skall man få fram vilka som verkligen behöver ett fast arbete, krävs det att alla som inte har ett sådant arbete redovisas som arbetslösa.

Faktum är att utslagningen och utsorteringen av människor från arbetsmarknaden står i strid med de grundläggande värderingar som bör genomsyra vår arbetsmarknadspolitik. Den bör bygga på förutsättningen att alla människor behövs och efter sina förutsättningar bör göra sin insats i arbetslivet. Rätten till arbete måste gälla alla människor i produktiva åldrar och oberoende av eventuella handikapp.

Från den utgångspunkten skulle vi naturligtvis inte behöva ha något lönebidragssystem för handikappade. Lönebidrag är en tvingande nödvändighet i ett samhälle där rätten till arbete och ett mänskligt arbetsliv inte existerar. Vi skall även komma ihåg att lönebidrag innehåller ett stort mått av förnedring för de handikappade, eftersom de blir särbehandlade.

Att förebygga utslagning är en uppgift för den samlade arbetsmarknadspolitikerna och näringspolitiken. Generella och riktade åtgärder på de här områdena skulle dock underlättas, om vi hade bättre kunskaper om de utslagnas situation. Det behövs en kartläggning av de utslagnas situation, på samma sätt som låginkomstutredningen och sysselsättningsutredningen på

sin tid initierade en bred-samhällsdebatt i dessa frågor. Därför bör det enligt vår uppfattning tillsättas en utredning som gör denna breda kartläggning och som initierar debatt, så att de utslagna inte ställs på undantag.

Vpk har i det här läget i princip godtagit de förändringar av lönebidragssystemet som regeringen har föreslagit. Vi har en avvikande mening på några punkter, och framför allt reagerar vi mot att man från regeringens och utskottsmajoritetens sida inte är beredda att fullt utnyttja de möjligheter som de olika konstruktionerna inom lönebidragssystemet ger.

Det är alldeles utmärkt att man inför ett introduktionsstöd. Det är helt riktiga tankar som ligger bakom. Men varför utesluta detta när det gäller anställningar hos staten, allmänna försäkringskassor och andra arbetsgivare som tillämpar statliga avtal? Varför denna begränsning, och varför skall man införa ett tak för antalet introduktionsstöd, precis som om det inte fanns tillräckligt många tak och begränsningar redan tidigare för handikappades möjligheter att vinna inträde på arbetsmarknaden? Inbillar man sig att det plötsligt skall bli för lätt för de handikappade att få arbete, när man inför introduktionsstöd? Tror man att de handikappade härigenom kommer att gynnas på ett otillbörligt sätt i jämförelse med andra på arbetsmarknaden? Det är sådana här frågeställningar som gör att man bör studera problemen närmare. Det är bra att man inför introduktionsstöd, men varför förta effekten genom att sänka lönebidragsnivån? Den bör enligt vår mening ligga kvar vid 75 % av lönesumman första året och sedan minskas på samma sätt som nu.

Både i utskottsbetänkandet och i regeringens proposition diskuteras att det bara är de handikappade som skall komma i åtnjutande av lönebidragssystemet. Det förefaller som om man på vissa håll när förhoppningar om att man med dessa formuleringar kanske skulle kunna begränsa antalet lönebidrag och särskilt då anställningar med lönebidrag i allmännyttiga organisationer. Så är det naturligtvis inte. Vad som möjligen kan bli följderna är en marginell förskjutning av den grupp som får lönebidrag. Vi är ju överens om den grundläggande definitionen i sammanhanget. Men det är inte själva arten av handikappet som är det avgörande, utan vilken betydelse detta får för den enskildes ställning på arbetsmarknaden och för vederbörandes möjligheter att få arbete. Det måste även i fortsättningen vara detta som blir det avgörande för arbetsmarknadsmyndigheternas handläggning av dessa ärenden. Beroende på arbetsmarknadens utseende kan ett handikapp i en landsända vara betydelselöst från arbetsmarknadssynpunkt, medan samma handikapp i en annan region kan utgöra motiv för förtidspensionering. På samma sätt kan en viss yrkestillhörighet vara avgörande för om ett handikapp skall bedömas som svårt eller lindrigt.

I likhet med introduktionsstödet är det särskilda lönebidraget ett viktigt instrument för att förbättra möjligheterna på arbetsmarknaden för personer med handikapp. Eftersom det här bidraget är särskilt destinerat till personer med svåra handikapp, kunde man åtminstone ha förväntat sig en generös attityd från regeringens sida – att man skulle sätta nödvändigheten av att nå

Sysselsättningsåtgärder för handikappade

resultat främst. Men tyvärr måste vi återigen konstatera att man inte har tagit steget fullt ut.

Från vpk:s sida hävdar vi att det särskilda lönebidraget skall kunna utgå i tre år för att därefter sänkas till 50 % resp. 25 %. Men vi säger också att man skall kunna återgå till en högre bidragsnivå när det är nödvändigt, på grund av tillfällig eller mer varaktig försämring av handikappet.

Vi anser vidare att det finns anledning att inrätta ett 100-procentigt särskilt lönebidrag. Det är bl. a. med tanke på den grupp som kanske är sämst ställd på arbetsmarknaden, nämligen de utvecklingsstörda.

Även när det gäller det särskilda lönebidraget vill regeringen begränsa antalet bidragstagare som årligen kan komma i fråga. Vpk anser att detta är principiellt fel. Vi anser att det inte skall finnas någon annan begränsning än möjligheten att erbjuda arbete. Det är, som vi redan har påpekat, begränsning nog. Vi anser att om det finns möjlighet till en arbetsplacering med särskilt lönebidrag, skall detta inte behöva stupa på att pengarna på anslaget är slut för året. Det är just detta som så många har reagerat mot när det gällt taket för lönebidragen till allmännyttiga organisationer. Det har funnits arbete och det har funnits arbetslösa som har passerat för arbetena, men lönebidragstaket har tvingat dem kvar i arbetslöshet. Vi kan inte acceptera att nya sådana hinder byggs in i lönebidragssystemet.

Herr talman! Utvecklingen i vad gäller Samhällsföretagsgruppen, som behandlas i det här betänkandet, är oroande. Den härstammar ur de delvis motstridiga krav som ställs på verksamheten från samhällets sida. Å ena sidan skall gruppen bereda arbete åt personer som på grund av handikapp inte kan få arbete på öppna arbetsmarknaden. Å andra sidan skall verksamheten bedrivas efter affärsmässiga principer. Dessa affärsmässiga principer är desamma som gör att handikappade slås ut från eller inte kommer in på den öppna arbetsmarknaden. När sedan staten successivt sänker driftbidragsprocenten leder detta till att de affärsmässiga principerna alltmer kommer att ta över och verkar styrande på verksamheten på bekostnad av det sociala målet. Det är detta som håller på att ske.

Ser vi på den öppna arbetsmarknaden i dag, finner vi att den är grym för dem som inte passar in – det är ackord, bonus, effektivitet och lönsamhet som styr. Men under flera år har det förekommit en berättigad och skarp kritik från handikapporganisationerna, som säger att det blir allt svårare för personer med gravt handikapp att få jobb inom Samhällsföretag. De har till att börja med svårt eller inga möjligheter alls att få arbete på den öppna arbetsmarknaden. Där får de ett klart besked: Tyvärr är du inte lönsam på den här arbetsmarknaden, lilla vän. Det färgar naturligtvis också Samhällsföretag. Vidare är utslussningen från Samhällsföretag till den öppna arbetsmarknaden ganska liten i dag.

Vpk har inget emot att Samhällsföretags verksamhet bedrivs effektivt, men det måste ske inom ramen för det sociala målet. Det behövs en översyn av Samhällsföretagsgruppen, bl. a. för att man skall uppnå en högre grad av samordning av verksamheten och bryta beroendet av legotillverkning. Det behövs också en översyn i syfte att utveckla arbetsprocesser och utnyttja

modern teknik för att man på ett bättre sätt skall kunna bereda meningsfullt arbete åt svårt handikappade. Ett sådant arbete försvåras bl. a. genom minskade driftbidrag.

En annan punkt som har stor betydelse för de handikappade är främjandelagen, som en gång i tiden, när den kom, betecknades som en stor framgång. Den skulle bli en succé – men den har helt kommit av sig. Den skulle gynna de handikappade när det gällde att komma in på den öppna arbetsmarknaden. Vi har från vpk vid åtskilliga tillfällen krävt att man skall skärpa tillämpningsreglerna vad avser främjandelagen, så att den verkligen leder till det den en gång syftade till.

Med detta, herr talman, yrkar jag bifall till samtliga vpk-reservationer i detta betänkande och till utskottets hemställan i de delar som reservationerna inte omfattar – i synnerhet till utskottets hemställan att taket för lönebidragsplatser hos allmännyttiga organisationer slopas.

Anf. 6 STEN ÖSTLUND (s):

Herr talman! Samhällets stöd för att hjälpa handikappade att få arbete har byggts ut och förändrats under en lång följd av år på olika sätt. Arkivarbete, som kunde anordnas i statlig och kommunal förvaltning och hos statsunderstödda och andra allmännyttiga organisationer, tillkom redan 1934.

Den halvskyddade sysselsättningen inrättades 1950 och fanns på hela arbetsmarknaden utom i statlig förvaltning.

Den viktigaste skillnaden mellan dessa former av stöd var att arkivarbetaren i princip var anställd av arbetsmarknadsverket, medan den anställde i halvskyddat arbete hade samma anställningsförhållanden som gällde på arbetsmarknaden i övrigt.

Efter uppdrag till och förslag från sysselsättningsutredningen skedde stora förändringar i slutet av 1970-talet och de första åren på 1980-talet. Anställningsformen förändrades även för arkivarbetarna och gavs ett enhetligt namn – lönebidragsanställning. Men man införde skilda stödformer till statlig anställning, till allmännyttiga organisationer och till den öppna arbetsmarknaden. Det senare fick formen av ett s. k. allmänt lönebidrag, som i normalfallet avtrappas under en fyraårsperiod, och i vissa fall för svårare handikapp ett s. k. förhöjt lönebidrag men i begränsad omfattning samt slutligen ett särskilt högre bidrag för ungdom under 25 år med särskilt svåra handikapp. De nivåer på lönebidragen som gällt framgår av utskottets betänkande.

Kostnaderna för denna form av stöd till handikappade har i löpande priser ökat från 331 milj. kr. 1973/74 till 1,9 miljarder kronor 1982/83, och räknat i fasta priser från 805 milj. kr. 1972/73 till 1 708 milj. kr. räknat i 1982 års priser.

Effekterna av reformerna kring 1980-talets början kan mätas i antalet sysselsatta, som stigit från 28 400 år 1980 till 34 752 under 1983, och i mars i år var 36 500 personer anställda med lönebidrag.

Av de 1,9 miljarder kronor som utbetalades 1983 gick ca 40 % till de allmännyttiga organisationerna, ca 32 % till statliga myndigheter och 28 %

Sysselsättningsåtgärder för handikappade

till övriga arbetsgivare. Antalet anställda den 30 juni 1983 var ca 6 700 hos statliga myndigheter med 100 % kostnadstäckning, ca 10 600 hos allmännyttiga organisationer med 90 % kostnadstäckning, och övriga arbetsgivare – kommuner, landsting, affärsdrivande verk och enskilda arbetsgivare – hade ca 18 850 anställda med de avtrappande former av lönebidrag som gäller för dem.

Med andra ord: för ca 28 % av kostnaderna sysselsätts 53 % på den öppna marknaden, och för ca 72 % av kostnaderna sysselsätts ca 47 % av de lönebidragsanställda i statlig anställning och hos allmännyttiga organisationer.

Parallellt med de former som lett fram till lönebidragsanställningsformen har samhällets insatser för att ge handikappade arbete ökat på det område som ledde fram till bildandet av Stiftelsen Samhällsföretag, som startade sin verksamhet 1980.

Före 1980 bedrevs den verksamheten med många olika huvudmän – kommunala, landstingskommunala och i vissa fall enskilda verkstäder för skyddat arbete, kontorsarbetscentraler, industriella beredskapsarbeten och hemarbete i olika former.

Efter ca tio års utredningsarbete beslöt riksdagen om ett samlat huvudmannaskap 1977, och staten och landstingen bildade regionala stiftelser för skyddat arbete inom varje län. En central stiftelse – Samhällsföretag – inrättades av staten för övergripande och gemensamma frågor.

Stiftelserna har i dag 30 200 anställda, varav 24 900 arbetshandikappade.

Sedan Samhällsföretagsgruppen bildades har resultaten successivt förbättrats och driftbidragen har kunnat sänkas, räknat i procent på lönesumman, från 143 % 1980 till föreslagna 124 % budgetåret 1984/85, motsvarande ca 2,4 miljarder kronor. Därtill kommer bidrag till fastighetsfonden med 318 milj. kr. och ägartillskott för investeringar på 15 milj. kr. Totalkostnaden för Samhällsföretag blir då 2,7 miljarder kronor.

Under budgetåret 1983/84 anslogs 16,5 miljarder kronor till arbetsmarknadspolitik, varav 30 % eller 5 miljarder kronor gick till sysselsättningsskapande åtgärder för handikappade. Därtill kommer att i december 1983 12 % av dem som var placerade i beredskapsarbete och 23 % av dem som genomgick arbetsmarknadsutbildning var arbetshandikappade.

I det betänkande vi nu behandlar föreslås att riksdagen skall besluta om 5,5 miljarder kronor för budgetåret 1984/85. Därtill kommer att andelen handikappade i beredskapsarbeten och i arbetsmarknadsutbildning kan bedömas bli av minst samma andel som 1983.

Det är mot denna bakgrund vi skall se behandlingen av proposition 100 bil. 12, tilläggsproposition 125 och framför allt proposition 122 om introduktionsstöd och reformerat lönebidrag som vi i dag behandlar enligt arbetsmarknadsutskottets betänkande 19 om sysselsättningskapande åtgärder för arbetshandikappade och dess förslag till reformerat lönebidrag.

Jag skall i fortsättningen av mitt anförande kommentera det avsnitt som behandlar särskilda åtgärder för arbetsanpassning och sysselsättning, i huvudsak lönebidragen och de därtill fogade reservationerna 1–17.

Sven Lundberg kommer senare att för vårt parti kommentera de övriga delarna av betänkandet.

Inledningsvis behandlar utskottet en ILO-konvention, nr 159, om yrkesinriktad rehabilitering och arbete åt arbetshandikappade, och utskottet konstaterar att vår politik på området väl överensstämmer med konventionen.

Beträffande övergripande åtgärder yrkas i flera motioner och i reservationerna 1 och 2 från vpk om kartläggning av de utslagnas situation. Vidare yrkas om en översyn samt skärpning av lagstiftningen i vad avser främjandelagen och lagen om anställningsskydd, LAS. Handikappkommittén har i uppdrag att se över främjandelagen. I vad avser lagen om anställningsskydd kan utskottet inte finna annat än att lagen ger det skydd som kan krävas, och jag yrkar därmed avslag på reservationerna 1 och 2.

De förslag som avser arbetshjälpmedel åt handikappade tillstyrks av utskottet. De borgerliga partierna vädrar i detta sammanhang visst missnöje över att en utredning som var klar hösten 1982 angående bilstödet inte lett till något förslag från regeringen. Elver Jonsson har tidigare gett en bakgrund till den frågan. Mot bakgrund av moderaternas förslag om kraftiga indragningar i annat sammanhang på färdtjänstens område, som skulle leda till isolering för många handikappade, har deras medverkan i detta yttrande ett drag av opportunist.

Bidraget till arbetsbiträde föreslås bli höjt med 5 000 till 25 000 kr. Vpk har i en reservation krävt ytterligare höjning och att bidraget skall kunna kombineras med lönebidrag utöver vad som nu gäller. Yrkandet avslås med hänvisning till tidigare regler och det särskilda lönebidrag som behandlas i det följande. Jag yrkar bifall till utskottets förslag och avslag på reservation 3.

Som framgått av min inledning utgör lönebidragen en av de stora posterna i detta betänkande och även sett totalt inom arbetsmarknadspolitiken, liksom i hela den arsenal av åtgärder på olika områden där stöd ges till handikappade.

I huvudsak har de i proposition 122 framlagda förslagen utgått från handikappkommitténs betänkande D S A 1983:14 om introduktionsstöd och lönebidrag.

Förslagen innebär i korthet att ett introduktionsstöd på 90 % införs och utges under sex månader. Det ersätter tidigare bidrag vid arbetsmarknadsutbildning i företag och praktikanställning av äldre och handikappade.

Introduktionsstödet ges utan krav på formaliserade utbildningsplaner, vilket var fallet i tidigare bidragsformer. Men det skall utnyttjas för att ge en god introduktion och inläring i arbetet. Det skall även kunna ges till en redan anställd som efter en längre tids sjukskrivning behöver stöd för att kunna återgå till arbete. Det föreslås tillämpas i första hand för anställning i näringslivet och i kommuner och landsting, men inte i statlig verksamhet eller hos allmännyttiga organisationer.

Utskottet anser att de statliga affärsdrivande verken skall vara berättigade att använda introduktionsstöd, och i vissa fall skall detta även gälla statliga myndigheter och liknande, i det senare fallet då det kan bedömas att en

Sysselsättningsåtgärder för handikappade

inledning med introduktionsstöd kan ge en anställning *utan* lönebidrag. Detta bör ges regeringen till känna.

Vidare föreslås ett nytt allmänt lönebidrag. Det lönebidrag som nu föreslås ges med 50 % under de två första åren och med 25 % under de två följande åren. I de flesta fall har anställningen inletts med en sexmånadersperiod med ett 90-procentigt produktionsstöd. Förlängt bidrag skall efter prövning kunna lämnas med 25 % per år i vissa och speciella fall.

Slutligen föreslås ett särskilt lönebidrag vid anställning av personer med svåra handikapp, som utan bidraget skulle riskera att bli pensionerade eller måste beredas skyddat arbete. Detta bidrag föreslås utges med 90 % första anställningsåret, utöver eventuell introduktionsstödsperiod på sex månader, och därefter med 50 % i ytterligare tre år. Det kan därefter förlängas efter prövning med 50 eller 25 % per år.

Förslaget gäller utan åldersbegränsningar eller andra begränsningar, som är fallet i dag, inom en ram av ca 800 personer om året med 90 % och ca 1 400 personer med 50 % och innebär väsentliga förbättringar av det tidigare förhöjda bidraget, som var begränsat till ungdom under 25 år och för överförda anställningar från skyddat arbete och omfattade ca 350 personer per år.

I reservationerna 4–13 till detta avsnitt i betänkandet har moderaterna, centern och vpk anmält skiljaktiga meningar till utskottet. Moderaterna vill ändra den allmänna utformningen. De kräver i huvudsak ett mer differentierbart system i förhållande till handikappets svårighetsgrad, upp till 100 % i lönebidrag även hos enskilda arbetsgivare, likställdhet i kretsen av arbetsgivare samt att ett sådant system skall vara lönsamt i förhållande till nuvarande anställning i Samhällsföretags skyddade arbete.

Centern kräver däremot i samma frågor ett högre allmänt lönebidrag och vill avslå förslaget om det särskilda lönebidraget, då de av regeringen framlagda förslagen ses som en alltför kraftig differentiering. Även centern anser att de ökade kostnaderna kan vägas mot besparingar på anställningar i Samhällsföretag. Som konsekvens därav har centern följreservationer för det allmänna och det särskilda lönebidragets utformning samt det senares omfattning.

Moderaterna och centern har således inbördes motstridiga uppfattningar för resp. emot ökad differentiering.

Förslagen i propositionen bygger i allt väsentligt på handikappkommitténs överväganden. Kommittén har avvisat moderaternas förslag om differentiering och har i likhet med utskottet funnit att det skulle leda till svåra avväganden och, enligt utskottet, medföra en meritvärderingsliknande situation för de handikappade, som ej kan accepteras. Kommittén, liksom propositionen och utskottet, har å andra sidan funnit tunga skäl för att den mera schablonmässiga uppbyggnad av differentieringen som nu föreslås skall användas till förmån för personer med svåra arbetshandikapp.

Vad avser dessa reservanternas syn på möjligheten till inbesparingar i Stiftelsen Samhällsföretag vill jag bara erinra om att trots samhällets omfattande stöd för anställning av arbetshandikappade sedan flera år har

kvarstått ca 24 000 arbetshandikappade som arbetssökande varje månad av ca 30 000 sökande med arbetshandikapp. Det framgår därav att dessa utgör en stor grupp av de totalt sett arbetssökande och att alla de insatser vi ekonomiskt kan klara behövs, inkl. de platser vi har i Stiftelsen Samhällsförstag. Det är också att märka att där anställs många gånger de som har det svårast att finna anställning, även med förhöjt lönebidrag.

Därmed yrkar jag avslag på centerns och moderaternas reservationer i denna del.

Därutöver har vpk reservationer avseende kretsen av arbetsgivare, det allmänna lönebidraget samt det särskilda lönebidragets utformning och omfattning. I stort sett handlar de om att de förslag som utskottet har tillstyrkt är för inskränkande och har för liten omfattning samt att nivåerna är för låga och utgår för för kort tid. Stöd för sina krav har de funnit i handikappkommitténs betänkande. Utskottet har dock ansett att vad som nu föreslås är en rimlig avvägning i rådande ekonomiska läge, och jag yrkar avslag även på dessa reservationer.

Lönebidragen till de allmännyttiga organisationerna föreslås – i likhet med lönebidragen till statlig verksamhet – utges med oförändrad nivå: i statens verksamhet 100 % och i de allmännyttiga organisationerna 90 % av lönesumman. Först skall då framhållas att en markering nu sker i propositionen och betänkandet av att bidragen skall gå till anställda med verkliga handikapp.

Enbart hög ålder eller det förhållandet att man är flykting kan inte i sig vara skäl nog att utge lönebidrag, och det gäller naturligtvis med accelererande verkan ju högre bidragen är. Detta gäller f. ö. även de i det föregående behandlade lönebidragen till enskilda arbetsgivare. Som alla säkert minns infördes i fjol ett tak för utökning av antalet platser i lönebidragsanställning i allmännyttiga organisationer. Regeringen uppmanades återkomma med förslag för den händelse detta skulle visa sig bli hämmande för möjligheten till anställning i allmännyttiga organisationer.

I kompletteringspropositionen har också regeringen föreslagit att ett ianspråkstagande av nästa budgetårs kvot med 200 platser får ske redan innevarande budgetår.

I ett antal motioner har krävts att taket helt avlyfts för budgetåret 1984/85. Motionärer finns från samtliga partier. Utskottsmajoriteten har med yrkande om avslag på propositionen beslutat tillstyrka motionskraven och föreslå riksdagen att anställning i allmännyttiga organisationer skall kunna ske utan begränsningar.

De socialdemokratiska ledamöterna i utskottet var redan föregående år tveksamma till förslaget om begränsningen, vilket återspeglades i arbetsmarknadsutskottets betänkande 1982/83:21 och i den då förda debatten. Vi anser emellertid inte att vi utan vidare kan lyfta av begränsningen utan har med bifall till motion 2698 mom. 2 yrkat att riksdagen hos regeringen begär förslag om hur detta kan ske och främst om hur det skall finansieras. Vi anser inte att man kan besluta om kostnadsökningar utan hänsyn till de budgetmässiga konsekvenserna, även om det gäller sysselsättningstillfällen för handikappade.

Fredagen den
18 maj 1984

Sysselsättningsåtgärder för handikappade

Det är också ganska anmärkningsvärt att de tre borgerliga partierna, och särskilt moderaterna naturligtvis, som i andra delar av arbetsmarknadspolitiken och även på andra områden för fram förslag om indrågningar som utan tvivel hårt skulle drabba inte minst de handikappade – det kan gälla beredskapsarbeten, arbetslöshetsersättning, sjukkasseersättning, färdtjänsten, sjukvården etc. – under förespeglande av omsorg om landets ekonomi och budgetunderskotten, i denna fråga släpper igenom förslag utan hänsyn till dessa budgetmässiga konsekvenser, som de i andra sammanhang så livligt åberopar.

Det argument som framförts av moderaterna i ett särskilt yttrande om att platserna skall förbehållas handikappade med grava funktionsnedsättningar och behov av långvarigt högt samhällsstöd är enligt vår mening inte skäl nog att undandra regeringen möjligheten att redovisa hur kön och taket skall kunna avvecklas samt hur det skall finansieras.

Med det anförda, herr talman, yrkar jag avslag på utskottets hemställan i mom. 21 och bifall till reservation nr 14.

Den sista delen i betänkandet som jag skall kommentera gäller medelsanvisningen. I denna del har vpk i motion och reservation begärt ett med 12,8 milj. kr. högre bidrag än det av regeringen föreslagna och av utskottet tillstyrkta anslaget. Jag vill i korthet bara hänvisa till vad utskottet anfört i betänkandet och yrkar avslag på reservation nr 17 och bifall till en medelsanvisning för Särskilda åtgärder för arbetsanpassning och sysselsättning om 2 337 188 000 kr., vilket innebär en ökning med 347 milj. kr. Däri beräknas rymmas de förslag till reformerade lönebidrag och det nya introduktionsstöd som arbetsmarknadsutskottet i detta betänkande föreslår riksdagen att anta.

Herr talman! När vi i dag behandlar och beslutar om arbetsmarknadsutskottets betänkande 1983/84:19 tas viktiga steg på utvecklingen av de arbetsmarknadspolitiska åtgärderna för arbetshandikappade. Jag – liksom de flesta i utskottet, tror jag – har den övertygelsen att de nya formerna med introduktionsstöd, allmänt lönebidrag och särskilt lönebidrag kommer att bli av stor betydelse för de handikappades sysselsättningsmöjligheter, på grund av de förenklingar som de innebär i regelsystemet och på grund av de stimulanser som de bör innebära. Det gäller då främst introduktionen, som för alla nytillträdande på arbetsmarknaden är viktig och för en handikappad kan vara av avgörande betydelse för om personen i fråga skall få ett fotfäste på arbetsmarknaden. Alternativet kan ofta vara en passiv tillvaro med kontantstöd eller pension.

Jag vill särskilt understryka att lönebidragen reformeras och förbättras, som jag redan inledningsvis påvisade, för den del av arbetsmarknaden som med ianspråktagande av den mindre delen av anslaget sysselsätter de flesta arbetshandikappade.

Som jag redovisat ger 28 % av det nuvarande anslaget 53 % av de sysselsatta arbetshandikappade deras arbeten. Jag är övertygad om att även de som nu fäster större vikt vid de åtgärder som berör anställning i de allmännyttiga organisationerna – vilket enligt min mening vid behandlingen i

utskottet kommit att tilldra sig en oproportionerligt stor betydelse – så småningom kommer att kunna konstatera att det mest betydelsefulla som skett för de arbetshandikappade är att regeringen lagt fram sitt förslag och att utskottet förordat bifall till ändrade regler för den så mycket större och redan nu betydelsefullare arbetsmarknaden, den som består av enskilda arbetsgivare, landsting, kommuner och affärsdrivande verk.

Herr talman! Därmed yrkar jag bifall till utskottets hemställan i mom. 1 t. o. m. 20 och mom. 22 t. o. m. 27 samt till reservation 14 i arbetsmarknadsutskottets betänkande 19.

Anf. 7 INGRID HEMMINGSSON (m) replik:

Herr talman! Sten Östlund kritiserade vårt förslag. Vi vill gå längre när det gäller ett individanpassat lönebidragssystem. Sten Östlund avfärdade detta med att tala om att meritvärderings- och liknande situationer skulle kunna uppstå. Jag anser detta vara väldigt teoretiska resonemang. Vår målsättning är ju att integrera arbetshandikappade på den ordinarie arbetsmarknaden. Det gäller inte bara personer med lättare handikapp utan även personer med svårare handikapp. Förslaget att individualisera detta i högre grad än vad dagens förslag innebär bör i praktiken kunna genomföras.

Det förslag som läggs fram i dag betyder en viss nedtrappning. Det innebär också att arbetshandikappets utveckling bör bedömas enligt denna nedtrappning. Det betyder i sin tur att de gravt handikappade inte kan komma i fråga för sysselsättning med lönebidrag – alltså de som är gravt handikappade och för vilka handikappet blivit bestående under en lång tid.

Det behöver inte förekomma olika bedömningssituationer i praktiken. Jag tycker att Sten Östlund har avfärdat detta alltför lättvindigt.

Sedan är Sten Östlund förvånad över att vi avgivit ett särskilt yttrande när det gäller förbättring av bilstödet. Vi påpekar att den dröjer. Sten Östlund är förvånad ur den synpunkten att vi föreslagit besparingar på riksfärdtjänsten. Ett bättre individuellt stöd till handikappade och individuellt bilstöd minskar behovet av färdtjänsten. Därför är det angeläget att utredningens förslag förverkligas.

Sten Östlund råkade litet grand i argumentnöd i sak. Han drog upp alla förslag till besparingar som vi har väckt när det gäller arbetsmarknadspolitiken i sin helhet. Vi anser att besparingar måste göras. Det inser även socialdemokraterna, för i detta betänkande har de hållit sig inom den ekonomiska ram som man haft tidigare. Vi vill hjälpa dem som verkligen behöver hjälp. Därför har vi sagt att taket till allmännyttiga organisationer inte behövs när man nu snävat in handikappbegreppet på det sätt man gjort – man säger att stödet skall gå till handikappade som behöver hjälp på lång sikt. Som jag sade i mitt anförande, har jag tagit kontakt med arbetsförmedlingar i olika typer av orter, där man anser att man kommer att hålla sig inom den nuvarande ekonomiska ramen efter denna insnävning av begreppet handikappad.

Fredagen den
18 maj 1984

Sysselsättningsåtgärder för handikappade

Anf. 8 ARNE FRANSSON (c) replik:

Herr talman! Jag noterar att Sten Östlund inte hade ett enda argument för att förklara varför regeringen inte har lagt fram något förslag med anledning av bilstödskommitténs betänkande våren 1982. Jag hoppas att han i sina kommande repliker har möjlighet att ge något besked i den här frågan.

Vårt förslag om konstruktion av det allmänna lönebidraget ligger helt i linje med den uppfattning som såväl arbetsmarknadsstyrelsen som socialstyrelsen och handikapporganisationerna har gett uttryck för. Vi anser det nämligen vara fel att statsbidraget sänks för det första året. Vi tycker det är riktigare att det ligger kvar på 75 %. Vi tror att man på det sättet bättre kan gynna de handikappade och stärka deras situation på arbetsmarknaden.

Herr talman! Jag blev mycket förvånad över Sten Östlunds uttalande att det var anmärkningsvärt att vi ställer upp för att ta bort taket för anställning med lönebidrag i de allmännyttiga organisationerna. Det är bara på det sättet, Sten Östlund, att vi har förfäktat denna uppfattning tidigare, och vi kan nu glädja oss åt att det kommer att ge resultat vid den kommande omröstningen här i riksdagen. Det ligger helt i linje med den uppfattning vi har när det gäller inställningen till de arbetshandikappade. Det är, som jag ser det, mera anmärkningsvärt att socialdemokraterna inte har kunnat ställa sig bakom det förslag som de fyra oppositionspartierna har framfört i utskottet.

Slutligen, herr talman, väntar jag på besked från Sten Östlund om hur man på socialdemokratiskt håll ser på möjligheterna att reducera driftbidragen till Samhällsföretag under de kommande budgetåren med tanke på den kritik som man har riktat mot oss när vi ville sänka driftbidraget med 2 % och minska antalet direktanställda. Det skulle vara utomordentligt värdefullt för oss att få ett besked från socialdemokraterna om hur man tänker lösa denna fråga.

Anf. 9 ELVER JONSSON (fp) replik:

Herr talman! Sten Östlund bekräftar i sitt inlägg att socialdemokraterna har gått tväremot sin tidigare hållning beträffande taket för lönebidrag till anställda i allmännyttiga organisationer. När socialdemokraterna var med oss i detta motstånd, talade man nämligen om svårigheter på arbetsmarknaden. Dessa är ju förvärrade i dag. Man talade då om värdet för de handikappade av att få chans till ett eget jobb. Är detta värde mindre i dag? Och man sade i sin motion för ett par år sedan att det är fråga om en ringa kostnad. Gäller inte det argumentet även i dag?

Nu kom Sten Östlund med en bekännelse, att socialdemokraterna redan i fjol var tveksamma. Då blir man ju också ytterligt förvånad. Efter ett år av tveksamhet i arbetsmarknadsutskottet orkar socialdemokraterna inte ta sig samman och ställa upp för en åsikt som de hårt slogs för för två år sedan.

Den redogörelse för utvecklingen när det gäller arbetshandikappades möjligheter att delta i arbetslivet som Sten Östlund gjorde var i allt väsentligt riktig. Det var viktigt att få den. Jag vill bara säga att under den tolvårsperiod som översikten avsåg har antalet reformer och ökningen av de tilldelade

medlen haft den mest positiva utvecklingen under de sex år då socialdemokraterna var utanför regeringen.

Sten Östlund uttalar att det ligger missnöje bakom yttrandet om bilstöd. *Var står socialdemokraterna i denna fråga? Att Sten Östlund nu betraktar ett annat parti som opportunistiskt är en klen tröst för de handikappade. Det vi undrar är: Varför har inte den socialdemokratiska regeringen orkat med att förverkliga ett reformerat bilstöd till de handikappade? Man måste inte vänta till dess att det blir ett valår för att inse att det är bråttom.*

Anf. 10 LARS-OVE HAGBERG (vpk) replik:

Herr talman! Jag noterade att Sten Östlund moraliserade över moderaterna och den ljusning i det reaktionära mörkret som syntes när det gällde taket för lönebidraget till de allmännyttiga organisationerna. Efter vad jag förstod skulle tydligen Sten Östlund ha önskat att moderaterna hade bibehållit sin reaktionära ståndpunkt, som skulle ha sammanfallit med den socialdemokratiska uppfattningen. Det är en något egendomlig vädjan från Sten Östlund.

I övrigt var de delar av Sten Östlunds anförande som gällde just taket för lönebidraget till de allmännyttiga organisationerna och lönebidragsanställningar en bekräftelse på att det är regeringen som avgör och att den socialdemokratiska riksdagsgruppen totalt står under regeringens förmynderskap. Det är ju i stort sett en fråga om från vilket konto pengarna till de handikappade skall betalas ut.

Ser man till samhällsekonomin totalt måste det vara ytterst besvärande för Sten Östlund att säga att vi på grund av det rådande ekonomiska läget i dag inte kan ta bort taket och inskränkningarna, förbättra nivåerna och utvidga kretsen av dem som kan få det stöd som vpk har föreslagit. Är det inte ganska barockt att de handikappade utan jobb, de sämst ställda i samhället, skall behöva se en arbetarregering befrämja en ekonomisk politik där vinsterna skall öka – en politik som leder till att spekuleringen blir mer omfattande och till att rikt och duktigt folk får slå sig fram i samhället? Det är en ganska befängd bild som här målas upp av regeringens inställning till de handikappade. Regeringen hänvisar alltså till det rådande ekonomiska läget, när det går att i detta land omfördela till de handikappades förmån – och det är vad det handlar om.

Därmed kommer jag in på det som Sten Östlund direkt gled över på, nämligen vårt förslag om åtgärder mot utslagningen. Vi föreslår här en utredning i stil med de utredningar som tidigare har gjorts om de lågavlönade, t. ex. låginkomstutredningen, för att få till stånd en ordentlig diskussion. Utslagningen har med rätten till arbete att göra. Om vi hade ett samhälle där det var möjligt att få arbete, behövde vi ju inga lönebidrag. När tänker socialdemokraterna komma dit? Vad har ni för målsättning? Hur länge skall det rådande ekonomiska läget bestå? Det kan väl inte vara så, att socialdemokratin tror på att det kapitalistiska systemet skall lösa problemen för de arbetshandikappade och ge dem rätten till ett arbete?

Fredagen den
18 maj 1984

Sysselsättningsåtgärder för handikappade

Anf. 11 STEN ÖSTLUND (s) replik:

Herr talman! I vad gäller den diskussion som har kommit i gång om det differentierade lönebidraget återspeglas skiljaktigheterna mellan moderaterna och centern i de inlägg som är gjorda efter mitt anförande. Vi har hamnat däremellan, och det gjorde också handikappkommittén. Jag vill än en gång understryka att handikappkommittén har prövat hela det diskussionsunderlag som föreligger för moderaternas förslag i denna fråga. Kommittén fann då att man skulle riskera att få en olycklig förhandlingssituation för de handikappade ute i företagen. Ständigt skulle det föras diskussioner om vilken nivå lönebidraget för de handikappade skulle ligga på. Det skulle inte vara befrämjande för de arbetshandikappade. Därför har man i handikappkommitténs betänkande, i propositionen och i utskottsbetänkandet föreslagit denna form av differentiering, som vi anser behövs.

När det gäller bilstödet fann jag det i och för sig inte anmärkningsvärt att Elver Jonsson tog upp det i sitt inlägg. Vad jag däremot har funnit anmärkningsvärt är att moderaterna har gått med på detta, mot bakgrund av deras förslag i andra sammanhang. Jag tycker att Ingrid Hemmingssons argumentering på den punkten är litet väl krystad. Detta kan knappast ersätta alla de inskränkningar som indragningen av stödet till färdtjänsten skulle komma att innebära och alla de problem som det skulle ställa till med, om man inte höjer kommunalskatten mycket kraftigt. Det är inte bara på det området som moderaterna vill försämma.

Det är bara att konstatera att de allmännyttiga organisationerna även här i kammaren föranleder de flesta replikerna, som mindre gäller den del av betänkandet där den verkliga reformen behandlas, som jag har anfört i mitt inlägg. Vi var tveksamma i fjol – det är inget nytt argument. Vi gav regeringen i uppdrag att återkomma, men vi har ändå inte i år ansett att vi bara kan lägga ut pengarna – för det blir kostnader – utan att ge regeringen möjlighet att räkna fram kostnaderna och komma med förslag hur de skall finansieras. Det är alltså ingen artskillnad i vårt ställningstagande, utan det är en gradskillnad, för vi har hemställt om detta uppdrag.

Anf. 12 INGRID HEMMINGSSON (m) replik:

Herr talman! Sten Östlund drog än en gång fram som ett argument att de borgerliga partierna hade olika synsätt. Om vi tittar på reservationerna ser vi att vi har flera gemensamma synsätt i detta ärende. Bl. a. vill vi minska volymen av Samhällsföretag, och vi vill att fler människor skall få anställning på den reguljära marknaden. Att vi har litet olika åsikter om lönebidragets framtida utformning för att detta resultat skall nås är en annan sak.

Jag vill fortfarande vidhålla att man kan gå längre i fråga om differentieringen av lönebidraget än vad man föreslagit i utredningen. Jag kan inte hålla med Sten Östlund om att man i denna utredning har påvisat att den avtrappning och det system som framläggs i dag också är det som skall gälla i framtiden. Jag anser nämligen att det är stora grupper handikappade som därmed inte har en chans att komma ut på den reguljära arbetsmarknaden. Det gäller t. ex. psykiskt utvecklingsstörda. Många av dessa handikappade

kanske har den typen av handikapp att man inte behöver göra så många och krångliga bedömningar. Jag vidhåller alltså fortfarande att det är ett teoretiskt resonemang.

Vi har föreslagit en försöksverksamhet, som vi har anvisat 35 milj. kr. till, för att se hur ett sådant individanpassat lönebidragssystem skall utformas – det kan naturligtvis utformas på många olika sätt. Det gäller att få en utformning som är praktisk och som gynnar de handikappade – det är ju detta vi hela tiden talar om – och särskilt gynnar dem med gravare handikapp.

Sten Östlund tog också upp detta att vi bara föreslår besparingar. Jag vill understryka att vi föreslår besparingar, därför att vi vet att det är nödvändigt. Vi vet också att det är nödvändigt att vi får en balans i ekonomin, om vi skall kunna ge stöd till dem som behöver det bäst. Det är det som denna debatt går ut på i dag och som vårt resonemang utgår från, dvs. att vi skall ge stöd till dem som bäst behöver det. För att kunna göra det behöver vi spara. Socialdemokraterna hänvisar ju själva på flera ställen i betänkandet till den ekonomiska situationen, så ibland har man väl också tankegångar åt det hållet från regeringens sida.

Anf. 13 ARNE FRANSSON (c) replik:

Herr talman! Sten Östlund är fortfarande bekymrad över att vi i oppositionspartierna har olika förslag till konstruktion av det allmänna lönebidraget. Vi har fört fram våra förslag, eftersom vi tror att just våra förslag är de bästa lösningarna på de handikappades problem att kunna komma ut och få ett bättre fotfäste på den reguljära arbetsmarknaden. Vi kan bara konstatera att vi har litet olika uppfattningar, men vi tycker att det är en självklarhet att det är så. Var och en tror ju på sina egna idéer och förslag. I det här fallet är vi i gott sällskap, eftersom både arbetsmarknadsstyrelsen, socialstyrelsen och handikapporganisationerna i det här avseendet har haft samma uppfattning som vi.

Sten Östlund har fortfarande en möjlighet att ge besked om när regeringen avser att komma med förslag med anledning av bilstödskommitténs förslag som lämnades våren 1982, som jag tidigare sade. Samma möjlighet har han också när det gäller driftbidragsprocenten till Samhällsföretag och den utveckling och den målsättning man kan räkna med framöver och på vilket sätt man skall kunna sänka denna och ändå uppfylla de sociala målen. Eller är det möjligen på det sättet att den skrivning som utskottet har gjort vid besvarandet av vår motion, där vi har yrkat på en sänkning av bristbidragsprocenten med 2% och en reducering av antalet direktanställda, har tillkommit av misstag och att socialdemokraterna innerst inne inte anser att de sociala målen skulle drabbas vid en sådan neddragning?

Anf. 14 ELVER JONSSON (fp) replik:

Herr talman! Inför Sten Östlunds förklaringar till varför socialdemokraterna vill behålla taket för lånebidragsanställningar för de allmännyttiga organisationerna blir man alltmer häpen. Han upprepar att det var en fråga som den socialdemokratiska riksdagsgruppen tillsammans med övriga här

beställde redan i fjol.

Det är statsfinansiellt och tekniskt en liten fråga, näst intill bagatellartad, men för de handikappade är det en stor fråga. Och denna enkla – eller solidariska gest, om man så vill – har regeringen inte velat vara med om. Sten Östlund bekräftar att socialdemokraterna här i riksdagen inte vill eller inte vågar följa vårt förslag – för det kan väl inte vara av prestigeskäl som ni säger nej?

Anf. 15 LARS-OVE HAGBERG (vpk) replik:

Herr talman! Sten Östlund säger att de flesta repliker här kanske kommer att handla om lönebidraget till de allmännyttiga organisationerna. En orsak till detta är ju att utskottsminoritetens inställning är helt orimlig. Vidare har vi sett den här propositionen som en framgång i detta läge. Vi har inte fått gehör för tanken att ta bort taken, vilka vi tycker utgör inskränkningar i systemet. Jag har redan redovisat vår ståndpunkt i frågan. Sten Östlund hänvisar till att det återigen är det ekonomiska läget som hindrar de handikappade att komma ut på arbetsmarknaden.

Om jag förstår Sten Östlund rätt beträffande bidraget till de allmännyttiga organisationerna, åberopar han egentligen moderaternas reaktionära politik, som skulle ha hindrat att taket togs bort. Detta är egentligen kontentan av Sten Östlunds framträdande här i dag, vilket är ganska anmärkningsvärt.

Men detta förhållande sammanfaller ju med att det står i reservationen att det är regeringen som skall avgöra och föreslå i vilken takt begränsningen av bidragsplatserna skall genomföras och redovisa kostnaderna för detta. Ja, detta är ju exempel på den kortsiktiga och inskränkta ekonomiska politik som förs av regeringen, och den sammanfaller, som vi vet här i riksdagen, ganska väl med moderat ekonomisk politik.

Anf. 16 STEN ÖSTLUND (s) replik:

Herr talman! Låt mig först säga när det gäller den diskussion som har uppstått om bilstödet på grund av att jag tog med en del av detta i mitt inlägg, att det är litet sent påkommet när de borgerliga nu går fram så hårt i sin argumentering i den frågan, eftersom de själva inte förändrade bilstödet i någon grad under tiden 1976–1982. Det är riktigt att det kom en utredning. Dess betänkande lades fram någon gång under 1982 men kunde inte remissbehandlas, då den borgerliga regeringen hade beslutat att inga utredningsbetänkanden fick remissbehandlas.

När det gäller Stiftelsen Samhällsföretag vädjar jag till er, på grund av att jag har så kort tid till mitt förfogande, att ställa era frågor, och då kanske få svar, i anslutning till Sven Lundbergs anförande, som kommer att mera behandla Samhällsföretag.

Lars-Ove Hagberg anser att jag vädjar till moderaterna här i kammaren. Det gör jag inte. Jag konstaterar var de står någonstans. I den mån man vädjar till något parti i dessa sammanhang sker det väl i så fall före eller i samband med utskottsbehandlingen. Jag har emellertid dragit vissa slutsatser av det agerande som förekommit i denna fråga.

Det sägs vara bagatellartat att ge regeringen i uppdrag att komma med förslag beträffande finansieringen. Vi tycker inte det. Vi tycker att regeringen skall ha den möjligheten. Det innebär inte att regeringen skall avgöra frågan – regeringen får ett uppdrag och har att återkomma till riksdagen.

Tyvärr har diskussionen i alltför hög grad kommit att handla om just lönebidraget till allmännyttiga organisationer. Jag understryker än en gång att det stora i dagens beslut blir reformeringen av lönebidraget på den andra och viktigare delen av arbetsmarknaden.

Ingrid Hemmingsson har väl ingen mer replikrätt, så det kanske är litet fullt av mig att ta upp det som hon sade i sitt sista inlägg, nämligen att moderaterna vädjar om stöd till dem som bäst behöver det. Jag förstår då inte hur moderaterna kan föreslå att dra ner stödet till kommuner och landsting för drift av kliniker för psykiskt sjuka med 4,5 miljarder kronor. Hur kan man göra det och samtidigt tala om dem som bäst behöver stöd?

Anf. 17 JOHN ANDERSSON (vpk):

Herr talman! I detta betänkande från arbetsmarknadsutskottet behandlas en mängd motioner om åtgärder för handikappade. I sex motioner från vårt parti har vi föreslagit åtgärder för att åtminstone minska de problem som dessa människor har att brottas med.

De handikappades situation på arbetsmarknaden har blivit allt svårare, trots att man från ansvarigt håll ofta säger sig besitta insikter i och förståelse för de handikappades situation. De senaste årens sparpolitik har utan tvivel medverkat till denna försämring. I dag är det många av dessa människor som gör en bitter erfarenhet av det svenska välfärdssamhället, när de hänvisas till passivitet, sociala bidrag eller förtidspensionering. Det kan också många gånger vara så att den handikappade har haft ett arbete och därvid blivit handikappad på grund av den teknik som använts och den arbetsmiljö som han tvingats arbeta i. Sedan har han kanske fått ett arbete på någon av Samhällsföretags arbetsplatser och hotas nu åter att sorteras bort genom sänkta statsbidrag och ökade krav på lönsamhet och effektivitet inom Samhällsföretag. De handikappades situation blir ju inte heller bättre av att vi har en mycket hög arbetslöshet i landet.

Jag har, herr talman, under de senaste åren besökt några av Samhällsföretags arbetsplatser, och jag har även genom brev och telefonsamtal fått information om hur situationen i dag ter sig för dessa människor. På många håll går man – nästan i skräck – undrande inför hur framtiden kommer att bli. Man har pressen på sig: ni måste bli mer effektiva. Arbetstakten drivs upp, och kraven på de anställda ökar. Resultatet av detta kan bli att de som är svårast handikappade får det allt värre. Kanske blir en förtidspensionering det enda alternativet för dessa människor.

Exempelvis har jag besökt en verkstad i Västerbotten, SAFAC-verkstan i Storuman, vilken helt nyligen hotats av nedläggning, men som man i förhandlingar t. v. lyckats rädda. Nu blev det emellertid en nedskärning av antalet arbetstimmar, vilket innebär ett mindre antal anställda. Det gick inte att ta miste på det allvar som låg bakom deras oro för framtiden. Ändå hade

Sysselsättningsåtgärder för handikappade

man nyligen haft besök av två socialdemokratiska riksdagsledamöter som hade lovat både de anställda och övriga i kommunen att framföra en hälsning till Anna-Greta Leijon att kraven från riksdagen på nedskärningar inom Samhällsföretag måste omprövas. De lovade att problemet med nedskärningar och friställningar skulle framläggas för den socialdemokratiska riksdagsgruppen – och framför allt för arbetsmarknadsministern. Jag undrar i dag om de hälsningarna är framförda. Om så är fallet har det tydligen inte satt sina spår i betänkandet. I LO-tidningen kan man läsa att Börje Nilsson har en känsla av att de *gravt handikappade på grund av lågkonjunktur och ekonomiska krav* fått stå tillbaka. Han säger: Vi kan inte göra undantag från de sociala målen, för sviker man dem, då sviker man idén med Samhällsföretag. Ja, det är ett riktigt konstaterande, men vad hjälper detta om inte det hela följs upp med konkreta åtgärder?

Sten Östlund har i dag anført att man tänkt på de budgetmässiga konsekvenserna. Jag konstaterar att han inte finns i kammaren just nu. Men i andra sammanhang synes inte några budgetmässiga konsekvenser föreligga – t. ex. när det gäller att kraftigt sänka skatten för högavlönade eller när beslutet om JAS fattades. Det här föder en fundering: Är det verkligen så, att de budgetmässiga konsekvenserna framstår som tydligast när det gäller frågan om åtgärder för de sämst ställda här i samhället?

Vidare har jag fått brev från lokala reha-grupper. Man är mycket bekymrad över den situation som råder, och man konstaterar: I dag diskuterar vi inte *möjligheterna för de handikappade att få ett arbete utan i de flesta fall* diskuterar vi en förtidspensionering. Man framhåller att reha-gruppen på det sättet kommer att bli ett organ för pensionering av människor, vilket knappast stämmer överens med namnet. Detta styrks också av att över 2 000 ungdomar under 29 år årligen förtidspensioneras.

Det finns också annan statistik som visar hur de handikappade har fått det svårare. I början av 1960-talet fick ca 35 % av alla arbetssökande med handikapp arbete på den reguljära arbetsmarknaden. I början av 1970-talet fick ca 10 % arbete, och nu handlar det bara om ca 7 % som får arbete.

Enligt vår mening har Samhällsföretag två till synes oförenliga mål att uppfylla: man skall ge allt fler *gravt handikappade arbete*, samtidigt som företaget skall drivas med sjunkande ekonomiska bidrag. Detta får till följd att kravet på effektivitet ställer det sociala målet åt sidan.

Herr talman! Så några ord om lönebidragsanställning vid allmännyttiga organisationer. Vi har aldrig kunnat acceptera en begränsning av antalet platser med varaktigt 90-procentigt lönebidrag. F. n. finns en lång kö till sådana anställningar, varför det finns mycket starka skäl för att begränsningen av antalet platser skall borttas. Det är därför glädjande att utskottsmajoriteten också föreslår att så skall ske. Vad som förväntas är att socialdemokraterna här har reserverat sig. Man har ändå många gånger, inte minst från regeringshåll, betygat viljan att slå vakt och värna om dem som har det sämst ställt i samhället. Sådana intentioner måste i allra högsta grad gälla den här gruppen. Lönebidragsanställning innebär inte heller, som nämnts här tidigare, några större kostnader för samhället, eftersom dessa människor i

likhet med andra arbetslösa och förtidspensionärer måste ha sin utkomst.

Till sist, herr talman, några ord om de borgerliga reservationerna, främst de moderata. De handikappade som eventuellt läser reservationerna från detta håll måste väl få kalla kårar utefter ryggen. Här framgår det klart hur man på borgerligt håll ser på handikappade människor. Att moderaterna vill sänka driftbidraget till Samhällsföretag är väl inte någon större överraskning, men att man fått med centern en bit på vägen är något förvånande.

Med detta, herr talman, vill jag yrka bifall till de reservationer som vpk:s utskottsrepresentant fogat till betänkandet och i övrigt till utskottets hemställan.

Anf. 18 SVEN LUNDBERG (s):

Herr talman! Till det avsnitt som behandlar Stiftelsen Samhällsföretag i arbetsmarknadsutskottets betänkande 19 är ett antal reservationer fogade.

I en reservation från Alf Wennerfors m. fl. moderater framhålls att de statliga subventionerna till Stiftelsen Samhällsföretag leder till en snedvridning av konkurrenssituationen som skulle vara till nackdel för de enskilda företagen.

Moderaterna kräver att Samhällsföretagsgruppens verksamhet i ökad omfattning skall ägnas åt lego- och underleverantörstillverkning. Man kritiserar också att Samhällsföretag investerar i tekniskt avancerad utrustning, vilket enligt moderaterna leder till att färre antal personer kan sysselsättas inom gruppen.

Herr talman! Enligt lagen om regionala stiftelser för skyddat arbete skall stiftelsernas verksamhet bedrivas effektivt och med iakttagande av affärs-mässiga principer. Likaså skall prissättningen på gruppens produkter grundas på affärs-mässiga principer.

Samhällsföretagsgruppen skall alltså ses som en del av näringslivet och skall således också konkurrera med andra företag på lika villkor. Av detta följer även kravet på Samhällsföretag att bedriva en effektiv marknadsföring och försäljning samt att upprätthålla en effektiv och rationell administration.

Utskottet har i betänkandet framhållit att en effektiv och konkurrenskraftig verksamhet är en förutsättning för att en successiv nedtrappning av driftbidraget skall kunna ske, vilket företagsgruppen även planerar för. Det bidrag som gruppen erhåller från staten skall alltså ses som en ersättning för de sociala insatser som företagsgruppen är ålagd att göra.

Det är också viktigt att understryka att avsikten är att statens bidrag skall hållas på en så låg nivå som möjligt utan att de sociala målen äventyras. Att nå de sociala mål som är uppsatta för verksamheten är f. ö. den primära uppgiften för Stiftelsen Samhällsföretag.

Jag övergår så till moderaternas krav om att begränsa verksamheten till att i huvudsak omfatta lego- och underleverantörstillverkning. Som framgår av betänkandet har Samhällsföretag redovisat att två tredjedelar av gruppens omsättning härrör från lego- och underleverantörstillverkning. Denna verksamhet utgör alltså inte någon liten andel. Avsikten är också – enligt Samhällsföretag – att bibehålla en stor del sådan tillverkning. Men det.

*Sysselsättningsår-
gärder för handi-
kappade*

effektivitetskrav som vi ställer på Samhällsföretag leder också till att gruppen själv måste få välja den inriktning som ger det bästa rörelseresultatet, men med bibehållande av de sociala målen.

I Samhällsföretagsgruppens marknadsuppträdande ingår en fortlöpande kontakt och ett samråd med det enskilda näringslivet, både på central och på regional nivå. De här kontakterna, och samrådet med övriga företag på marknaden, är ett viktigt inslag i prissättningen av företagsgruppens produkter, som kan anses normal för marknaden i övrigt. Att detta samråd fungerar på ett bra sätt framgår inte minst av att i fråga om alla de prisbeslut som årligen fattas inom Samhällsföretagsgruppen har endast ett fåtal fall av otillbörlig konkurrens behandlats av kontaktrådet.

Herr talman! Moderaterna har ytterligare en reservation där man tar upp rekryteringen till Samhällsföretag. I den motion som ligger till grund för reservationen från moderaterna hävdas att det handikappbegrepp som skall vara styrande för rekryteringen till Samhällsföretagsgruppen inte bör omfatta gruppen "missbrukare" och inte heller personer som av åldersskäl eller av geografiska skäl har svårt att finna arbete på arbetsmarknaden.

Slutligen anser moderaterna i konsekvens med detta att "handikappbegreppet" bör bli föremål för en mera entydig definition.

Herr talman! Låt mig först konstatera att den här frågan är betydligt mer sammansatt än vad som framgår av det sätt på vilket den tas upp i moderaternas motion. Det råder nog inget som helst tvivel om att många missbrukare skulle vara helt utestängda från arbetslivet om de inte skulle bli anvisade arbeten inom Samhällsföretag. Det finns starka skäl att ställa krav på företagsgruppen när det gäller åtaganden även för denna kategori handikappade, för att ge dem en chans att delta i arbetslivet och komma in i samhällsgemenskapen igen. Många av oss har erfarenheter från våra egna bygder av de fina resultat som kan åstadkommas även för denna kategori handikappade.

Det finns också anledning att erinra om att arbetsförmedlingen disponerar samtliga platser för skyddat arbete och att arbetsförmedlingen, efter utredning och bedömning, skall anvisa de personer som bedöms vara i behov av skyddat arbete.

I arbetsmarknadskungörelsen sägs att arbetsförmedlingen får till skyddat arbete anvisa endast den vars arbetsförmåga är så nedsatt att han eller hon inte kan beredas arbete på den reguljära arbetsmarknaden.

Utskottet anser därför att någon ytterligare precisering av handikappbegreppet inte är påkallad.

Herr talman! I två reservationer, dels från moderaterna, dels från centerpartiet, föreslås en ytterligare reducering av driftbidraget till Samhällsföretag, utöver vad regeringen har föreslagit.

Såsom framgått av tidigare anföranden i dag innebär regeringens förslag ett bidrag på 2 721 milj. kr., varav 318 milj. kr. avser bidrag till fastighetsfonden och 15 milj. kr. utgör ägartillskott till investeringar för arbetsplatsanpassning och för arbetsmiljöförbättrande åtgärder.

Driftbidraget motsvarar 124 % av lönekostnaderna, vilket är nära 1

procentenhet lägre än vad Samhällsföretag självt har äskat. Jämfört med fjolårets bidrag innebär regeringens förslag en reduktion med 4 procentenheter.

Moderaterna föreslår att bidraget för 1984/85 skall beräknas efter 120,2 % av lönekostnaderna, vilket innebär en minskning med 108 milj. kr. jämfört med regeringens förslag.

Centerpartiet föreslår å sin sida att bidraget beräknas på 122 % av lönekostnaderna, vilket innebär en reduktion, jämfört med regeringens förslag, på 54 milj. kr.

Vpk föreslår att man genomför en ökning av anslaget med 74 milj. kr.

Utskottet har tillstyrkt regeringens förslag.

Utskottet anser också att en ytterligare reduktion av anslaget innebär både organisatoriska och strukturella förändringar inom Samhällsföretag. Några sådana åtgärder föreslår varken moderaterna eller centern i sina reservationer, utan de begränsar sig till att föreslå bidragsminskningar.

Det är utskottets mening att de minskningar som föreslås av moderaterna och centern kan komma att äventyra de sociala målen för verksamheten inom Samhällsföretagsgruppen, och det kan inte vi socialdemokrater i utskottet acceptera.

Herr talman! Med det anförda yrkar jag bifall till arbetsmarknadsutskottets hemställan i betänkande 19 och avslag på samtliga reservationer i denna del.

Anf. 19 INGRID HEMMINGSSON (m) replik:

Herr talman! Jag vill börja med att ta upp vad Sven Lundberg yttrade om rekryteringen till Samhällsföretag. Jag kan inte påstå att Sven Lundberg alls redogjorde för vår syn på detta. Jag har gjort det tidigare i mitt anförande och vill upprepa hur vi ser på rekryteringen:

Vi har inte alls, som Sven Lundberg sagt, hävdad att inte missbrukare bör finnas i Samhällsföretag. Vi anför i reservationen – och det har jag också sagt i anförandet – att vi skall vara observanta på att gruppen missbrukare inom vissa företag i Samhällsföretag har blivit så stor att det skapar problem både för missbrukarna själva och för övriga handikappade. Det är mycket underligt att utskottet skriver att i huvudsak missbrukare skall få platserna vid Samhällsföretag.

Det här problemet vill ni inte debattera här i kammaren – men när man talar med människor som arbetar vid Samhällsföretag eller med dem som sitter i styrelserna finner man att de är medvetna om svårigheterna. Det är därför vi har påpekat att det bör finnas ett samband mellan rehabilitering och arbetsplacering vid Samhällsföretag och att man måste ha ett samarbete med kommunerna för att nå ett bra resultat.

Det har faktiskt skett en precisering av handikappbegreppet i proposition 122. Det har vi också sagt, och vi har hälsat med tillfredsställelse att man där har preciserat vad som är arbetshandikapp – att det skall vara psykiska, fysiska och socialmedicinska skäl och att även utvecklingsstörda skall

Sysselsättningsåtgärder för handikappade

omfattas av samhällets åtgärder. Ur den synpunkten har det alltså skett en viss förbättring.

Vi anser att samma regler måste gälla för Samhällsföretag. Jag tycker att man måste kunna diskutera detta i kammaren när vi vet att vi har problemet i vissa företag ute i samhället.

Jag vill understryka att vi aldrig har sagt att missbrukare inte skall finnas inom Samhällsföretag. Men de får inte bli för många vid ett och samma företag, så att de därmed utestänger andra gravt handikappade.

Anf. 20 ARNE FRANSSON (c) replik:

Herr talman! Eftersom jag inte heller av Sven Lundberg fick något direkt svar på mina tidigare ställda frågor vill jag upprepa dem.

Anser verkligen Sven Lundberg och socialdemokraterna att de sociala målen kan äventyras om man gör den personalreducering när det gäller de direktanställda inom Samhällsföretag som vi har föreslagit? Vårt förslag ligger, som jag sade i mitt inledningsanförande, helt i linje med de tankegångar som framfördes i departementspromemorian, som har varit ute på remiss.

Sven Lundberg sade också att det inte föreslogs några organisatoriska eller strukturella förändringar, vare sig i vår motion eller i vår reservation. Jag ber därför att Sven Lundberg litet noggrannare läser vår motion och vår reservation. Vi anger där klart att om de regionala stiftelser som har en större andel direktanställda än genomsnittet minskar sin andel till denna nivå, gör man den besparing vi har föreslagit. Det är inte svårt att ta reda på vilka av de regionala stiftelserna som av olika anledningar har ett större antal direktanställda än de övriga regionala stiftelserna.

Dessutom har vi pekat på – det sade jag också i mitt inledningsanförande – att vi hela tiden haft en annan uppfattning när det gäller dimensioneringen av Samhällsföretag centralt. Jag skall bara citera vad Samhällsföretags styrelse sade på förra sammanträdet: ”En inriktning av organisationen enligt ovanstående principer beräknas leda till en successiv ytterligare minskning av personalbehovet centralt.”

Det innebär att även Samhällsföretags styrelse anser det angeläget och nödvändigt att vidta de här åtgärderna. Det är då förvånande att socialdemokraterna i arbetsmarknadsutskottet fortfarande lever kvar i en uppfattning som inte är relevant för den situation som Samhällsföretag i dag befinner sig i.

Anf. 21 JOHN ANDERSSON (vpk) replik:

Herr talman! Sven Lundberg säger att Samhällsföretag skall ses som en del av näringslivet. Men, Sven Lundberg, Samhällsföretag skall ju också bereda de människor som har slagits ut från den andra delen av näringslivet arbete. Drar man åt de ekonomiska tumskruvarna uppstår risken att de här människorna blir utslagna en andra gång, eftersom kraven ställs för högt! Har inte Sven Lundberg tagit något som helst intryck av alla de farhågor för framtiden som har framförts från så många olika håll?

Sven Lundberg säger också att vi inte kan acceptera att de sociala målen

sviks. Nej, det går ju bra att säga det inför riksdagen, när man så att säga överlämnar yxan till de regionala cheferna.

När man pratar med de regionala cheferna om nedskärningarna och de problem som finns inom Samhällsföretag säger de: Det här är inte vårt påhitt. Vi har blivit ålagda att spara in, att göra det effektivare, och det handlar om miljoner. Vi har ingen annan möjlighet än att leva upp till de krav som riksdagen har ställt. – Vad man gör är alltså att man överlåter verkställigheten till de regionala cheferna.

Jag skulle vilja fråga Sven Lundberg: Vad kan orsaken ha varit till att två socialdemokratiska ledamöter vid besöket i Storuman, vilket jag tidigare nämnde, lovade både de anställda och övriga människor i Storuman att framföra en hälsning till regeringen och arbetsmarknadsministern om att man nu måste ompröva kraven från riksdagen på nedskärningar? Jag har svårt att begripa detta. Det kan inte vara utslag av humor att man lovar att framföra hälsningar om att man nu måste stoppa utvecklingen med ständiga nedskärningar av driftbidragen. Vad kan orsaken ha varit?

Anf. 22 SVEN LUNDBERG (s) replik:

Herr talman! Ingrid Hemmingsson säger att det inte förhåller sig på det sätt som jag refererade i mitt anförande beträffande rekryteringen till Samhällsföretag när det gäller kategorin missbrukare. Men i Alf Wennerfors motion står det att det knappast kan åligga Samhällsföretag att ta sig an den här gruppen handikappade och inte heller den grupp som av ålder eller som av geografiska skäl inte kan få plats på arbetsmarknaden. Jag vet inte om det här är ett sätt för moderaterna att komma från sina hårda skrivelser. Det kan jag acceptera. Det är bra för de handikappade om moderaterna har insett att det är nödvändigt också för de handikappade att komma in i arbetslivet och få en samhällsgemenskap.

Arne Fransson sade beträffande de direktanställda att man skulle genomföra dessa prutningar bland de direktanställda utan att det skulle äventyra de sociala målen. Samhällsföretag är föremål för en successiv nedtrappning. Men det gäller att se till att dessa successiva nedtrappningar sker på ett sådant sätt att de sociala målen icke äventyras. Det är inte bra för Samhällsföretag om man gör allt för kraftiga prutningar år från år. Tanken med att få en successiv nedtrappning till 101 % fram till 1988/89 kan bidra till att Samhällsföretag kan genomföra många av dessa förändringar.

Till John Andersson vill jag säga att människorna på de skyddade verkstäderna hävdar sig mycket väl på arbetsmarknaden. Jag tror att det är betydelsefullt att Samhällsföretag har en rationellt driven verksamhet och att de som kommer in i den skyddade verksamheten i Samhällsföretag känner att de kan konkurrera på den öppna marknaden och att de kan göra bra produkter. Det råder inget som helst tvivel om att Samhällsföretag i dag verkligen är etablerat på marknaden, och det görs ett bra arbete – och det är framför allt de anställda som har bidragit till detta.

Anf. 23 INGRID HEMMINGSSON (m) replik:

Herr talman! Av någon anledning föredrar Sven Lundberg att citera vissa delar av motionen, och han bryr sig inte om den reservation som vi har fogat till betänkandet när det gäller handikappbegreppet och missbrukare.

I motionen har vi i stora drag angett hur vi ser på detta problem, och vi har också talat om att missbrukare måste finnas inom Samhällsföretag. Men i reservationen har vi preciserat oss. Detta är skillnaden. Sven Lundberg har inte lust att citera något ur reservationen, därför att han inte vill tala om problemet. Problemet är att det i vissa företag finns för många missbrukare. Detta ger Samhällsföretag problem, och man klarar inte den gruppen. Detta är ett problem som diskuteras ute i företagen, men som man inte vill ta upp här. Jag efterlyser fortfarande synpunkter från Sven Lundberg när det gäller missbrukare, eftersom de har blivit för många inom vissa företag.

Anf. 24 ARNE FRANSSON (c) replik:

Herr talman! Jag är medveten om att man måste göra en successiv nedtrappning av bidragsprocenten när det gäller Samhällsföretag. Vi har också föreslagit en ytterligare sänkning med 2 procentenheter. Vi hävdar att det finns möjlighet härtill genom en reducering av antalet direktanställda. Skall man nå målet – och det har även bekräftats i tidigare sammanhang av arbetsmarknadsministern att man bör komma ned till 101 % budgetåret 1988/89 – innebär det en nedtrappning med 8 procentenheter per år. Då är min fråga till Sven Lundberg: Hur skall man kunna klara de sociala målen i socialdemokratisk tappning, när man kritiserar oss för att de sociala målen kan äventyras genom att vi i dagens läge vill göra en ytterligare nedskärning med 2 procentenheter? Det finns ingen logik i socialdemokraternas påståen- de. Detta har gjort att vi har reagerat mot utskottsmajoritetens skrivning.

Samhällsföretag har en klar ambition. I det beslut som styrelsen fattade för en tid sedan sägs att det är nödvändigt att vidta åtgärder, som sänker behovet av statsbidrag. Det är det första som skall prioriteras. En ökad övergång till reguljära arbetsmarknader är den andra åtgärden. Den tredje är att skapa förutsättningar för att anställa flera med grava handikapp. Samhällsföretag har och måste ha den inriktningen för att kunna infria de förväntningar som statsmakterna ställer. Det borde vara rimligt och angeläget att vi är överens om att en reducering av antalet direktanställda inte är någonting som påverkar de arbetshandikappade. De sociala målen kan ändå upprätthållas, vilket naturligtvis är det viktigaste.

Anf. 25 JOHN ANDERSSON (vpk) replik:

Herr talman! Sven Lundberg påstår att de handikappade hävdar sig mycket väl på arbetsmarknaden. Jag vet inte om det är meningsfullt att diskutera vidare med Sven Lundberg efter ett sådant häpnadsväckande påstående. Jag vill bara läsa upp ett stycke ur det öppna brev som de anställda på den verkstad som jag har åberopat flera gånger har skrivit. De säger: ”Sysselsättningen för arbetshandikappade har blivit ett stort penningbegrepp för många styrande. Om vi orkar med eller inte bryr de sig inte om.

Huvudsaken är att de kan visa fina resultat.”

Detta tycker jag är en sammanfattning av hur dessa människor i dag upplever problemen.

Anf. 26 SVEN LUNDBERG (s) replik:

Herr talman! Jag konstaterar bara, Ingrid Hemmingsson, vad moderaterna har skrivit i sin motion. Jag har även läst den moderata analysen. Drar man ut linjerna av den analysen, leder det till att Samhällsföretag inte har möjlighet och inte skall anvisa arbeten åt gruppen missbrukare. Det är ganska klart konstaterat i motionen. Jag har inte anledning att fortsätta den diskussionen. Jag hoppas dock att det har skett en kursändring från moderaternas sida.

När det gäller de direktanställda, Arne Fransson, skall man självfallet genomföra förändringarna. Men de måste ske planmässigt. Samhällsföretag måste kunna ägna sig åt att planera dessa förändringar. Vi skall komma ihåg att regeringens förslag i år innebär en minskning med 4 procentenheter jämfört med fjolåret och samtidigt med nära 1 procentenhet utifrån Samhällsföretags äskanden. Det innebär en reducering med 5 % jämfört med vad Samhällsföretag har äskat och jämfört med fjolåret. Här vill då centern minska med ytterligare 2 %. Det är då vi säger att det blir för häftiga förändringar. Låt oss först avvakta utredningen, som har att undersöka hur man skall kunna gå ned till 101 %.

Anf. 27 Arbetsmarknadsminister ANNA-GRETA LEIJON:

Herr talman! Det är glädjande att huvudlinjerna i de nya reglerna för introduktionsstöd och särskilt lönebidrag får en sådan bred uppslutning här i kammaren. Jag tror, precis som flera talare varit inne på, att de nya introduktionsstöden kommer att ge oss bättre möjligheter än vi haft tidigare att få arbetsgivare ute på den enskilda arbetsmarknaden att öppna sig och sina verkstäder, kontor eller andra arbetsplatser för de handikappade. Vi måste också konstatera att det är nödvändigt att vi får den här förändringen just nu. Det är självklart, att om införandet av det nya, allmänna rekryteringsstödet fr. o. m. den 1 januari inte kompletterades med ett ännu bättre stöd för de arbetshandikappade, skulle det kunna få till följd en ytterligare utestängning av de arbetshandikappade. Därför är det bra att det här introduktionsstödet får en så stor uppslutning, och det är bra att det särskilda lönebidraget för de svårare handikappade också får ett så brett stöd.

Jag skulle också vilja göra några kommentarer med anledning av en del av debatten och med anledning av en del av reservationerna. Det har diskuterats om man skall göra en avgränsning till de svårast handikappade av möjligheterna att få lönebidrag med 90 % till allmännyttiga organisationer. Jag har under det här året haft tillfälle att se på ganska många enskilda fall som gällt sådana bidrag till allmännyttiga organisationer. Tyvärr måste jag konstatera att dessa bidrag i vissa fall utnyttjats mera som ett allmänt verksamhetsstöd till organisationen i fråga än som ett stöd till handikappade. Tyvärr har jag också fått den uppfattningen – efter att ha gått igenom många

Nr 148

Fredagen den
18 maj 1984

Sysselsättningsåtgärder för handikappade

*Sysselsättningsät-
gärder för handi-
kappade*

enskilda ärenden – att det inte bara handlar om enstaka undantagsfall, som man naturligtvis måste acceptera. Det har i alltför stor utsträckning varit så, att organisationer mer sett till sin egen verksamhet än till de handikappade. Jag tycker alltså att det finns skäl att göra den här avgränsningen och att säga att de största subventioner som samhället ger måste gå till de människor som har bäst behov av dem, till dem som har de svåraste handikappen.

Elver Jonsson sade tidigare i dag att det är synd att man tar ifrån flyktingar, som kanske behöver en grundlig inträning i svenska, det här stödet. Det är emellertid faktiskt så, att den här grundliga inträningen i svenska för en del av våra gamla arkivarbetare har hållit på i både 20 och 25 år. Jag måste säga att det är ett mycket dåligt utformat arbetsmarknadspolitiskt instrument, som inte ger oss möjlighet att bättre utnyttja kunniga människor. Det gamla arkivarbetet var en dålig form av stöd, och vi skall inte önska det tillbaka.

Taket för lönebidragsanställningarna i de allmännyttiga organisationerna har varit föremål för omfattande diskussioner. Jag vill bara säga att det är självklart att regeringen måste finna sig i om riksdagen gör en annan bedömning än den regeringen har gjort. Vi skall naturligtvis respektera en sådan bedömning. Jag måste emellertid samtidigt säga att jag känner ganska litet respekt för moderata samlingspartiets sätt att agera för att lösa de här problemen. Moderaterna drar nämligen inte slutsatsen att de också måste betala vad det kostar. Det är ett bekvämt och opportunistiskt sätt att agera politiskt. Moderaterna vill inte ha begränsningen när det gäller antalet platser och säger att de vill ta bort taket, och sedan säger de att det nog inte blir några kostnadsökningar, att de i varje fall inte vill vara med och betala några sådana. Det är inte ett sätt att argumentera eller att lösa politiskt besvärliga situationer som jag tycker är särskilt respektabelt. Jag tror också att även de människor som är mest berörda, dvs. de handikappade, ganska lätt genomskådar en sådan politik.

Jag vill gärna anknyta till diskussionen om Samhällsföretag och den proposition om ändrade organisationsformer för Samhällsföretag som vi tidigare aviserat att vi skulle lägga på riksdagens bord. Efter det att Samhällsföretag självt hade gjort en översyn avseende förändrade regler för representation i organisationen och annat sade vi oss i den socialdemokratiska regeringen att vi skulle behöva gå litet djupare i den här översynen. Det aviserades och beslutades i december 1982. Översynsarbetet resulterade i ett beslut i februari 1983 om vissa ändrade regler för representationen i Samhällsföretags regionala styrelser. Den delen har alltså riksdagen redan tagit ställning till. Frågan om de organisatoriska förändringarna mötte – det är ingen hemlighet – ett mycket starkt motstånd i remissarbetet, ett motstånd som fanns inte minst i de socialdemokratiska landstingsgrupperna ute i landet. Samtidigt sade man från Samhällsföretags sida att man såg möjligheter att spara lika mycket som regeringen önskade utan att göra de organisatoriska förändringarna, utan att slå samman olika regionala stiftelser.

Av detta har vi i regeringen dragit slutsatsen att det inte vare sig här i riksdagen eller ute i landet finns gehör, i varje fall inte f. n., för att göra den

förändring som departementspromemorian föreslog, utan att vi måste söka finna andra vägar för att uppnå kombinationen av ett effektivt Samhällsföretag och ett Samhällsföretag som väl svarar mot de sociala mål som vi har varit eniga om här i riksdagen.

Regeringen har därför för ett par veckor sedan givit Samhällsföretag i uppdrag att tillsammans med anslagsframställningen för nästa budgetår lämna arbetsmarknadsdepartementet en redovisning av på vilket sätt man enligt Samhällsföretags mening skall kunna göra den långsiktiga besparingen fram till budgetåret 1988/89. Självfallet måste därvid sådana frågor som Arne Fransson har diskuterat här i dag finnas med i bilden och spela en mycket stor roll när vi så småningom får förslaget från Samhällsföretag.

Jag vill alltså formellt redovisa att den proposition som vi tidigare aviserat inte kommer att läggas fram. Vad förslaget till långsiktigt sparande inom Samhällsföretags verksamhetsområde så småningom kommer att innebära kan jag självfallet inte säga någonting om i dag. När Samhällsföretag lämnar sin redovisning får vi se om de mål som satts upp har kunnat uppnås. Vi får då göra bedömningen, om besparingen går att genomföra med bibehållande av de sociala målen. Vi återkommer alltså till riksdagen på den här punkten.

Anf. 28 INGRID HEMMINGSSON (m) replik:

Herr talman! Arbetsmarknadsministern anklagar oss för att inte dra slutsatserna av att vi sagt att man inte behöver sätta något tak för antalet platser i allmännyttiga organisationer. Jag har emellertid i mitt anförande tidigare sagt att vi har diskuterat med arbetsförmedlingarna om detta. Vi har tagit kontakt med många människor som arbetar med dessa frågor, och det har framkommit att det inte är någon kö i dag. Man säger samstämmtigt från alla håll att den tidigare kön uppstod när taket infördes. Det blev då en anstormning till de här platserna, eftersom man var rädd att de inte skulle räcka till.

De människor som jag har hunnit tala med om detta har också gjort den bedömningen, att ett slopande av taket troligen inte skulle öka kostnaderna. Vårt resonemang på den här punkten ansluter sig till Anna-Greta Leijons, dvs. att den största subventionen skall gå till de människor som bäst behöver den. Man har ju nu i två steg begränsat handikappbegreppet till att gälla de människor som behöver stöd under lång tid, och då anser vi inte att det är nödvändigt att sätta ett tak. Det är uppenbart att inte heller de andra partier som står för denna ståndpunkt har räknat med någon kostnadsökning, eftersom inte heller de har angivit någon direkt finansiering.

Anf. 29 ARNE FRANSSON (c) replik:

Herr talman! Jag har full förståelse för att arbetsmarknadsministern och regeringen inte har lagt fram någon proposition med utgångspunkt i departementspromemorian. Det framfördes ju mycket stark kritik – och den fanns väl inom alla politiska partier – mot nedskärningen av antalet regionala stiftelser. Jag är också övertygad om att det inte finns någon majoritet i riksdagen för en sådan inriktning. Det gäller att finna andra lösningar för att

Fredagen den
18 maj 1984

Sysselsättningsåtgärder för handikappade

komma ned till en driftbidragsprocent som är avsevärt lägre än den nuvarande.

Jag skulle vilja ställa en direkt fråga till arbetsmarknadsministern: Delar arbetsmarknadsministern den uppfattning som framförs i departementspromemorian om nödvändigheten av att komma ned till 101 % i driftbidrag budgetåret 1988/89? Jag har tagit del av de tidigare uttalanden som gjorts, och det vore bra om arbetsmarknadsministern ville bekräfta dem.

Slutligen, herr talman, några ord om lönebidragen till människor som är anställda i de allmännyttiga organisationerna.

Det är helt riktigt att det förekommer saker och ting som innebär att det i vissa fall inte är fråga om anställningar som berättigar till lönebidrag. Organisationerna utnyttjar den här möjligheten på ett sätt som inte överensstämmer med vad som förutsatts. Men länsarbetsnämnderna har möjlighet och även skyldighet att ompröva besluten när det gäller lönebidragsanställda i de allmännyttiga organisationerna. Om dessa handlägger de här frågorna på ett felaktigt sätt, måste man naturligtvis från länsarbetsnämndernas sida ompröva de beslut som tidigare har fattats.

Anf. 30 LARS-OVE HAGBERG (vpk) replik:

Herr talman! Det är en ganska kraftig politisk markering som gjorts av både Sten Östlund och Anna-Greta Leijon. De har i sina anföranden och repliker uttryckt någon form av respekt för moderaternas hållning i fråga om lönebidragen till de allmännyttiga organisationerna och sagt att moderaterna skall vara konsekventa. Det handlar ju om att de skall vidhålla en reaktionär politisk hållning.

Jag kan bara se en förklaring till detta, och det är den sammansmältning av synsätt som kommer fram i regeringens ekonomiska politik och i moderaternas och som så fint sammanfattades av den avgående SAF-ordföranden i går och i dag på morgonen. Han var mycket nöjd med regeringen ekonomiska politik. Denna klara politiska markering kommer fram också i synen på de handikappade.

Men när vi nu ser den lilla ljusblå strimman från moderat håll, så tackar vi för den och för att moderaterna för en gångs skull hamnat på rätt sida.

När det sedan gäller avgränsningen av begreppet handikapp är detta en svår diskussion. Men som den förts här är den också vilseledande. Anna-Greta Leijon säger nämligen att hon har sett ett antal exempel på att man anställt personer som inte har varit handikappade. Jag kan mycket väl tänka mig att det är så. Men är det inte handläggningen av bidragen som i så fall är orsaken, och inte definitionen av begreppet handikapp? Vi har ställt oss bakom den definition som finns i propositionen, vilket också utskottet har gjort. Vi menar att det är de handikappade som skall komma i åtnjutande av det här bidragssystemet. Vi tror inte alls att det blir några problem. Att säga att man skall se på de ekonomiska konsekvenserna och lösa detta genom att sätta ett tak är faktiskt att lura sig själv. Det sättet att se på frågorna drabbar också de handikappade.

Sedan till Samhällsföretag och den tilltänkta propositionen.

Vad det nu handlar om egentligen i fråga om Samhällsföretag är ju regeringens problem med den ekonomiska politiken – att man inte kan omfördela till de svagaste utan i stället konsekvent driver en ekonomisk politik som gynnar höglönegrupper, börsföretag, dem som ägnar sig åt spekulation i dagens samhälle. Samtidigt har vi en arbetsmarknad som blir ännu mer effektiv, ännu mer hårdrationiserad, där de handikappade har allt svårare att få tillträde. I den situationen attackeras också Samhällsföretag av dessa marknadskrafter. Regeringens ekonomiska politik har ingen grundval som kan stå emot detta i dagens läge, och därför har man naturligtvis problem. Det är en mycket berättigad kritik som kommer från dem som arbetar på Samhällsföretag, när de säger att det bör bli bättre villkor i framtiden, så att även de som har gravt handikapp kan ingå i Samhällsföretag.

Anf. 31 Arbetsmarknadsminister ANNA-GRETA LEIJON:

Herr talman! Den som läser protokollet efteråt kan nog konstatera att vpk tackade moderaterna alldeles nyss. Men den vädjan som jag enligt Lars-Ove Hagberg skulle ha framfört till dem tror jag saknas där. Det var i stället inte något annat än en skarp kritik av moderaterna, en kritik som jag tycker är på sin plats i allra högsta grad därför att de för ett dubbelspel. Å ena sidan vill de framställa sig som goda vänner till de handikappade och de allmännyttiga organisationerna genom att ta bort taket. Å andra sidan drar de inte den självklara konsekvensen av att detta kostar pengar, nämligen att då måste de pengarna tas fram.

Visst är det skillnad mellan taket och definitionen när det gäller de handikappade – ingen har försökt säga att det skulle vara samma sak. Jag är glad över att vpk har precis samma inställning som vi härvidlag, nämligen att vi skall ha en klar definition som säger att de svårast handikappade skall ha del av samhällets bästa stöd till handikappade.

Apropå Arne Fransson's frågeställning kan jag gärna hänvisa till vad regeringen har sagt i uppdraget till Samhällsföretag i början av maj månad. Vi erinrar där om den gamla arbetsgruppen i departementet och säger att det främsta skälet till att arbetsgruppen tillsattes var behovet av att överväga ytterligare möjligheter att inom ramen för gällande arbetsmarknadspolitiska och sociala målsättningar minska företagsgruppens behov av bidrag. Mot bakgrund av den statsfinansiella situationen kvarstår dessa skäl.

Det är alltså helt klart att det är min uppfattning att vi kan förena ett ekonomiskt effektivare Samhällsföretag med sociala mål. Och jag skulle vilja påstå att vi kan förbättra måluppfyllelsen när det gäller den sociala målsättningen även om vi trappar ned statsbidraget. Jag tror att det finns utrymme i en förbättrad organisation, i ett effektivare utnyttjande av de gemensamma medlen. Samhällsföretag har alltså fått uppdraget att mycket snabbt komma med förslag om detta till regeringen. Jag vet att Samhällsföretag är i full gång med detta arbete, och jag ser fram mot dess bedömningar.

Jag vill tillägga att det naturligtvis är väldigt lätt att piska upp en stämning, och också ganska lätt att få gehör för uppfattningen att varje neddragning av

ett stöd som rör de handikappade får mycket negativa konsekvenser för dem. Det är olyckligt, vill jag påstå, om debatten blir snedvriden på det sättet. Vi måste kunna ta både de ekonomiska hänsynen och de sociala. Det är ett ansvar som åvilar oss – både riksdagen och regeringen – att kunna föra debatten på ett sådant ansvarsfullt sätt.

Anf. 32 INGRID HEMMINGSSON (m) replik:

Herr talman! Anna-Greta Leijon har ju i sitt anförande tagit upp detta med bristerna i det stöd som tidigare utgick till de allmännyttiga organisationerna – att det i vissa fall kunde uppfattas som organisationsstöd. Nu har det skett en förändring. Men det verkar precis som om Anna-Greta Leijon och regeringen inte tror på sitt eget förslag, när man nu har snävat in handikappbegreppet på det sätt som skett, utan att man tror att det inte kommer att genomföras i praktiken.

Vårt enda syfte är att ge hjälp till dem som bäst behöver hjälpen. Anna-Greta Leijon har ju också deklarerat att det är detta som är syftet. Men Anna-Greta Leijon har inte påvisat att detta på något sätt kommer att kosta mer pengar. Jag har i alla fall talat med så många människor som möjligt som hanterar dessa frågor och fått den klara uppfattningen att med denna insnävning kommer det inte att bli några ökade kostnader. Resonemanget från socialdemokraternas sida måste ju bero på att regeringen och utskottsmajoriteten inte tror på att det egna förslaget skall kunna genomföras i verkligheten.

Anf. 33 ARNE FRANSSON (c) replik:

Herr talman! Det var värdefullt att arbetsmarknadsministern bekräftade regeringens inställning när det gäller riktigheten i att förverkliga departementspromemorians förslag om en nedtrappning av driftbidragsprocenten till ca 101 % budgetåret 1988/89. Jag är också övertygad om att det finns goda förutsättningar för att så att säga kombinera de ekonomiska målen och de sociala målen. Det är självfallet en balansgång som man många gånger måste gå, men jag tror att det är riktigt och nödvändigt. I och med att vi gör förändringar i lönebidraget bör ju också trycket på Samhällsföretag öka.

Jag är också övertygad om att det finns goda förutsättningar att förbättra organisationen inom Samhällsföretag, och vi har även föreslagit att det skall ske genom vissa nedskärningar. Men den principiella inställning och uppläggning som arbetsmarknadsministern här har redogjort för stämmer inte överens med det uttalande som utskottsmajoriteten har gjort vid besvarandet av vår motion. Man säger klart och tydligt i detta uttalande att det vid en nedskärning med ytterligare 2 % finns risk för att de sociala målen för verksamheten äventyras. Det är det vi har reagerat mot. Men jag hälsar med tillfredsställelse arbetsmarknadsministerns klarläggande här, att det inte är någon risk för att de sociala målen drabbas även om man gör dessa nedskärningar framöver.

Anf. 34 LARS-OVE HAGBERG (vpk) replik:

Herr talman! Vpk är naturligtvis tacksamt för varje beslut i riksdagen som är i de arbetandes intresse och som gynnar de svaga i samhället. Vi skulle givetvis också vara tacksamma om regeringens politik gick åt det hållet.

Nu säger Anna-Greta Leijon att det är dubbelspelet från moderaternas sida som föranleder den s. k. surheten från regeringen. Men jag har den bestämda uppfattningen att man hade räknat med att moderaterna skulle stoppa det här förslaget i riksdagen och att det är det man egentligen är sur över. När Anna-Greta Leijon är överens med vpk t. ex. om synen på handikappbegreppet, så vore det inga problem. Jag förstår egentligen inte varför man har tvingat socialdemokraterna i riksdagen att reservera sig i det här fallet.

Vi har ju från utskottet sagt att det inte är så entydigt att det är de allra svårast handikappade som skall få dessa bidragsplatser. De som bäst behöver dem för lång tid skall få dem, och de grupper som har mindre handikapp skall få ett lägre bidrag på annat håll. Men så har vi också sagt från utskottets sida att den enskildes önskemål när det gäller arbetets art och inriktning bör tillgodoses så långt det är möjligt. Om man ärligt menar detta, bör man också ta hänsyn till de handikappades syn på vad de skall syssla med och på arbetsinnehållet i de uppgifter som de fullgör. Det är ett mycket väsentligt inslag i det som vi nu diskuterar. Ingen skall sättas på undantag. Att den som har ett visst handikapp eller ett handikapp av en viss grad skall placeras endast på vissa typer av arbeten är uttryck för en mycket reaktionär människosyn.

Men här gäller det såvitt jag förstår egentligen ett ännu större dubbelspel. Socialdemokraterna har sociala mål, som de åtminstone i valrörelserna säger sig vilja uppnå, men de för nu en ekonomisk politik som går tvärt emot dessa sociala mål och som försvarar för handikappade och andra att få arbete. Jag ser dagens ekonomiska politik som mycket besvärande för bl. a. handikappade men även andra som har det svårt på arbetsmarknaden. Det sägs att man kan se en viss ljusning vad gäller industriinvesteringarna. De har ökat med 20 % från en låg nivå. Men det ger ingen nämnvärd sysselsättning, om ens någon.

Samtidigt som denna ekonomiska politik förs får vi inga fler jobb i industrin, eftersom de satsningar som där görs naturligtvis är rationaliseringsinvesteringar. Den offentliga sektorn stryps. Man är inte intresserad av en arbetstidsförkortning. Jag undrar hur regeringen och arbetsmarknadsministern till sist skall få ekvationen med rätten till arbete och en ökad utslagning att gå ihop.

Allra sist, herr talman, vill jag säga att jag får intrycket att också arbetsmarknadsministern, som är så välvillig i detta sammanhang, egentligen skulle vilja få tillbaka taket – men det är kanske någon som är ännu högre uppsatt i regeringen som har sagt stopp?

Nr 148

Fredagen den
18 maj 1984

Sysselsättningsåtgärder för handikappade

Fredagen den
18 maj 1984

Sysselsättningsåtgärder för handikappade

Anf. 35 Arbetsmarknadsminister ANNA-GRETA LEIJON:

Herr talman! Får jag bara till Ingrid Hemmingsson säga att det är självklart att hon som enskild riksdagsledamot inte har resurser att göra en omfattande rundringning till länsarbetsnämnderna ute i landet. På departementet har vi självfallet betydligt bättre resurser att göra det. Inför den här debatten har mina tjänstemän hört sig för hos många av länsarbetsnämnderna, om också inte riktigt alla. Hos en del har man också fått besked av samma typ som här har redovisats från moderat håll.

Från Stockholms län uppges att man f. n. inte har någon kö. Ett tjugotal personer väntar på lönebidragsplatser hos allmännyttiga organisationer, och väntetiden uppgår till bara högst en månad. Stora avgångar ger möjlighet att placera in folk på vakanser.

Den här bilden från Stockholms län stämmer dock inte med förhållandena i andra län. Den uppfattning som i varje fall jag har fått genom mina medarbetares rundringningar till olika länsarbetsnämnder är att det inte blir på det sätt som moderaterna framställer det, dvs. att man inte skulle få några ökningarna av kostnaderna. Avskaffar man taket, uppstår kostnadsökningar. Den aktuella rundringningen från departementet bekräftar i allra högsta grad den uppfattningen.

Anf. 36 INGVAR BJÖRK (s):

Herr talman! I den debatt som vi nu för och som gäller sysselsättningsåtgärder för handikappade skall jag be att få citera några rader ur en skrift: "Arbete är inte enbart en försörjningskälla. Det är dessutom en fråga om möjligheter till gemenskap utanför hemmet, ett behov av att betyda något – att behövas, och över huvud taget om rättigheten och skyldigheten att vara delaktig i samhällsansvaret. Arbete är en rättighet. Alla som vill ha ett arbete ska också få det – alla – oavsett förutsättning. Ingen undantagen. Ur samhällsekonomisk synpunkt är ett arbetsliv tillgängligt för alla det mest effektiva och ur mänsklig synpunkt det enda acceptabla.

I arbetet finns också andra ovärderliga kvalitéer. Det ger den enskilde socialt och personligt värde, nya kunskaper, arbetskamrater, den positiva känslan att skapa något tillsammans med andra, ökat självförtroende och mycket annat. Därför räcker det inte med ett tillräckligt antal arbetstillfällen, de måste också upplevas som meningsfulla."

De här raderna som jag nyss citerade är tagna ur en skrift som De handikappades riksförbund gett ut och som heter Med DHR för rätten till arbete. Och dessa rader tycker jag kan tjäna som en målsättning då vi diskuterar frågan om sysselsättningsåtgärder för handikappade.

Börje Nilsson och jag har i ett flertal motioner tagit upp de gravt handikappades problem. Vi har fört fram den uppfattningen att de gravt handikappade har särskilda problem i arbetslivet, som man måste lösa. Och lyckas man inte lösa dessa problem, är risken mycket stor att de gravt handikappade aldrig får något arbete.

I motion 1332 för Börje Nilsson och jag fram den uppfattningen att

lönebidraget skall kunna kompletteras med möjligheten att använda arbetsbiträde.

Trots de insatser som vidtagits för att förbättra sysselsättningsläget för arbetshandikappade kan man notera att bland de gravt handikappade saknar fortfarande flertalet en anställning. Det har visat sig att många arbetsgivare trots lönebidrag inte är beredda att anställa gravt handikappade människor. Hade möjligheten funnits att kombinera en lönebidragsanställning med ett arbetsbiträde, skulle många gravt handikappade ha kunnat få en anställning.

Det är också så att flera utredningar, bl. a. handikappkommittén, har visat på att det både ur samhällsekonomisk och mänsklig synpunkt är betydligt bättre, om man kan få fram ett arbete i stället för förtidspension.

Nu menar arbetsmarknadsutskottet att vår begäran tillgodoses genom att det särskilda lönebidraget även skall täcka kostnader för arbetsbiträde. Man säger vidare från arbetsmarknadsutskottets sida att en kombination av bidrag till arbetsbiträde och lönebidrag skall få förekomma endast om det är fråga om gravt handikappade. Vi hoppas nu att man med dessa åtgärder alltså skall i ökad utsträckning få in gravt arbetshandikappade i arbetslivet.

Herr talman! Det är naturligtvis så att man funderar över ytterligare åtgärder som skulle få ännu fler gravt handikappade in i arbetslivet. Nu när vi står inne i en högkonjunktur vore det lämpligt att sätta in olika former av åtgärder. Det har nämligen visat sig att svängningar i konjunkturen inte betyder något för de gravt handikappades sysselsättning, och detta måste väl hänga samman med att man underlåtit att vidta effektiva åtgärder.

Låt mig ta några exempel för att visa hur situationen är för dessa människor, som har grava handikapp.

Sedan lång tid tillbaka har vi haft konsulenter för syn- resp. hörselskadade – men det har inte funnits sådana för rörelsehindrade arbetssökande. Avvecklingen av arbetsvårdarna har inneburit, att det ofta saknats detaljkunskap om de rörelsehindrades speciella problem och svårigheter. Därför ser man det som absolut nödvändigt, att det knyts en konsulent för rörelsehindrade till länsarbetsnämnderna.

Vi ser det också som absolut nödvändigt att det knyts människor som arbetar med de rörelsehindrades problem till arbetsförmedlingarna. De skall bl. a. ha till uppgift att bedriva en uppsökande verksamhet bland de gravt handikappade människorna. För det är i dag så att ytterst få bland de gravt handikappade är registrerade på arbetsförmedlingarna.

Herr talman! Jag har velat föra fram dessa synpunkter i anslutning till arbetsmarknadsutskottets betänkande. Jag hoppas att vi skall få en utveckling som innebär att de gravt handikappade får större möjligheter att få ett arbete.

Anf. 37 INGRID HEMMINGSSON (m):

Herr talman! Sten Östlund vände sig till mig när jag inte längre hade någon replikrätt. Därför passar jag på nu att bemöta honom.

I sak har Sten Östlund inga invändningar mot vårt förslag när det gäller sysselsättning för handikappade. Åtminstone framkom det inte under

Sysselsättningsåtgärder för handikappade

debatten några kraftigare invändningar. Därför angriper Sten Östlund våra besparingsförslag när det gäller landsting och kommuner och påstår att de svaga får sämre villkor med våra besparingsförslag. Jag vill understryka det jag tidigare sagt här i debatten. För att kunna hjälpa dem som har det största behovet måste vi få ordning på vår ekonomi. Vi måste alltså få balans i ekonomin. Därför måste vi spara för att kunna satsa på områden där behovet är störst. Jag har utgått från detta.

Om vi ser på hur verkligheten ter sig – och det är ju detta vi måste göra – finner vi att det ofrånkomligen bör göras neddragningar av de växande statsbidragen till landsting och kommuner. Dessa statsbidrag uppgår ju redan nu till betydligt större belopp än hela den statliga inkomstskatten, samtidigt som landstingens och kommunernas ekonomi är betydligt bättre än statens. Det är mot bakgrund av detta som vi har föreslagit besparingar på de områden som Sten Östlund var inne på.

Jag vill understryka att balans i ekonomin är den enda garantin för att vi i framtiden skall kunna hjälpa de människor som vi i dag vänder oss till i den här debatten.

Anf. 38 STEN ÖSTLUND (s):

Herr talman! Ingrid Hemmingssons senaste anförande här bekräftar bara vad jag har sagt tidigare.

Jag skall peka på en annan sak. Det blir 2 miljoner färre sysselsättningsdagar i beredskapsarbete enligt det moderata förslaget. 2 % går till arbetshandikappade reguljärt. Erfarenhetsmässigt vet vi ju det. Bara detta innebär 240 000 färre arbetsdagar för arbetshandikappade. Jag tycker att det var bra att Ingrid Hemmingsson återkom med det här inlägget. Det bekräftade bara vad jag tidigare sagt.

Anf. 39 INGRID HEMMINGSSON (m):

Herr talman! Sten Östlund beklagar nästan att det endast är 2 % som går till arbetshandikappade. Såvitt jag förstår innebär det förslag som regeringen och utskottsmajoriteten med Sten Östlund som företrädare lägger fram i dag inte någon ökning.

Med detta anförande, under vilket förste vice talmannen övertog ledningen av kammarens förhandlingar, var överläggningen avslutad.

(Beslutet redovisas efter debatten om arbetsmarknadsutskottets betänkande 18.)

Anf. 40 FÖRSTE VICE TALMANNEN:

Kammaren övergår nu till att debattera arbetsmarknadsutskottets betänkande 18 om kontant stöd vid arbetslöshet m. m.

Fredagen den
18 maj 1984

*Kontant stöd vid
arbetslöshet m. m.*

Anf. 41 SONJA REMBO (m):

Fru talman! Regeringens hantering av frågorna rörande kontant stöd vid arbetslöshet har präglats av det vankelmod som följer av en gryende insikt om problemens omfattning och bristande mod att vidta de åtgärder som krävs.

I budgetpropositionen aviserade arbetsmarknadsministern att hon avsåg återkomma till riksdagen i en särskild proposition och åskade med anledning därav inte något anslag för detta ändamål utan angav endast den summa som borde tas i beaktande. Samtidigt kunde vi i pressen läsa att arbetsmarknadsministern avsåg att återställa egenfinansieringsgraden i arbetslöshetsförsäkringen till av riksdagen beslutade 90 % från dagens 95 %.

För detta välbetänkta förslag fick arbetsmarknadsministern utstå mycken smälek från de fackliga organisationerna. Dessa slog med frenesi vakt om sin självpåtagna rätt att ställa krav på statskassan och värjde sig mot arbetsmarknadsministrarnas oförsynthet att ställa motkrav. Det gick som det brukar gå då fackföreningsrörelsen är på offensiv. Arbetsmarknadsministern och regeringen föll än en gång till föga. I stället fick vi höra att arbetsmarknadsministern avsåg återkomma till ersättningsnivåerna i de kontanta stöden vid arbetslöshet då resultatet av avtalsrörelsen var klart.

Vad riksdagen i dag har att ta ställning till är proposition 126, som innehåller en rad förslag i syfte att förenkla hanteringen av det kontanta arbetsmarknadsstödet och arbetslöshetsförsäkringen samt förslag till åtgärder i syfte att samordna de båda systemen. Dessutom yrkar regeringen i denna proposition att riksdagen anslår drygt 2,4 miljarder kronor till bidrag till arbetslöshetsförsäkring och utbildningsbidrag.

Under de veckor som återstår av det här riksdagsåret kommer riksdagen att vid ytterligare två tillfällen få ta ställning till frågor som rör det ekonomiska stödet vid arbetslöshet, nämligen dels i samband med proposition 162 om vissa trygghetsfrågor för äldre arbetstagare, dels i samband med behandlingen av kompletteringspropositionen. I den senare lägger arbetsmarknadsministern fram förslag inte bara till höjning av bidragsnivåerna utan också till finansiering av såväl den föreslagna höjningen som det anslag som riksdagen kommer att fatta beslut om i dag. Dessutom aviserar arbetsmarknadsministern att ytterligare förändringar i fråga om finansieringen är att vänta.

Ja, fru talman, om den här bilden verkar splittrad och svåröverskådlig så är det en riktig iakttagelse. Regeringens vankelmod har försatt riksdagen i en situation där den måste ta ställning till frågor rörande det kontanta stödet vid arbetslöshet i flera olika etapper. Därigenom försvåras givetvis möjligheterna att få en sammanhållen bild av denna redan i sig själv komplicerade materia.

Den gångna vintern har vi registrerat det högsta antalet personer utanför den reguljära arbetskraften någonsin under efterkrigstiden. Trots konjunkturuppgången befinner sig allt fler människor utanför den reguljära arbets-

*Kontant stöd vid
arbetslöshet m. m.*

marknaden. Samtidigt rapporterar stora delar av näringslivet att man inte kan få den arbetskraft som behövs. Det går inte längre att dölja de djupgående, strukturellt betingade problemen på arbetsmarknaden. Det innebär bl. a. att kraven på det kontanta stödet ökar.

Utvecklingen på arbetsmarknaden kan aldrig ses isolerat. Den är resultatet av vad som händer på en rad andra områden. Ett orimligt skattetryck, hög inflation, låg lönsamhet i näringslivet, en lönebildning som inte tar hänsyn till lönsamhet och konkurrensförmåga, bristande yrkesutbildning och en alltför stor offentlig sektor är exempel på förhållanden som har negativa konsekvenser på arbetsmarknadens möjligheter att utvecklas i positiv riktning.

Moderata samlingspartiet redovisar i andra sammanhang de åtgärder på det ekonomisk-politiska och på det arbetsmarknadspolitiska området som är nödvändiga för att skapa balans i ekonomin och på arbetsmarknaden. Sammantagna visar dessa åtgärder på den väg som leder till att vi i Sverige i verklig bemärkelse skall tillämpa "arbetslinjen", dvs. ge förutsättningar för arbeten på en reguljär arbetsmarknad i balans.

Den "arbetslinje" regeringen förordar innebär endast att de människor som slås ut från arbetsmarknaden eller som inte får en chans att komma in på den på grund av regeringens politik på andra områden får temporär sysselsättning i AMS:s regi. I och för sig utför de många gånger arbetsuppgifter som är nyttiga på olika sätt, men faktum kvarstår att denna typ av skattefinansierad sysselsättning till större delen inte kan bära sina egna kostnader och inte bidrar till den utveckling som är nödvändig för att Sverige också i fortsättningen skall kunna räknas in bland de länder i världen som har det största välståndet.

Regeringen visar stor uppfinningsrikedom då det gäller att hitta på nya former av konstlad sysselsättning. Förutom traditionella beredskapsarbeten och arbetsmarknadsutbildning har vi rekryteringsstöd, flaskhalsutbildning, beredskapsarbete i kombination med utbildning, ungdomslag, särskilda ungdomsprojekt osv. Trots högkonjunkturen kommer de arbetsmarknadspolitiska åtgärderna att ligga kvar på en i stort sett oförändrat hög volym och svindlande kostnader. Långtidsutredningen indikerar också att regeringen planerar att bibehålla volymen och därmed kostnaderna på samma höga nivåer. Däremot finns det ingenting som antyder att regeringen är beredd att ta itu med de grundläggande problemen och orsakerna bakom den höga arbetslösheten. Då tar uppfinningsförmågan slut.

Detta intryck bekräftas av den oförmåga regeringen visat att hantera årets avtalsförhandlingar. Parterna på arbetsmarknaden har under mycket lång tid anpassat sig till det förhållandet att de i avtalsförhandlingarna inte behöver bekymra sig om konsekvenserna för landets ekonomi och utvecklingen på arbetsmarknaden av alltför höga lönekostnader och en lönestruktur som inte medger en differentiering med hänsyn till de verkliga förhållandena på arbetsmarknaden. Statsmakterna har alltför länge och alltför beredvilligt tagit ansvar för de människor som slagits ut från eller inte alls kommit in på arbetsmarknaden.

Nu riskerar avtalsuppörelserna att spräcka regeringens inflationsmål, och

utvecklingen går mot det alternativ som i långtidsutredningen benämns referensalternativet. Detta alternativ, som visar hur illa det kan gå för svensk ekonomi, anger en total arbetslöshet på över 10 %.

Allt fler tecken tyder dessutom på att arbetsmarknadspolitiken nu nått en volym där åtgärderna motverkar sitt syfte. Beredskapsarbeten ersätter reguljära arbeten. De stora satsningarna på ungdomssysselsättning börjar ge negativa effekter. Sommarjobben och – vad värre är – praktikjobben minskar, eftersom arbetsuppgifterna tagits över av ungdomslag. Vikariats-tjänster tillsätts med ungdomar. Också från fackligt håll uttrycks betänkligheter. Man märker att behovet av ordinarie personal på ordinarie arbetsvillkor minskar. Allt fler människor blir sysselsatta på sämre villkor. Risken för att vi får ett arbetsmarknadens B-lag är uppenbar.

Regeringens arbetsmarknadspolitik har hamnat i en ond cirkel. Stora satsningar på traditionella arbetsmarknadspolitiska åtgärder bidrar till att förhindra den nödvändiga saneringen av ekonomin. Därigenom hämmas näringslivets tillväxt, och situationen på arbetsmarknaden förvärras. Det ställs krav på ytterligare arbetsmarknadspolitiska åtgärder osv. i ett alltmer uppskruvat tempo.

Det är mot den här bakgrunden som vi begär en utvärdering av arbetsmarknadspolitiken. De utredningar som har genomförts eller är på gång tar endast upp vissa delfrågor. De har inte heller någon aktualitet i det tillspetsade arbetsmarknadsläge som vi i dag har.

En del av den arbetsmarknadspolitiska åtgärdsarsenalen utgör de kontanta stödformerna vid arbetslöshet. Det är kontantstöden som får klara situationen då allt annat har misslyckats. Också deras roll i arbetsmarknadspolitiken behöver belysas.

Det råder enighet inom alla politiska partier och i samhället i dess helhet om att människor som drabbas av arbetslöshet skall tillförsäkras ekonomisk trygghet. Det är en självklarhet i vårt samhälle. Under årens lopp har det växt upp en flora av olika lagstadgade eller avtalsreglerade stödformer – arbetslöshetskassa, KAS, förtidspension av arbetsmarknadsskäl, avgångsbidrag, olika trygghetsavtal och som sista utväg socialbidrag. Ersättningsnivåerna och villkoren varierar kraftigt. Gemensamt för alla stödformer är att de finansieras av dem som arbetar, antingen i form av försäkringsavgifter, uteblivna löneökningar och löneskatter eller också över den vanliga skattedeln.

En rapport som expertgruppen för studier i offentlig ekonomi, ESO, presenterade förra året visar att ersättningen från A-kassa vid kortare tider av arbetslöshet för en person med en vanlig industriarbetarlön endast i ringa grad understiger normal arbetsförtjänst, om man ser till nettoeffekten på årsbasis. Detta bekräftas av den kartläggning av förhållandena i de nordiska länderna som gjorts av Nordiska rådet.

Däremot drabbas inkomsttagare i högre inkomstkikt av avsevärda ekonomiska påfrestningar vid arbetslöshet. Nu talar jag inte om de extrema höginkomsttagarna, utan om dem som har högre industriarbetarlöner. Det räcker att tillhöra den gruppen.

Likaså innebär utförsäkring från arbetslöshetskassa en svår belastning.

Man kan också notera att den omedelbara effekten vid arbetslöshet blir en ganska kraftigt reducerad inkomst. Genom skattesystemets konstruktion utjämnas dock den negativa effekten över året. Då har inte hänsyn tagits till de avgångsbidrag som enligt avtal utgår till vissa arbetstagare som blir arbetslösa efter att ha fyllt 40 år, under förutsättning att de har en längre anställningstid bakom sig. Deras situation är givetvis gynnsammare. Enskilda människor eller grupper har emellertid inga möjligheter att på eget initiativ bygga upp en för dem bättre anpassad trygghet vid arbetslöshet.

Under 1983 betalades via statskassan ut inte mindre än drygt 6 miljarder kronor i kontantstöd vid arbetslöshet. Av detta utgjorde merparten, eller drygt 5 miljarder kronor, ersättningar från arbetslöshetskassorna. Enligt riksdagens beslut skall 65 % av kostnaderna finansieras av arbetsmarknadsavgiften, som utgår som arbetsgivaravgift med 1,3 % av lönesumman. Resten, dvs. 35 %, betalas av skattemedel.

I kompletteringspropositionen föreslår arbetsmarknadsministern en höjning av arbetsmarknadsavgiften med 0,3 %. Likaså föreslås höjningar av dagpenningen och utbildningsbidraget. Vi har i vår motion med anledning av kompletteringspropositionen avstyrkt såväl höjningen av dagpenningen som höjningen av arbetsmarknadsavgiften.

Det är minst sagt anmärkningsvärt att regeringen ännu inte förstår att ökade kostnader för näringslivet leder till högre arbetslöshet. Ändå finns det ledande socialdemokrater som är medvetna om detta samband. Senast konstaterade professorn i nationalekonomi och den socialdemokratiska riksdagsledamoten Bo Södersten att det ökade kostnadsläge som blir resultatet av årets avtalsuppörelse innebär 50 000 färre jobb.

Vi anser att det är nödvändigt att företa en mer genomgripande omläggning av arbetslöshetsförsäkringen. Den måste återfå sin karaktär av försäkring med uppgift att ge en grundläggande ekonomisk trygghet åt dem som blivit arbetslösa med möjligheter till tilläggsförsäkringar. En ökad egenfinansiering behöver komma till stånd. Dagens avgifter är försumbara för den enskilde.

I genomsnitt betalar medlemmarna 8 kr. och 27 öre i avgift per månad till arbetslöshetsförsäkringen. Det är besynnerligt att de fackliga organisationerna, som ju i andra sammanhang binder en inte föraktlig del av löneutrymmet i olika försäkringslösningar, tycks helt blockerade då det gäller att själva medverka till finansieringen av just arbetslöshetsförsäkringen.

Vi begär i reservation 1 en sammanhållen översyn av ersättningssystemet vid arbetslöshet. Vid en sådan översyn bör också beaktas en rad olika delfrågor. Till dessa frågor hör bl. a. kostnadsfördelningen mellan arbetslöshetskassorna och staten, avstängningsregler för arbetstagare som frivilligt slutat sin anställning, stödet till arbetslösa företagare, det stora antalet utförsäkrade och frågan om i vilken omfattning vård av egna barn bör vara ersättningsgrundande, samt äldreavgångarna, vilka vi kommer att behandla närmare här i kammaren nästa vecka.

En bärande tanke är att de som har arbete skall vara med och ta ansvar för

dem som saknar arbete. Vi anser också att berörda organ skall aktivt verka för att så många som möjligt ansluter sig till arbetslöshetsförsäkringen. Detta bör ske oberoende av om fackligt medlemskap föreligger eller ej.

Med denna inriktning uppnår man bl. a. effekten att arbetsmarknadens parter ges ett reellt inflytande över och ansvar för den arbetslöshet som beror på utfallet av avtalsrörelserna. Såvitt jag förstår för folkpartiet fram liknande tankegångar i det förslag som läggs fram i en motion med anledning av kompletteringspropositionen. Den modell som presenteras där bör givetvis också kunna ingå i den översyn vi begär. Likaså bör översynen kunna omfatta den uppdatering av ALF-utredningen som föreslås i reservation 2. Det är ett gott skäl för folkpartiet och centern att ansluta sig till vårt yrkande i reservation 1 om en sammanhållen översyn.

De förslag till regeländringar som ett enigt utskott ställt sig bakom innebär att delar av de problem vi pekat på blir lösta. En hel del kvarstår dock. Det gäller inte minst frågan om vård av egna barn och situationen för arbetslösa företagare. Framför allt är frågor som rör egna företagare komplicerade, men inte desto mindre angelägna att lösa. Vi ser hur nyföretagandet växer, nya företagsformer bildas. Många delar sin tid mellan företagande och anställning eller andra uppdrag. Det är angeläget att människors initiativkraft inte hämmas av rädsla för att hamna utanför den trygghet som arbetslöshetsförsäkringen innebär. Det är också ett rättvisekrav att stora grupper inte ställs utanför den sociala trygghet som bör vara en medborgerlig rättighet för alla på arbetsmarknaden.

Vid beräkningen av anslaget till arbetslöshetsförsäkring och utbildningsbidrag har arbetsmarknadsministern räknat optimistiskt. Trots att vi är inne i en högkonjunktur ligger arbetslösheten fortfarande kvar på en oförändrat hög nivå. Antalet ersättningsdagar per medlem, som förra året uppgick till 7,2, har i propositionen beräknats till 6. Likaså har regeringen räknat med en omotiverat låg genomsnittlig dagpenning på 265 kr. per dag jämfört med 279 kr. Det finns således en uppenbar risk för att anslaget på närmare 2,5 miljarder kronor inte kommer att räcka. Det understryker det angelägna i att bidragsnivån för arbetslöshetskassorna sätts till 80 % redan nästa budgetår.

Detta yrkande, som framförs i reservation 5, ställer sig samtliga borgerliga partier bakom. Det innebär att arbetslöshetsförsäkringen får ett större inslag av försäkring, varvid medlemmarna genom avgifterna får ta ett ansvar för kostnadsutvecklingen inom kassorna. Åtgärden innebär en påtaglig besparingseffekt i statsbudgeten, utan att den leder till särskilt kännbara avgiftshöjningar för kassamedlemmarna. Vi anser att det är riktigt att de som har ett arbete på det här sättet visar sin solidaritet med kamrater som saknar arbete. Förslaget överensstämmer med det beslut som riksdagen fattade våren 1982.

Fru talman! Jag yrkar bifall till reservationerna 1, 4 och 5.

Anf. 42 ARNE FRANSSON (c):

Fru talman! Frågan om ersättningen vid arbetslöshet kan tyvärr inte i sin helhet behandlas av riksdagen på grund av att förslag till höjning av arbetslöshetsersättningen och finansieringen aktualiserades först i samband

med regeringens kompletteringsproposition.

Under allmänna motionstiden framförde centern i sin partimotion i ämnet frågan om en ökad självrisk för dem som är medlemmar i arbetslöshetskassor. Vårt förslag innebär att statsbidraget till kassorna skulle minska och en större del finansieras via uttag av medlemmarna. Riksdagen har tidigare fattat beslut i den riktningen, men det upphävdes när socialdemokraterna återkom till makten 1982. Utskottet har avvisat kravet med följande korta kommentar: "Några nya argument i sakfrågan har inte förts fram -- --."

59 % av arbetslöshetskassornas medlemmar 1982 hade en månadsavgift på under 9 kr., och en något ökad avgift skulle inte drabba medlemmarna särskilt hårt. Under vintern fick vi genom massmedia ta del av det utredningsarbete som pågick i regeringskansliet och som tydligen utmynnade i förslag som låg i linje med det vi har aktualiserat. Det framfördes emellertid hård kritik från fackligt håll över förslaget. Arbetsmarknadsministern tvingades att offentligt gå ut och tala om, att det inte var aktuellt att lägga fram något regeringsförslag med anledning av det pågående utredningsarbetet. Vi hoppas att arbetsmarknadsministern inte faller till föga för motståndet ytterligare en gång, utan kommer med förslag om en annan finansiering av arbetslöshetsersättningen som innebär att medlemmarna får betala en något högre avgift.

I kompletteringspropositionen omnämner arbetsmarknadsministern att frågan om en förändring av finansieringen av arbetslöshetsersättningen är aktuell, och vi utgår då ifrån att frågan om en större självrisk åter blir aktuell. I vår motion med anledning av förslagen i kompletteringspropositionen har vi accepterat en höjning av arbetslöshetsersättningen till 300 kr. per dag samt höjningen av utbildningsbidraget. Däremot har vi inte accepterat höjningen av arbetsmarknadsavgiften med 0,3 %.

Regeringen har i proposition 126 räknat med medel till 3 350 000 försäkrade och med sex ersättningsdagar. Den föreslagna höjningen av arbetsmarknadsavgiften innebär, som jag ser det, en överfinansiering – i varje fall i förhållande till regeringens målsättning att arbetslösheten skall minska under budgetåret 1984/85. Men det är kanske på det sättet att regeringen själv har övergivit sin tilltro till en positiv sysselsättningsutveckling framöver på grund av den förda politiken och räknar med en ökad arbetslöshet, eftersom den föreslår denna finansiering.

I reservation 2 har vi yrkat att ALF-utredningens resultat hålls à jour med den fortsatta utvecklingen. Mycket har hänt inom arbetsmarknadspolitiken sedan utredningen avlämnade sitt betänkande 1978, och därför anser vi det vara angeläget att studera hur dessa förändringar påverkar utredningsförslaget.

Avslutningsvis vill jag framhålla att de arbetssökande som kommer till förmedlingen i första hand skall erbjudas arbete och utbildning. Kontant arbetsmarknadsstöd är en rättighet som skall tas i anspråk i sista stund. Utvecklingen är oroväckande när det gäller kontantstödet andel av de arbetsmarknadspolitiska insatserna. Drygt 25 % av arbetsmarknadsverkets budget för innevarande budgetår avser kontantstöd. Man kan förstå att

socialdemokraterna så envist vill poängtera nyheten med arbetslinjen framför kontantlinjen, eftersom utvecklingen har varit negativ sedan socialdemokraterna kom i regeringsställning.

Till Sonja Rembo skulle jag bara vilja säga att centern har tagit ställning till vilken översyn vi önskar. Vår uppfattning kanske inte helt stämmer med de synpunkter som framförs i reservation 1. Om så varit fallet hade säkerligen också våra namn stått på denna reservation.

Med det anförda får jag, fru talman, yrka bifall till centerreservationerna och i övrigt till utskottets hemställan.

Anf. 43 ELVER JONSSON (fp):

Fru talman! Arbetslösheten är ju osedvanligt hög, och alltför många står utanför den ordinarie arbetsmarknaden, trots att vi befinner oss i en högkonjunktur. Visserligen talar regeringen om att arbetslinjen skall hävdas, men vi har tvingats konstatera att allt fler har kommit ut i öppen eller dold arbetslöshet. De utförsäkrades skara har kraftigt ökat. Därför har stödet vid arbetslöshet fått en relativt större betydelse och andel.

Folkpartiets särmeningar i betänkande nr 18 redovisas i reservationerna 2, 5 och 6. De två förstnämnda reservationerna är redan kommenterade här, så jag nöjer mig med en kommentar till reservation 6, där vår uppfattning är den att vård av egna barn i hemmet bör värderas på likartat sätt som vårdarbete i t. ex. barndaghemmen. I annat fall kommer de föräldrar som exempelvis på grund av otillräckligt utbyggd kommunal barntillsyn själva tagit hand om barnen i en besvärlig situation när de söker sig ut på arbetsmarknaden för att få ett jobb. I regel är det fråga om kvinnor, som går ut i förvärvslivet efter förändringar i familjesituationen eller för att återuppta ett tidigare yrkesarbete. Kan de inte genast erbjudas arbete, registreras de visserligen som arbetslösa, men de saknar vanligen rätt till arbetslöshetsersättning.

Vi menar att det är en rättvisefråga att vård av egna barn i hemmet jämställs med förvärvsarbete och således kvalificerar till kontant arbetsmarknadsstöd. En tidsgräns bör i och för sig finnas med hänsyn till barnets ålder. Denna gräns bör inte vara för snäv, utan kvalifikationsrätten bör gälla tills barnet har fyllt åtta år, dvs. samma ålder som gäller för rätten för föräldrar att få förkortad arbetstid.

Förra gången vi diskuterade den här frågan var folkpartiet ensamt om denna uppfattning. Nu har centerpartiet anslutit sig, och de båda mittenpartierna står bakom den här reservationen. Vem vet, fru talman, nästa gång kanske tiden är mogen för en riksdagsmajoritet för detta angelägna yrkande.

Jag yrkar bifall till reservationerna 2, 5 och 6, samtidigt som jag instämmer i det beklagande som utskottet gör på s. 5, där utskottet säger att de olika förslag som vi har haft att ta del av under våren och som rör arbetslöshetsersättningen och finansieringen inte har kunnat tas upp av utskottet till en samlad bedömning. Jag vill understryka det påpekandet.

Fredagen den
18 maj 1984

*Kontant stöd vid
arbetslöshet m. m.*

Anf. 44 LARS-OVE HAGBERG (vpk):

Fru talman! Riksdagen har vid tre tillfällen denna vår fått förslag från regeringen som berör arbetslöshetsersättningar. I det betänkande vi behandlar i dag finns inte med några förslag om höjda ersättningsnivåer vid arbetslöshet. De förslagen kommer vi att ta ställning till i samband med behandlingen av kompletteringspropositionen. Denna förvirrade behandling av arbetslöshetsersättningsfrågorna orsakas av regeringens snäva ekonomiska syn på lönekostnaderna såsom roten till inflationen i vårt land. Monopolprissättningen nämns knappast alls från regeringens sida.

Regeringen hoppade ju in i avtalsrörelsen genom att först signalera en proposition om höjda arbetslöshetsersättningar, som till hälften skulle finansieras via fackföreningsavgifter, och sedan helt uppskjuta detta förslag i avvaktan på avtalsrörelsens förlopp. Men det har ju inte kommit något storstilat förhöjningsförslag från regeringen. Vad man föreslår är en höjning med 20 kr., dvs. från 280 kr. till 300 kr., och det är en besvikelse. Denna höjning på 20 kr. skall inte finansieras via medlemsavgifter, vilket kan betecknas som en framgång jämfört med vad som tidigare varit fallet. Regeringen har trots allt lagt fram sitt förslag till höjningar långt innan avtalsrörelsen är slutförd. Om jag får tolka tidningen Byggnadsarbetaren ganska fritt säger man ungefär så här: Kanske regeringen kom på att avtalsrörelsen hade föga betydelse för de arbetslösa.

Sammanfattningsvis kan dock konstateras att regeringens sammanblandning av arbetslöshetsersättningar och den pågående avtalsrörelsen till sist ändå kommer att få en förlorare, nämligen de arbetslösa.

Från vpk har vi, det framgår av betänkandet, lagt fram några förslag. Det gäller i första hand det som inte finns med i propositionen och som kommit fram till regeringen framför allt genom arbetslöshetskassornas samorganisation. Jag vet inte om regeringen lagt dessa förslag åt sidan. I alla fall uppfattar vi det så. Men de förslagen skulle, om de genomfördes, ha mycket stor betydelse för de arbetslösa. Det gäller framför allt att koppla ersättningsnivåerna till löneförändringarna på arbetsmarknaden, att man skall slopa karensdagarna, att arbetare över 50 år skall ha rätt till förlängd ersättning samt vissa uppmjukningar när det gäller arbetsvillkoret. Det är alltså en fortsatt reformering av arbetslöshetsförsäkringen som i dag är det allra viktigaste.

När det gäller det första reformeringsförslaget om att man skall koppla nivåerna till löneutvecklingen är de föreslagna 20 kronorna i blygsammaste laget. Det uttrycker man också i tidningen Byggnadsarbetaren. Alf-Gunnar Svahn, förbundssekreterare i Byggnads och ordförande i A-kassans samorganisation, säger följande: "Genom att höjningen blir så låg den här gången kommer det att bli svårt att i framtiden få regeringen att föreslå höjningar som för upp arbetslöshetsersättningen på en rimlig nivå." Jag instämmer helt och fullt i detta. Det är ju egentligen det som debatten i dag handlar om. Denna lilla höjning kommer att försvåra fortsatt reformering av arbetslöshetsersättningen.

I den här debatten kommer man naturligtvis in på principerna i fråga om de

ingrepp som tidigare borgerliga regeringar gjorde mot arbetslöshetsersättningen. Framför allt är det moderaterna som följer en hätsk linje när det gäller arbetslöshetsförsäkringen. Man menar att det skall vara större egenavgifter i det hela. Man har ju den bärande principen. Man säger att det är de som har arbete som skall ta ansvar för dem som saknar arbete. I övrigt är man för enskilt ägande då det gäller produktion. De har inget ansvar för de arbetslösa utan det är de anställda som skall ha ansvar för sina arbetskamrater. Det är den slutsats man måste dra beträffande moderaternas politik. Den är i det här fallet – om jag får använda en klyscha – reaktionär.

Även centerpartiet har i det här sammanhanget samma inställning, vilket kanske förvånar en del med tanke på det partiets folkrörelseanknytning. Från moderaternas sida säger man emellertid också att vi måste angripa de grundläggande problemen, och regeringen anklagas. Jag har tidigare ställt frågor till regeringen i detta sammanhang. Men det kunde vara intressant att också diskutera detta med moderaterna. Vad finns det för en lösning på de grundläggande problemen för att vi skall kunna komma ifrån arbetslösheten? Är det det kapitalistiska systemet som är orsaken? Om vi ser på hur det är runt om i världen i dag, märker vi att arbetslösheten är störst i de kapitalistiska länder där moderaterna har framgång. Kanske är en dålig regeringspolitik orsaken, eller skall det vara lägre löner? Man har refererat till Bo Södersten. Han säger att det kommer att bli 50 000 fler arbetslösa på grund av de mycket måttliga löneökningar som nu har avtalats. Men då skall man beakta att under de sju år som vi fått reallönesänkningar har arbetslösheten stigit. Hur skall vi klara den ekvationen? Det kanske ändå är så, att vi skall ha ett trasproletariat som springer omkring någonstans och som ingen har ansvar för. Såvitt jag kan se blir följden av denna politik att de arbetande skall ta ansvar för de arbetslösa arbetarna och att de samtidigt skall ha lägre löner. Detta går i varje fall inte ihop med en rättvis fördelningspolitik.

En annan fråga som berörs i betänkandet är om man skall kunna få ersättning när man inte har barn tillsyn ordnad. Som vi ser det är det en stor framgång att man i propositionen öppnar möjligheter till detta. Men den som får erbjudande om arbete och inte har barn tillsyn ordnad kan i vissa fall inte få ersättning.

Samtidigt har detta att göra med vilken barnomsorg vi har. Man tillämpar inte principen fullt ut. Man är njuugg mot kommunerna vid utbyggnad av barnomsorgen, som i många fall har stoppats upp. Därför kommer det att bli problem. Framför allt blir det skillnader mellan kommunerna när det gäller utbyggnaden av barnomsorgen.

Det som drabbar de arbetslösa kanske allra mest är när de hamnar i situationen att bli utförsäkrade. När de har gått igenom hela karusellen av att vara arbetslös och ha fått bidrag och kanske beredskapsarbete, duger de till sist inte till något annat än att bli utförsäkrade och hänvisas till sociala institutioner i kommunerna. Detta har naturligtvis i grund och botten att göra med hur mycket arbete som finns i samhället. Men det mest oroväckande är att en så stor del av de utförsäkrade är mellan 20 och 39 år. Det gäller alltså

ungdomar som har gått igenom den första karusellen av beredskapsarbete och annat. När de kommer ut och skall ha ett ordinarie arbete och samhället inte har det yttersta skydds nätet, hamnar de i utförsäkring.

Därför har vi föreslagit att den reform om beredskapsarbete som har trätt i kraft skulle utvidgas. Beredskapsarbete skall erbjudas av samhället, så att de människor som är utförsäkrade verkligen fångas upp. Vi vet i vilken situation de befinner sig. De kan inte i alla lägen företräda sina egna rättigheter på ett riktigt sätt. Därför bör samhället ta ansvar för att erbjuda varje utförsäkrad ett beredskapsarbete. Om samhället inte kan erbjuda beredskapsarbete eller utbildning – som vi tycker skall jämföras – skall tiden för arbetslöshetsersättning förlängas. Detta är kanske litet av det som samorganisationen tidigare har tagit upp. En förlängd A-kassetid skulle vara ett sätt att hitta ett skydds nät för de människor som har drabbats allra mest.

Detta är inget egentligt brott mot arbetslinjen, som man talar om. Nu skall vi ju gå in för arbetslinjen i större utsträckning än kontantlinjen. Men det kan vi inte göra så länge vi inte ökar antalet jobb i samhället. Arbetslinjen kan inte gälla enbart arbeten som har beredskapskaraktär, ungdomslag och annat. Sådana arbeten sägs av det ansvariga statsrådet vara mycket betydelsefulla, lika betydelsefulla som att plocka praliner på Marabou. Men det verkligt anmärkningsvärda är att de arbeten som är så betydelsefulla, de är inte fasta, ordinarie, medan arbetet att plocka praliner är på åtta timmar, kanske med för låg lön. Det anmärkningsvärda är att de viktiga arbetena skulle vara på sex månader eller ett visst antal år och till låg betalning. Därför kommer arbetslinjen inte att kunna hävdas, om vi skall tro på engångsdevalveringar och exportframgångar och förlita oss på storfinansens investeringsplaner.

Med detta, fru talman, yrkar jag bifall till vpk-reservationerna i detta betänkande.

Anf. 45 SONJA REMBO (m) replik:

Fru talman! Lars-Ove Hagberg har naturligtvis velat missuppfatta vårt förslag totalt och gör det också. Han påstår att vi – när vi säger att de som arbetar skall ha ansvar för dem som saknar arbete – menar att arbetslöshetssituationen skall vara en av de faktorer som skall beaktas exempelvis vid avtalsförhandlingarna.

Arbetsmarknadens parter kan inte leva i ett lufttomt rum där de ser sig själva isolerade från det som händer runt omkring. Vi märker nu hur avtalsuppbyggnaden riskerar att leda till ökad arbetslöshet, till att färre människor får arbete på den reguljära arbetsmarknaden. Kraven på arbetsmarknadspolitiken kommer att öka, kraven på det kontanta stödet kommer att öka. Det finns icke förutsättningar för att genom statskassan ständigt gå in och städa upp efter parterna. Vi måste bära detta ansvar gemensamt.

Det är en illusion, Lars-Ove Hagberg, att tro att det förhållandet att arbetsmarknadspolitiken åtgärder och det kontanta stödet betalas via statskassan inte innebär kostnader för de människor som arbetar. Visst innebär det kostnader. Det är dessa människor som får betala skatterna. Vi

ser ju hur utvecklingen har tvingat fram den ena skattehöjningen efter den andra för att finansiera en ekonomisk utveckling som resulterar i hög arbetslöshet.

Nr 148

Fredagen den
18 maj 1984

Anf. 46 LARS-OVE HAGBERG (vpk) replik:

Fru talman! Detta med att ta ansvar för varandra är kanske inte så enkelt som Sonja Rembo säger. I så fall skulle hon kunna uttrycka det genom att säga att det är produktionen som skall ansvara för de arbetande, vare sig de har arbete eller inte. Det är i varje fall vpk:s uppfattning. Sedan får vi väl strida om vad som är en rättvis fördelning av produktionens resultat. Jag har den uppfattningen att om man tvingas till arbetslöshet skall man i varje fall inte behöva sänka sin ekonomiska standard och sättas på undantag.

*Kontantstöd vid
arbetslöshet m. m.*

De skatter som betalas in kan tas in på olika sätt. Tar man in dem via mervärdeskatt, som vi i stor utsträckning gör i detta land, är det ingen särskilt bra fördelningspolitik. Men det för något positivt med sig, och det är att de branscher som i dag kanske har stor arbetslöshet slipper bära hela kostnaden. Att koppla detta till avtalsförhandlingarna enligt Sonja Rembos och moderaternas modell betyder reella reallöneförhöjningar för de vanliga arbetarna.

Det är fel att tro att denna avtalsrörelse har lett till färre jobb – det är snarare tvärtom. Det handlar om en fördelning. Det är fel att se det så snävt som att vi skulle förlora arbetstillfällena genom att en begränsad löneökning skulle ta av den offentliga sektorn. Det är snarare så att ju högre löneökningar vi får på arbetsmarknaden, desto mer överförs till den offentliga sektorn för arbetsinsatser. Det är faktiskt där som arbetstillfällena trots allt kan skapas i dag genom att mera tillfälliga uppdrag omvandlas till fasta tjänster. Dagens reella sanning är att om vi höjer lönerna kommer det mer pengar via skatt till den offentliga sektorn.

Anf. 47 SONJA REMBO (m) replik:

Fru talman! Det är en märklig tvetalan Lars-Ove Hagberg gör sig skyldig till. Han säger att produktionen skall betala. Det är riktigt i och för sig. Produktionen skall betala alla de kostnader vi har i samhället, och det är därför vi måste slå vakt om produktionen så att den blir konkurrenskraftig och lönsam och kan bära upp hela det system som utgör välfärdssamhället. Belastar vi produktionen med ständigt ökade kostnader, så försämrar vi produktionens möjligheter att klara denna börda.

Vad Lars-Ove Hagberg förordar är ständigt ökade skatter, ständigt ökade kostnader över statskassan – kostnader som vi inte kan finansiera med produkten av vårt eget arbete utan som vi hela tiden måste låna till. Det är en politik som hela tiden försvårar situationen på arbetsmarknaden, som leder till att vi får allt mindre att fördela, som leder till att vår standard och vårt välstånd sjunker. Men detta förstår inte Lars-Ove Hagberg.

Jag tror inte att det hjälper hur länge vi än står här i kammaren och debatterar. Det beror på att vi har så olika grundläggande uppfattningar om de ekonomiska sambanden. Vår politik bygger på helt olika ideologiska målsättningar.

Fredagen den
18 maj 1984

*Kontant stöd vid
arbetslöshet m. m.*

Anf. 48 LARS-OVE HAGBERG (vpk) replik:

Fru talman! Det senaste konstaterandet är riktigt. Jag menar att moderaterna inte företräder en rättvis fördelningspolitik. Visst finns det resurser att fördela från produktionen i det här samhället! Jag kan nämna de värden som skapas på börsen, de vinster som görs i företagen men som inte investeras i dag och kanske t. o. m. förs utomlands. Jag kan vidare nämna de likvida medel som inte investeras men som vi kan dra in till nyttigheter – och inte minst de spekulationsvinster som görs i detta samhälle.

Så visst kan vi ha en helt annorlunda och mer rättvis fördelning av det som produceras än vi har – kanske just till de arbetslösa och de arbetshandikappade.

Det är alltså helt enkelt en felsyn när man säger att högre löner i dag skulle betyda mindre arbete. T. o. m. i regeringens finansplan från januari pekas det på att en 10-procentig ökning på arbetsmarknaden skulle ge den offentliga sektorn 7,1 miljarder mer att röra sig med. Det är en sanning som vi inte kan bestrida!

Men det jag ville peka på är just moderaternas attack mot de arbetslösa. Jag kan nämna en fråga som är rent människofientlig, nämligen förslaget att avstängningsreglerna inte skall gälla de arbetstagare som frivilligt slutar sin anställning. Vad är frivillighet? Det kan verkligen diskuteras. Era krav tyder på en människoföraktande inställning, som ni vill se speglad i försäkringssystemet.

Min fråga kvarstår: Vad skall, enligt moderaternas sätt att se, göra arbetslöshetskasseersättning obehövligen? Hur skall man komma åt de grundläggande orsakerna till arbetslöshet? Är det bara lägre löner det gäller?

Förste vice talmannen anmälde att Sonja Rembo anhållit att till protokollet få antecknat att hon inte ägde rätt till ytterligare replik.

Anf. 49 LARS ULANDER (s):

Fru talman! Till grund för arbetsmarknadsutskottets betänkande ligger dels propositionen om kontant arbetsmarknadsstöd, dels vissa avsnitt av budgetpropositionen.

När kompletteringspropositionen behandlas här i kammaren senare under våren får vi ta ställning till bl. a. dagpenningens storlek. De förändringar som nu skall bli föremål för beslut har ett brett stöd från de organisationer som arbetar med arbetslöshetsfrågorna ute på fältet.

Jag vill göra en kommentar till ett stycke i betänkandet, nämligen det stycke där utskottet beklagar att det inte har varit möjligt att i ett sammanhållet betänkande ta upp både frågan om ersättningar vid arbetslöshet och frågan om finansieringen. Det skall bara konstateras att utskottet av arbetsbelastningsskäl önskade behandla dessa frågor på det sätt som nu sker.

Till betänkandet har fogats ett antal reservationer, varav några är gamla bekanta. Moderaterna återkommer i reservationen 1 med ett utredningskrav, som har fått beteckningen En sammanhållen översyn av ersättningssystemet vid arbetslöshet. Man kan vid en genomläsning konstatera att

moderaterna vill föra en mycket dålig politik i de frågor som vi nu diskuterar.

Den 1 december 1983 avlog riksdagen en reservation identisk med den som nu föreligger. I övrigt kan om reservationen 1 sägas att den är typiskt moderat. Enligt moderaterna är det den solidariska lönepolitiken tillsammans med en selektiv arbetsmarknads- och industripolitik som har lett till ökade obalanser i hela ekonomin, med negativa effekter på arbetsmarknaden. Det är modigt av moderaterna att peka ut syndabocker för den krisartade ekonomi som moderaterna är i högsta grad ansvariga för.

Centern reserverar sig för en uppdatering av utredningen om en allmän arbetslöshetsförsäkring. Utskottsmajoriteten har uppfattningen att det inte kan anses påkallat att göra nya kalkyler för reformkostnader. Följden av detta är naturligen att finansieringen måste ordnas om den s. k. ALF-utredningen skall genomföras. Jag är inte riktigt säker på vad centern menar – och jag blev det inte heller efter Arne Fransson's anförande. Menar centern att ALF-utredningen nu skall genomföras? Det är nämligen litet svårt att få någon klarhet i detta med utgångspunkt i reservationen 2.

Reservationen nr 3 från vpk har rubriken Fortsatta förbättringar av arbetslöshetsförsäkringen. I reservationen uttalas farhågor för att de förslag som framförts av A-kassornas Samorganisation inte kommer att genomföras. Jag kan där hänvisa till texten i betänkandet. Den proposition som vi nu har att ta ställning till är naturligtvis inte något slutdokument. Reformeringen av villkoren för A-kassan kommer givetvis att fortsätta även härnäst. Redan under våren kommer nya förslag, som initierats av bl. a. Samorganisationen, på riksdagens bord.

Reservationen nr 4 från moderaterna behöver inte kommenteras i någon annan mån än att den utvärdering som efterlyses pågår i Efa, den s. k. expertgruppen för utredningsverksamhet i arbetsmarknadsfrågor. Den utredning som har beteckningen KAFU har också nyligen lämnat ett betänkande. Dessutom pågår ett arbete även i AMS-kommittén. Därför finns det inte något behov av att bifalla det moderata kravet.

Reservationen nr 5 från moderaterna, folkpartiet och centern berör statsbidragen till A-kassorna. De har ju varit föremål för många och långa debatter tidigare. Vi kan konstatera att vi inte är överens om att sänka stödet till arbetslöshetskassorna. Att borgarna skulle omfördela till nackdel främst för dem som arbetar i de branscher som har den högsta arbetslösheten kan bara noteras.

Reservationen nr 6, vård av eget barn, från centerpartiet och folkpartiet tar upp ytterligare en fråga som behandlades i december 1983. I den debatten redovisades argumenten från socialdemokraterna. Det kan konstateras att vid remissbehandlingen ansåg LO, TCO, AMS och A-kassornas Samorganisation att detta är en fråga som skall lösas inom barnomsorgen och inte göras till en arbetsmarknadspolitisk fråga. Det framhålls i betänkandet att det sedan den 1 december 1983 inte har tillkommit några nya omständigheter som ger anledning till en ändrad bedömning.

När det gäller svårigheter med barntillsyn tas i proposition 126 upp problemet med att en förälder i samband med ofrivillig arbetslöshet

Fredagen den
18 maj 1984

*Kontant stöd vid
arbetslöshet m. m.*

oförskyllt går miste om sin barnomsorgsplats. I ett sådant fall bör föräldern få behålla rätten till arbetslöshetsersättning under den tid det tar att på nytt ordna barn tillsyn.

Slutligen några ord om reservationen nr 8 från vpk om åtgärder mot utförsäkring: Det bör understrykas att det är av stort intresse att vidta åtgärder för att förhindra utförsäkring av långtidsarbetslösa. Det kan också konstateras att de som riskerar att utförsäkras har rätt till beredskapsarbete, om de begär sådant. De får naturligtvis också den information om detta som de behöver på arbetsförmedlingen.

Låg mig till sist, fru talman, bara konstatera att Sonja Rembo har ett stort behov av att leva upp till ryktet som en stor fackföreningshatare. Hon talade här om fackföreningsrörelsens självpåtagna rätt att kräva. Jag tror, fru talman, inte att det är en självpåtagen rätt; det är faktiskt en rätt som vi har i vårt samhälle, och den kommer vi att fortsätta slåss för.

Anf. 50 SONJA REMBO (m):

Fru talman! Först till det sista – mitt rykte som fackföreningshatare. När socialdemokratin och fackföreningsrörelsen saknar argument i sak går man till personangrepp, och det är precis vad som nu händer.

Från moderat håll angriper vi inte fackföreningar som sådana och facklig verksamhet som sådan – vi angriper de avarter som finns och de övergrepp som sker från fackliga föreningar. Men detta, Lars Ulander, får vi diskutera vidare i höst när vi skall behandla arbetsmarknadsutskottets betänkande om arbetsmarknadslagstiftningen.

Sedan en kommentar till påståendet att utskottet självt önskat behandla regeringens propositioner på detta sätt. Vi var tvungna att göra så här. Med hänsyn till arbetsordningen i riksdagen och det faktum att vi är tvungna att sluta riksdagsarbetet senast den 15 juni fick vi acceptera den här hanteringen.

Dessutom anser vi från moderat håll att de här frågorna är så viktiga att de är värda en egen debatt – de skall inte bakas in i en allmän ekonomisk-politisk debatt, vilket skulle ha skett om de hade behandlats i samband med kompletteringspropositionen.

Lars Ulander plockar fram det sedvanliga socialdemokratiska argumentet, att det är moderaterna som är ansvariga för den ekonomiska utvecklingen. Det börjar bli litet svårt att efter den här tiden av socialdemokratisk regim fortfarande skylla på moderaterna. Visst har vi ett ansvar för utvecklingen, och visst kan vi beklaga att vi under de borgerliga regeringsåren inte hade möjligheter att på ett mycket mer markerat sätt skilja den ekonomiska politiken från den tidigare socialdemokratiska politiken. Men det går inte snabbt, det är inte lätt att ändra ett samhälle efter 44 års socialdemokratisk politik.

Jag skall läsa upp tre grundläggande utgångspunkter för den ekonomisk-politiska strategin.

”Stabila förutsättningar måste råda för att åstadkomma en långsiktig expansion, av produktion, investeringar och sysselsättning. Den konkurrensutsatta sektorn i svensk ekonomi – – – måste utgöra motorn i en sådan

utveckling. Detta kräver bl. a. att kostnadsläget förblir gynnsamt och att lönsamheten är god, inte minst i jämförelse med finansiella och mera improduktiva verksamheter.

En framgångsrik expansion i den konkurrensutsatta sektorn bidrar inte bara till att stärka sysselsättningen i denna sektor. Den skapar också ekonomiska resurser för att finansiera den offentliga sektorns verksamhet och är därmed av avgörande betydelse såväl för den sociala välfärden som för sysselsättningen i stort. ---

Ett växande budgetunderskott innebär ett hot mot en framgångsrik stabilisering av pris- och kostnadsutvecklingen. ---

De sysselsättningsfrämjande åtgärder som har föreslagits måste finansieras på ett ansvarsfullt sätt. Om detta inte sker, utan budgetunderskottet tillåts öka ytterligare, undergrävs i själva verket de framtida möjligheterna att värna sysselsättningen på grund av de negativa verkningar som då uppstår i form av ökande inflation och en press uppåt på räntorna.”

Detta är alldeles utomordentligt bra skrivet! Det är skrivet av den socialdemokratiska finansministern i den ekonomisk-politiska proposition som lades fram för riksdagen i höstas. Men socialdemokraterna, både dessförinnan och sedan dess, fortsätter att föra en ekonomisk politik som går i diametralt motsatt riktning. Vi har fått ett femtiotal skatter – nya eller höjda. En stor del av dessa har drabbat just den konkurrensutsatta sektorn direkt och har höjt kostnadsläget. En lång rad andra pålagor och regleringar har införts. Regeringen har i egenskap av arbetsgivare medverkat till en avtalsuppgörelse för innevarande och nästa år som driver upp kostnaderna och därmed inflationen. Budgetunderskottet har ökat, den offentliga sektorn har ökat och löntagarfonder har införts. Det är svårt att se hur den konkurrensutsatta sektorn under sådana förhållanden skall ha några som helst möjligheter att fungera som motor i en utveckling som präglas av allt annat än stabila förhållanden.

Vi har fått precis den utveckling som finansministern varnade för. De framtida möjligheterna att värna sysselsättningen undergrävs ju av de negativa verkningarna i form av ökande inflation och en press uppåt på räntorna – allt medan rosornas krig rasar i regeringen och man inte kan besluta sig för vilken politik man egentligen vill föra. Detta visar inte minst utvecklingen när det gäller det kontanta stödet vid arbetslöshet.

Anf. 51 ARNE FRANSSON (c):

Fru talman! Centern har i reservation 2 föreslagit en uppdatering av ALF-utredningens förslag. Vi har inte yrkat att man nu skall genomföra en allmän arbetslöshetsförsäkring, men målsättningen är klar – när förutsättningar finns bör detta genomföras. Det är en uppfattning som vi har haft och fortfarande har. Det gäller bara att se till att den ekonomiska utvecklingen blir sådan att möjligheter skapas för detta.

Vårt förslag i reservation 5 innebär en höjning av egenavgiften. Vi anser nämligen att det inte är orimligt att månadsavgiften höjs något för dem som är medlemmar i arbetslöshetskassorna.

Som jag sade i mitt anförande var detta tydligen tankegångar som fanns i kanslihuset, och jag hoppas att det utredningsmaterial som tydligen är framtaget inte får ligga kvar i lådan. Jag tror att det är viktigt och värdefullt att man plockar fram det ånyo och att förslag i den riktningen så småningom läggs fram på riksdagens bord. Vi skall ändå ha klart för oss att den månadsavgift som i dag utgår för det stora flertalet arbetslöshetskassor faktiskt ligger på en lägre nivå än den avgift som man hade i början på 1970-talet. Med tanke på inflationen osv. är det en avsevärd reduktion.

Slutligen, fru talman, skulle jag vilja säga att det kanske inte finns anledning att i dag föra en ekonomisk-politisk debatt. Låt oss spara den tills dagen innan vi firar pingst.

Anf. 52 LARS-OVE HAGBERG (vpk):

Fru talman! Vårt krav på att man skall täppa till luckan så att de utförsäkrade hamnar inom systemet måste vara riktigt utifrån utgångspunkten att de utförsäkrade av samhället måste få en solidarisk hjälp på annat sätt. En annan orsak som borde intressera Lars Ulander och mig särskilt mycket är att de utförsäkrade hamnar utanför den fackliga gemenskapen, vilket ju en utförsäkring innebär i detta sammanhang. Därför borde man ha en aktivare del med beredskapsarbete och framför allt en förlängd A-kassetid. Ställer Lars Ulander såsom fackföreningsman upp på en förlängd A-kassetid, när inte samhället kan erbjuda någonting annat? Samorganisationen har några tankar om att de som är över 50 år skall kunna få sådan hjälp.

En av de kanske viktigaste delarna av den fortsatta reformeringen är att koppla A-kassornas ersättningsnivå till den löpande löneutvecklingen. Jag vill fråga: Instämmer Lars Ulander i Samorganisationens uttalande och även i det uttalande som jag har citerat ur Byggnadsarbetaren?

Till sist kanske man kan fråga sig om inte diskussionen om de bidragsnivåer på mellan 80 och 90 % som har figurerat här såsom ett stort slagträ kanske är en liten skendebatt. Om nivåerna inte höjs, kommer ju egenavgifterna egentligen att bli större. De kommer att belasta arbetarkollektivet i alla fall. Höjs inte nivåerna tillräckligt, kan man fråga sig om inte tilläggsförsäkringar och andra försäkringar måste komma till. Det är en utveckling som vi inte önskar i fortsättningen.

Anf. 53 LARS ULANDER (s):

Fru talman! Till Sonja Rembo kan jag säga att det är litet underligt att först råda statsrådet till en propositionsavlämning och sedan säga att det var vi tvingade att göra. Man bör stå för den arbetsmetod som man själv har bett om. Jag vill förklara detta med utgångspunkt i betänkandet.

Sonja Rembo kom också in på ekonomin. Det var synd att inte aktstycket från Kjell-Olof Feldt fanns tidigare så att man hade kunnat läsa det. Sonja Rembos sakframställning var inte riktig. Jag delar i och för sig Arne Franssons uppfattning att denna debatt får föras i sessionens slutända. Ledamöterna torde ha andra planer för denna eftermiddag än att lyssna på en debatt mellan Sonja Rembo och mig.

Av Arne Fransson fick jag ett besked om uppdateringen av ALF-utredningen. Efter detta besked tror jag att det som utskottet har kommit fram till är väldigt förnuftigt. Om man inte har planer på att genomföra ALF-utredningen nu och inte heller har den ekonomiska möjligheten, är det naturligtvis väldigt klokt att vänta med uppdateringen till dess man har planer på att genomföra den. Alla sådana här saker har en viss förmåga att bli något äldre.

Diskussionen om egenavgifterna skulle man naturligtvis kunna gå mycket långt med. Men helt klart är att man inte kan snäva in solidariteten bara bland dem som har jobb. Man måste ändå se till att solidariteten får möjlighet att sträcka sig något vidare. Från den synpunkten är den finansieringsform som nu föreslås mycket riktigare än om man skulle gå någon annan väg.

Lars-Ove Hagberg talar om de utförsäkrade. Jag har naturligtvis exakt samma uppfattning om nödvändigheten av att vi slår vakt om dem. Det är också utifrån den utgångspunkten som man från regeringens sida har följt upp dessa frågor. Regeringen har följt upp saken genom att inrätta följande regel. Om jag är på väg att bli utförsäkrad, har jag rätt att få ett beredskapsarbete, vilket ger mig tid så att jag åter kommer in i systemet. Jag tror att det är den vägen man nu har att vandra. Det är möjligt att man behöver informera om denna möjlighet ytterligare.

Anf. 54 SONJA REMBO (m):

Fru talman! Den ekonomisk-politiska utvidgningen som jag gjorde i debatten hänger samman med vår reservation 4. Där begär vi en utvärdering av arbetsmarknadspolitiken totalt. I mitt inledningsanförande sade jag att man inte kan se arbetsmarknadspolitiken isolerad från den ekonomiska politiken i övrigt. Det är den utvärderingen vi eftersträvar, Lars Ulander. Den täcks inte av någon av de utredningar som redan har avlämnat sina förslag eller som arbetar f. n.

Om vi skall lösa problemen och ha någon som helst framgång med de förslag som skall komma fram så småningom, och om vi skall kunna klara sysselsättningen på sikt, tror jag att det är nödvändigt att vi på allvar verkligen tar itu med frågan om arbete. Vad är det som skapar arbete? Hur kan vi på bästa sätt hjälpa människor att få och behålla ett arbete? Man kan i detta sammanhang inte komma ifrån den ekonomiska politiken.

Lars Ulander sade i sitt första inlägg att den ökade egenfinansieringsgrad som de borgerliga partierna föreslår på 20 %, skulle innebära en omfördelning från branscher med hög arbetslöshet till branscher med låg arbetslöshet. Såsom arbetslöshetsersättningen är konstruerad – med ett grundbidrag och ett progressivt bidrag – ges det möjligheter att stödja just de kassor som har en hög arbetslöshet, Lars Ulander. Det finns naturligtvis också möjligheter att göra justeringar i det systemet. Vi har inte på något sätt motsatt oss sådana justeringar. Tanken med detta system är att kassorna skall visa solidaritet inbördes. Det är på det sättet statsbidraget är konstruerat.

Man kan bara beklaga att Lars Ulander tydligen inte läser finansministerns

propositioner. Han kan gärna få låna ett exemplar av denna proposition av mig. Jag citerade ordagrant.

Överläggningen var härmed avslutad.

Arbetsmarknadsutskottets betänkande 19

Mom. 2 (kartläggning av de utslagnas situation)

Utskottets hemställan bifölls med 272 röster mot 16 för reservation 1 av Lars-Ove Hagberg.

Mom. 4 och 5 (översyn av främjandelagen m. m.)

Utskottets hemställan – som ställdes mot reservation 2 av Lars-Ove Hagberg – bifölls med acklamation.

Mom. 9 och 10 (bidrag till arbetsbiträde m. m.)

Utskottets hemställan bifölls med 276 röster mot 17 för reservation 3 av Lars-Ove Hagberg.

Mom. 13 (allmän utformning av ett nytt lönebidragssystem)

Först biträdades reservation 4 av Alf Wennerfors m. fl. med 77 röster mot 47 för reservation 5 av Karin Andersson och Arne Fransson. 169 ledamöter avstod från att rösta.

Härefter bifölls utskottets hemställan med 176 röster mot 71 för reservation 4 av Alf Wennerfors m. fl. 46 ledamöter avstod från att rösta.

Mom. 15 (introduktionsstöd såvitt avsåg kretsen av arbetsgivare)

Utskottets hemställan med godkännande av utskottets motivering bifölls med 277 röster mot 16 för utskottets hemställan med godkännande av den i reservation 6 av Lars-Ove Hagberg anförda motiveringen.

Mom. 16 (introduktionsstödet såvitt avsåg omfattningen)

Utskottets hemställan bifölls med 275 röster mot 16 för reservation 7 av Lars-Ove Hagberg.

Mom. 18 (allmänt lönebidrag)

Först biträdades reservation 8 av Karin Andersson och Arne Fransson med 70 röster mot 16 för reservation 9 av Lars-Ove Hagberg. 204 ledamöter avstod från att rösta.

Härefter bifölls utskottets hemställan med 231 röster mot 62 för reservation 8 av Karin Andersson och Arne Fransson.

Mom. 19 (det särskilda lönebidragets utformning)

Utskottets hemställan, som ställdes mot
dels reservation 10 av Karin Andersson och Arne Fransson,
dels reservation 11 av Lars-Ove Hagberg,
bifölls med acklamation.

Mom. 20 (det särskilda lönebidragets omfattning)

Utskottets hemställan – som ställdes mot reservation 13 av Lars-Ove Hagberg – bifölls med acklamation.

Mom. 21 (lönebidrag till allmännyttiga organisationer såvitt avsåg omfattningen budgetåret 1984/85)

Utskottets hemställan bifölls med 155 röster mot 137 för reservation 14 av Frida Berglund m. fl.

Mom. 23 (lönebidrag till allmännyttiga organisationer såvitt avsåg målgruppen av handikappade)

Utskottets hemställan – som ställdes mot reservation 15 av Elver Jonsson – bifölls med acklamation.

Mom. 24 (lönebidrag till allmännyttiga organisationer såvitt avsåg bidragets storlek)

Utskottets hemställan – som ställdes mot reservation 16 av Karin Andersson m. fl. – bifölls med acklamation.

Mom. 27 (medelsanvisning till Särskilda åtgärder för arbetsanpassning och sysselsättning)

Utskottets hemställan – som ställdes mot reservation 17 av Lars-Ove Hagberg – bifölls med acklamation.

Mom. 28 (Samhällsföretagsgruppens organisation)

Utskottets hemställan – som ställdes mot reservation 18 av Lars-Ove Hagberg – bifölls med acklamation.

Mom. 29 (verkställande direktör i regional stiftelse)

Utskottets hemställan – som ställdes mot reservation 19 av Karin Andersson och Arne Fransson – bifölls med acklamation.

Mom. 30 (rekryteringen till Samhällsföretagsgruppen)

Utskottets hemställan – som ställdes mot reservation 20 av Alf Wennerfors m. fl. – bifölls med acklamation.

Mom. 31 (Samhällsföretagsgruppens marknadsuppträdande)

Utskottets hemställan – som ställdes mot reservation 21 av Alf Wennerfors m. fl. – bifölls med acklamation.

Mom. 35 (driftbidrag till Samhällsföretagsgruppen m. m.)

Utskottets hemställan, som ställdes mot
dels reservation 22 av Alf Wennerfors m. fl.,
dels reservation 23 av Karin Andersson och Arne Fransson,
bifölls med acklamation.

Mom. 36 och 37 (lönsamhetskrav på Samhällsföretagsgruppen m. m.)

Utskottets hemställan bifölls med 267 röster mot 19 för reservation 24 av Lars-Ove Hagberg. 2 ledamöter avstod från att rösta.

Mom. 38 (ägartillskott för investeringar inom Samhällsföretagsgruppen m. m.)

Utskottets hemställan, som ställdes mot
dels reservation 25 av Alf Wennerfors m. fl.,
dels reservation 26 av Lars-Ove Hagberg,
bifölls med acklamation.

Mom. 40 (arbetsrehabilitering av psykiskt handikappade)

Utskottets hemställan – som ställdes mot reservation 30 av Lars-Ove Hagberg – bifölls med acklamation.

Mom. 41 och 42 (medelsanvisning till Yrkesinriktad rehabilitering m. m.)

Utskottets hemställan – som ställdes mot reservation 31 av Alf Wennerfors m. fl. – bifölls med acklamation.

Övriga moment

Utskottets hemställan bifölls.

Arbetsmarknadsutskottets betänkande 18

Mom. 1 (en sammanhållen översyn av ersättningssystemet vid arbetslöshet)

Utskottets hemställan bifölls med 220 röster mot 71 för reservation 1 av Anders Högmark m. fl.

Mom. 2 (uppdatering av utredningen om en allmän arbetslöshetsförsäkring)

Utskottets hemställan – som ställdes mot reservation 2 av Arne Fransson m. fl. – bifölls med acklamation.

Mom. 3 (fortsatta förbättringar av arbetslöshetsförsäkringen)

Utskottets hemställan – som ställdes mot reservation 3 av Lars-Ove Hagberg – bifölls med acklamation.

Mom. 4 (utvärdering av arbetsmarknadspolitiken)

Utskottets hemställan – som ställdes mot reservation 4 av Anders Högmark m. fl. – bifölls med acklamation.

Mom. 5 (statsbidragen till arbetslöshetskassorna)

Utskottets hemställan bifölls med 163 röster mot 128 för reservation 5 av Anders Högmark m. fl.

Mom. 10 (vård av eget barn)

Utskottets hemställan – som ställdes mot reservation 6 av Arne Fransson m. fl. – bifölls med acklamation.

Mom. 11 (svårigheter med barntillsyn)

Utskottets hemställan bifölls med 274 röster mot 16 för reservation 7 av Lars-Ove Hagberg.

Mom. 14 (åtgärder mot utförsäkring)

Utskottets hemställan bifölls med 273 röster mot 16 för reservation 8 av Lars-Ove Hagberg. 1 ledamot avstod från att rösta.

Övriga moment

Utskottets hemställan bifölls.

3 § Föredrogs

Socialförsäkringsutskottets betänkande

1983/84:29 Ändring i lagen (1950:382) om svenskt medborgarskap (prop. 1983/84:156)

Jordbruksutskottets betänkande

1983/84:34 Viss radiobiologisk forskning

Lagutskottets betänkande

1983/84:33 Ändring i utskökningsbalken (prop. 1983/84:149)

Kulturutskottets betänkande

1983/84:20 Vissa anslag ur kyrkofonden (prop. 1983/84:175)

Jordbruksutskottets betänkande

1983/84:36 Reglering av priserna på fisk m. m. (prop. 1983/84:188)

Kammaren biföll vad utskotten i dessa betänkanden hemställt.

4 § Skydd för vittnen m. fl. i narkotikamål, m. m.

Föredrogs justitieutskottets betänkande 1983/84:24 om anslag till justitiedepartementet m. m. (prop. 1983/84:100 delvis).

Anf. 55 INGER WICKZÉN (m):

Fru talman! Vid justitieutskottets betänkande nr 24 är fogade två reservationer. Reservation nr 1 har framställts med anledning av en moderat- och en folkpartimotion angående skydd för narkotikavittnen m. fl.

Hot och våld mot vittnen, målsägande och åklagare förekommer i en oroväckande utsträckning, särskilt i narkotikamål. En ovillkorlig förutsättning för att en framgångsrik brottsbekämpning skall kunna bedrivas är att samhället skall skydda dessa nyckelpersoner mot våld. En höjning av straffsatserna för övergrepp i rättssak och mened anser vi därför bör genomföras.

Nr 148

Fredagen den
18 maj 1984

*Skydd för vittnen
m. fl. i narkotika-
mål, m. m.*

Fredagen den
18 maj 1984

*Skydd för vittnen
m. fl. i narkotika-
mål, m. m.*

Utskottet uttalade förra året att det är av vikt att vittnen och andra som lämnar uppgifter vid rättegångar av samhället skyddas så effektivt som möjligt mot hotelser och andra repressalier. En del har redan gjorts för att skydda dessa vittnen.

Vi menar emellertid att ytterligare insatser måste göras. Det bör bl. a. övervägas om det är möjligt att ge den som hotas ersättning för de ökade levnadskostnader som kan uppstå. Denna ersättning skulle tas ur allmänna medel. Vidare bör man, enligt vår mening, överväga frågan om en skärpning av straffet för övergrepp i rättsak. När det gäller mened bör en reglering övervägas i syfte att tillgodose intresset av att effektiviteten i rättsskipning kan upprätthållas.

Fru talman! Med detta yrkar jag bifall till reservation nr 1.

Reservation nr 2 är en moderatreservation som följer upp vår kommittémotion under rubriken Grov stöld. Vi finner det angeläget att slå vakt om de värden som innefattas i begreppet hemfrid. Vi framhåller i reservationen att insikten om betydelsen av att den enskilde i sitt hem kan känna sig trygg för inkräktare är väl förankrad i det allmänna rättsmedvetandet. De gärningar som består i att någon tränger sig in i ens hem och där begår stöld vittnar sålunda enligt vår mening om hänsynslöshet och innebär en grov kränkning av hemfriden. Mot denna bakgrund anser vi moderater det vara befogat att sådana gärningar från straffmätningssynpunkt jämföras med grov stöld.

Med detta, fru talman, yrkar jag bifall även till reservation nr 2 i detta betänkande.

Anf. 56 ERIC JÖNSSON (s):

Fru talman! När det gäller justitieutskottets betänkande nr 24 är huvuduppgiften egentligen att behandla regeringens förslag om anslag till justitiedepartementet för nästa budgetår. I samband med behandlingen av regeringspropositionen, vilken utskottet enhälligt tillstyrker, har vi också tagit upp ett tiotal yrkanden i motioner väckta under den allmänna motionstiden under januari månad i år.

Utskottet är enigt, utom på ett par punkter. Som framgått av Inger Wickzéns anförande nyss föreligger två reservationer.

Reservation nr 1 gäller frågan om skydd för narkotikavittnen m. fl. Utskottsmajoriteten anser, liksom reservanterna, att det är angeläget att man så effektivt som möjligt söker förhindra att vittnen och andra som lämnar uppgifter vid rättegångar blir utsatta för hotelser eller andra repressalier. Vi hävdar detta inte bara av hänsyn till de enskilda människorna – det är naturligtvis mycket viktigt – utan också av hänsyn till att rättsskipningen skall fungera på ett tillfredsställande sätt.

I detta syfte skärptes under år 1982 straffet för övergrepp i rättsak ganska kraftigt. Det höjdes från två till fyra års fängelse för fall då grovt brott föreligger. Anledningen till straffskärpningen var att det i samband med ett flertal brottmålsrättegångar – som ofta rörde narkotikabrott – fanns skäl att anta att vittnen och tilltalade av fruktan för repressalier inte vågade tala fritt.

Nu vill reservanterna att det skall övervägas om inte ytterligare straffskärpningar borde företas. Utskottets majoritet anser att erfarenheterna av vilken betydelse den straffskärpning som ägde rum 1982 kan ha haft bör avvaktas innan riksdagen tar något nytt initiativ på det sätt som föreslås i reservationen.

I reservationen säger man också – och det var även Inger Wickzén inne på – att det borde övervägas att ge den som hotas ersättning av allmänna medel för de ökade levnadsomkostnader som kan uppstå till följd av det skydd som den hotade måste ha.

Om detta kan man väl säga att det är en vällovlig tanke. Förslaget saknar emellertid konkreta uppgifter om utformningen av systemet, varför jag i dag, med den tidspress vi har, avstår från närmare kommentarer.

Som framgår av utskottsbetänkandet har det redan vidtagits åtgärder och pågår överväganden i regeringskansliet i linje med de nu aktuella motionsönskemålen och önskemålen i reservationen. Jag yrkar därför avslag på reservation 1.

I reservation 2 från moderata samlingspartiets ledamöter i utskottet föreslås att gärningar som består i att någon tränger in och stjälar i ett hem från straffmätningssynpunkt skall jämföras med grov stöld. Motiveringen för detta ställningstagande är – vilket har framgått av Inger Wickzéns anförande – att det är angeläget att slå vakt om de värden som innefattas i begreppet hemfrid.

Jag har uppfattat det så att vi är ganska överens om motiveringarna i reservationen. Utan tvivel har en viss förskjutning av medborgarnas krav på skydd vid kränkningar av olika slag ägt rum. Den personliga integriteten och tryggheten mot störningar av vad som räknas till hemfriden har alltmot kommit i förgrunden, i förhållande till kravet på skydd mot kränkningar av rent ekonomiska intressen.

I höstas överlämnades till regeringen ett utredningsbetänkande om förmögenhetsbrott. I betänkandet behandlas bl. a. frågan om straffvärde och straffskydd i fråga om inbrott och störningar av hemfriden. Betänkandet har remissbehandlats och är nu föremål för överväganden i regeringskansliet.

Med hänsyn till detta anser utskottsmajoriteten att riksdagen inte nu skall vidta någon åtgärd i frågan.

Med det anförda, fru talman, yrkar jag bifall till utskottets hemställan på alla punkter.

Anf. 57 BIRGER HAGÅRD (m):

Fru talman! Några ord i största korthet om motion 1512 av Nic Grönvall och mig – det torde den vara förtjänt av. Vi har krävt ett särskilt förfarande vid tillsättande av högre domare. Man kan väl konstatera att någon motivering för avslagsyrkandet inte ges av justitieutskottet. Man får snarast en känsla av att utskottet har tagit del men ej förstått. Kanske hade konstitutionsutskottet varit en lämpligare instans.

Vår utgångspunkt är rent principiell. Det gäller att slå vakt om den dömande maktens oavhängighet. Man kan säga att man under de senaste 200

*Skydd för vittnen
m. fl. i narkotika-
mål, m. m.*

Fredagen den
18 maj 1984

*Skydd för vittnen
m. fl. i narkotika-
mål, m. m.*

åren, alltsedan Montesquieu, har varit överens om att slå vakt om den dömande maktens oavhängighet. Högsta domstolen i USA utgör ett exempel på vad en fristående domstol kan betyda.

I Sverige har regeringen haft prerogativ på att tillsätta högre domare. Förtjänst och skicklighet har varit de grunder som gällt. Vi kan se hur den offentliga sektorn har brett ut sig med bl. a. reglerings- och lagstiftningsrase-ri. Det har blivit allt angelägnare att trygga själva rättssäkerheten. Det gäller att vidta varje åtgärd för att trygga domstolarnas oavhängighet.

I några remissyttranden över grundlagberedningens förslag föreslogs också att ett särskilt tillsättningsförfarande skulle komma till för att säkerställa domstolarnas oavhängighet. Motion 1512 bör ses mot den principiella bakgrunden. Vårt förslag går ut på att justitieråd, regeringsråd, presidenter i hovrätt och kammarrätt och ordföranden i arbetsdomstolen, bostadsdomstolen och marknadsdomstolen bör utses av regeringen efter en beredning av ett kollegium som förslagsvis skulle kunna bestå av ordförandena i högsta domstolen och regeringsrätten samt presidenterna i hovrätterna.

Betänkandet redogör ambitiöst för tillsättningen av vissa av dessa tjänster, t. ex. förslagstjänster – där tillgång finns till speciella förslagsnämnder – anmälningstjänster och verkschefstjänster. Det är under den senare katego-ri som de domare vi har talat om faller. Allan Ekström har tidigare i en motion tagit upp det önskvärda i att också de s. k. anmälningstjänsterna borde bli föremål för särskilda beredningar.

Fru talman! Det är inte stor idé att yrka bifall till en motion, då utskottet inte har haft någon känsla för vad den principiellt avser. Detta får ses som en första framstöt. Jag kan erinra om den gamla latinska sentensen: *Gutta cavat lapidem, non vi sed sæpe cadendo*. Droppen urholkar stenen, ej genom sin kraft utan genom att falla ofta. Detta är första droppen, och vi hoppas att den skall urholka stenen så småningom.

Med detta anförande, i vilket Allan Ekström (m) instämde, var överlägg-ningen avslutad.

Punkt 3

Mom. 5 (skydd för narkotikavittnen m. fl.)

Utskottets hemställan bifölls med 205 röster mot 82 för reservation 1 av Björn Körlof m. fl.

Mom. 8 (grov stöld)

Utskottets hemställan bifölls med 213 röster mot 73 för reservation 2 av Björn Körlof m. fl.

Övriga punkter och moment

Utskottets hemställan bifölls.

5 § Kammaren beslöt att behandlingen av de på föredragningslistan återstå-ende utskottsbetänkandena skulle uppskjutas till ett senare sammanträde.

6 § Svar på fråga 1983/84:548 om möjlighet att överklaga beslut av kommunala bolag, m. m.

Nr 148

Fredagen den
18 maj 1984

Anf. 58 Civilminister BO HOLMBERG:

Fru talman! Sten Andersson i Malmö har frågat mig:

1. om jag avser att vidta förändringar i lagstiftningen i den riktning kommunalföretagskommittén avser, så att beslut av kommunala bolag skall kunna överklagas och
2. om jag avser att vidta åtgärder så att en kommun inte skall kunna subventionera enskilda företag i de fall redan verksamma företag finns i kommunen.

Som svar på Sten Anderssons första fråga vill jag framhålla följande.

Kommunalföretagskommittén har haft i uppdrag att göra en allmän översyn av de kommunala företagens rättsliga ställning. I betänkandet (SOU 1982:13) *Kommunalföretaget diskuterar kommittén hur den medborgerliga kontrollen så långt möjligt skall kunna behållas när kommunal verksamhet bedrivs i företagsform*. Kommittén föreslår dock inte någon generell bestämmelse som ger en kommunmedlem rätt att överklaga kommunala företags beslut. Kommittén lägger däremot fram olika förslag som innebär att beslut som gäller företagen i större utsträckning än i dag skall fattas av kommunfullmäktige och kommunstyrelsen. I sådana ärenden blir det möjligt att anföra kommunalbesvär i frågor som gäller kommunala företags verksamhet.

Vid remissbehandlingen av kommunalföretagskommitténs betänkande framkom olika uppfattningar. I likhet med bl. a. kommunförbunden anser jag att förslagen har samband med andra kommunalrättsliga frågor. Av betydelse är enligt min mening det utredningsarbete som pågår i stat-kommun-beredningen (C 1983:02). Denna skall enligt sina direktiv bl. a. göra en samlad bedömning av kommunalförbundsutredningens och kommunalföretagskommitténs förslag om interkommunalt samarbete. Förändringar i lagstiftningen om kommunala företag bör därför enligt min mening anstå tills beredningens ställningstagande föreligger. Ett förslag beräknas enligt vad jag erfarit läggas fram omkring kommande årsskifte.

Beträffande Sten Anderssons andra fråga vill jag erinra om att kommunernas allmänna befogenheter inom näringslivspolitikens område är starkt begränsade. Grundläggande för bedömningen av i vilken utsträckning en kommun får ge stöd till näringslivet är den allmänna kompetensregeln i 1 kap. 4 § kommunallagen (1977:179). Där anges att kommuner och landstingskommuner själva får vårda sina angelägenheter. För att få närmare besked om kompetensens innehåll är man hänvisad till lagförarbetena och till regeringsrättens avgöranden i kommunalbesvärsmål. En närmare kartläggning av rättspraxis redovisas i betänkandet (SOU 1982:20) *Kommunerna och näringslivet*. Huvudregeln är att kommunerna inte får stödja enskilda företag. Denna regel har dock vissa undantag.

Stat-kommun-beredningen har i uppdrag att behandla frågan om kommunernas roll i näringslivs- och sysselsättningspolitiken. Beredningen skall

*Om möjlighet att
överklaga beslut av
kommunala bolag,
m. m.*

*Om möjlighet att
överklaga beslut av
kommunala bolag,
m. m.*

analysera erfarenheterna av de kommunala näringslivsinsatserna och belysa konsekvenserna av olika kommunala kompetensgränser inom näringslivsområdet. Mot denna bakgrund är jag nu inte beredd att göra några uttalanden om förändring av kommunernas befogenheter gentemot näringslivet. Även i denna del bör alltså det pågående utredningsarbetet avvaktas.

Anf. 59 STEN ANDERSSON i Malmö (m):

Fru talman! Jag tackar statsrådet för svaret på min fråga.

Det råder stor politisk enighet om att skattemedel måste användas för att försvar, polis, stora delar av vårdapparaten, m. m. skall fungera på ett bra sätt. Däremot finns starka skäl att kritisera kommuner som med skattepengar går in i verksamhet där bevislig kommunal kompetens lyser med sin frånvaro och där redan verksamma företag inom branschen finns i kommunen.

Om man – för att ta ett exempel – som Malmö kommun via ett kommunalt bolag med skattepengar bildar ett rederi med avsikt att trafikera linjen Malmö–Köpenhamn och det redan finns andra rederier på linjen, borde detta kunna förhindras. När en kommun med invånarnas skattepengar lämnar mycket fördelaktiga ekonomiska villkor till ett företag och dessutom ytterst generösa förlustgarantier blir säkert resultatet att de i dag verksamma företagen i kommunen som inte får några skattesubventioner måste lägga ned eller minska sin verksamhet. En sådan snedvridande konkurrens från kommunens sida blir ett direkt hot mot befintliga företag och deras anställda. Beslutet som sådant blir direkt stötande och utmanande, framför allt ur demokratisk synpunkt, då detta har fattats i ett kommunalt bolag där kommunmedlemmarna saknar möjlighet att överklaga.

I det mycket långa svaret från civilministern poängteras att kommunernas allmänna befogenheter inom näringspolitikens område är starkt begränsade, och civilministern säger också att huvudregeln är att kommunerna inte får stödja ett enskilt företag. Dock har denna regel vissa undantag.

Jag tycker, fru talman, att detta är ett perfekt exempel på hur man inte skall bedriva kommunal verksamhet. Det kommer att leda till, vilket jag har sagt tidigare, att de i dag verksamma rederierna som har det mycket besvärligt och kämpar hårt för sin rörelse kommer att få uppenbara problem i framtiden. Jag hoppas att vi får en lagstiftning när det gäller det kommunala området som innebär att man skall kunna säga nej och direkt hindra sådan här verksamhet i framtiden.

Överläggningen var härmed avslutad.

Anf. 60 Civilminister BO HOLMBERG:

Fru talman! Karl Boo har frågat mig om jag anser att det ligger i linje med ökat förtroendemannainflytande att regeringen upphäver ett beslut som en betydande majoritet i länsstyrelsens styrelse fattat? Bakgrunden till frågan är att länsstyrelsen bl. a. har att besluta i vissa frågor om prioritering av anslag till länsvägar.

Som svar på Karl Boos fråga vill jag framhålla följande.

För den statliga väghållningen gäller en i hög grad decentraliserad planerings- och beslutsprocess. Den ligger i linje med de allmänna strävandena att decentralisera beslut till regional och lokal nivå. Länsstyrelserna har numera rätt att fastställa flerårsplaner för byggande av länsvägar. Länsstyrelsen måste dock vara överens med vägverket om prioriteringarna. Har vägverket och länsstyrelsen olika uppfattning, skall frågan om fastställelse hänskjutas till regeringen för prövning.

I det ärende Karl Boo torde avse var inte länsstyrelsen och vägverket överens. Planen måste därför fastställas av regeringen.

Allmänt vill jag tillägga följande:

I strävandena att åstadkomma en rimlig avvägning mellan centrala myndighetsintressen och de regionala kan inte alltid enighet uppnås. Frågan får i sådana fall i sista hand avgöras av regeringen som ytterst är ansvarig inför riksdagen.

Det kan t. ex. gälla på områden där det från statsmakterna har bedömts nödvändigt eller önskvärt att regeringen som politiskt organ styr utvecklingen eller där det från rättvisesynpunkt är motiverat att t. ex. olika länsstyrelsernas praxis skall bli likformig – eller när regeringen måste kunna dispensera från praxis. Det gäller självfallet också ärenden där besluten inte är förenliga med gällande författningar på området.

Om länsstyrelsens beslut enligt den centrala myndighetens uppfattning strider mot gällande författningar, praxis eller rikspolitiska mål har den centrala myndigheten på olika områden uttryckligen getts möjlighet att hänskjuta frågan till regeringen. På motsvarande sätt har länsstyrelsen möjlighet att begära regeringens prövning av central myndighets beslut om t. ex. fördelning av resurser inom länet eller beslut som strider mot de regionalpolitiska målen för länet.

En viktig aspekt på detta är att det är *regeringen* som skall avgöra sådana ärenden. Detta synsätt har nyligen diskuterats och stötts av riksdagen med anledning av regeringens proposition (prop. 1983/84:120) om regeringens befattning med besvärärenden.

Jag finner, och där har jag således stöd av riksdagen, att den av mig refererade ordningen är väl förenlig med strävandena till decentralisering och förtroendemannainflytande.

Fredagen den
18 maj 1984

*Om regeringsbeslut
om prioritering av
statliga anslag till
länsvägar*

Anf. 61 KARL BOO (c):

Fru talman! Jag tackar för svaret på min fråga, som aktualiserar ett viktigt problem: Vad är stora ord och löften om ökad decentralisering värda i praktiken? Skall politikerna på regional och lokal nivå få vidgade beslutsfunktioner och därmed ett ökat politiskt ansvar? Är byråkrativägen kungsvägen, och skall politikerna endast fungera såsom rådgivare och kanske – om jag får använda ett djärvt uttryck – politisk gisslan?

Min fråga är föranledd av erfarenheterna från länsstyrelsearbete. Länsstyrelsen har ju att fördela eller, om man så vill, prioritera de statliga pengarna till länsvägarna. I stor politisk bredd över alla partier beslöt länsstyrelsen i Kopparbergs län att göra en annan prioritering än vägverket. Ärendet överklagades till regeringen, som beslöt att bifalla besvären och alltså upphäva länsstyrelsens beslut. Dock hade ytterligare en gång en bred majoritet i länsstyrelsen avstyrkt bifall till dessa besvär. En bred politisk majoritet var alltså beredd att ta det politiska ansvaret för sitt beslut och för prioriteringen av fördelningen.

Vi skall också komma ihåg att det låg ett betydande ansvar i problemställningen. Det gällde frågan om en av hävd befintlig överfart över Dalälven skall få finnas kvar även efter den 1 juli 1986. Länsstyrelsens strävan var att försöka hinna bygga en bro färdig till den dag då färjeförbindelsen dras in. Människorna i området och näringslivet som sådant får annars en omväg på 3–3,5 mil för att komma över Dalälven.

Civilministern redovisar en del synpunkter på hur förhållandet skall vara mellan centrala myndigheter och regionala myndigheter, i detta fall länsstyrelsen. Jag har ingen invändning mot denna redovisning. Men här gäller det ändå frågan vilket innehåll man vill ge en decentraliserad beslutsfunktion. Det var olyckligt att regeringen på detta sätt gick emot en bred politisk majoritet i länsstyrelsen. Jag förstår att det måste vara en smärtsam uppgift för civilministern såsom en av frihetsministrarna i regeringen att tvingas inregistrera detta.

Anf. 62 Civilminister BO HOLMBERG:

Fru talman! Jag är inte särskilt besvärad av detta ärende. Problematiken är följande. Länsstyrelsen har rätt att fastställa fördelningen under förutsättning att den också har vägverket med sig. Blir man inte överens, handlar det inte, Karl Boo, om ett byråkratiskt påhitt utan om en demokratisk rätt att klaga vidare. Då ankommer det på regeringen att göra det slutliga ställningstagandet.

Jag har låtit mina medarbetare studera i hur många fall man har blivit oense och gått till regeringen när det gäller de vägplaner som fastställts för perioden 1983–1984. Jag kan konstatera att det är en försvinnande liten del. Det rör sig om några promille.

Detta betyder att den decentraliserade ordningen att länsstyrelsen gör en sammanvägning och blir överens med vägverket fungerar i de allra flesta fall. Är man inte överens har man rätt att gå vidare. Om länsstyrelsen finner att vägverket gör en för sektoriell bedömning, kan även länsstyrelsen överklaga.

Därmed tycker jag att jag har redogjort för gällande ordning. Jag anser att detta inte är en fråga om byråkrati eller om att vara mot decentralisering, utan det handlar om att redogöra för en besvärsordning.

Nr 148

Fredagen den
18 maj 1984

Anf. 63 KARL BOO (c):

Fru talman! Jag har inga invändningar mot själva redovisningen av besvärsordningen. Jag är däremot ytterst förvånad över att regeringen i detta ärende följde vägverket och inte förslaget från den breda majoritet i länsstyrelsen som förelåg. Det var ju ändå inte något rättsfall för enskild i egentlig mening – jag förmodar emellertid att länsstyrelsens styrelse kan göra riktiga bedömningar även i ett sådant fall.

Här gällde det en prioritering som var av oerhörd stor betydelse för den del av länet som berörs av frågan. Länsstyrelsens styrelse hade god kännedom om förhållandena på orten. Styrelsen var skickad att göra den här bedömningen. Det är förvånande att man tydligen utan vidare i regeringen följde vägverkets förslag och inte beaktade vad en majoritet i styrelsen i bred politisk enighet var beredd att ta ansvar för.

Till sist, fru talman! Om det blir den här typen av prövning i regeringen framöver när man skall diskutera större frihet för kommuner och landsting att själva besluta i olika ärenden, då kommer det verkligen inte att bli något större djup i den decentraliserings- och frizonsdebatt som ändå är så viktig.

Anf. 64 Civilminister BO HOLMBERG:

Fru talman! Jag kan i och för sig förstå Karl Boos önskan att partipolitiskt vinkla den här frågan. Jag vill emellertid bestämt motsätta mig att man blandar ihop den politiska färdriktningen i det arbete som har påbörjats för att genomföra reformer inom den offentliga sektorn med gången i ett sådant här enskilt ärende. Det är fråga om två skilda saker. Jag kan också med glädje konstatera att det i ytterst få fall råder delade meningar. Det finns alltså en ute i länen väl förankrad process där man lägger fast dessa prioriteringar, vilka i realiteten också blir gällande. Det är alltså i yttersta undantagsfall som frågorna kommer upp på regeringsnivå.

Anf. 65 KARL BOO (c):

Fru talman! Jag avser inte att göra politiska markeringar i den här frågan. Jag vill bara framhålla att det i detta fall var fråga om en bred majoritet. Med i den majoriteten fanns också – om Bo Holmberg vill veta det – ordföranden i det socialdemokratiska partidistriktet, f. d. statsrådet Börje Andersson.

Jag tycker att regeringen ändå borde kunna ta hänsyn till vad en så stark opinion i denna för länet mycket viktiga fråga har att säga.

Överläggningen var härmed avslutad.

*Om regeringsbeslut
om prioritering av
statliga anslag till
länsvägar*

8 § Svar på interpellation 1983/84:150 om rekryteringen till missions- och u-landsarbete

Anf. 66 Civilminister BO HOLMBERG:

Fru talman! Karl Erik Eriksson har frågat utrikesministern om han är beredd att medverka till införandet av ändrade bestämmelser som underlättar rekryteringen av kvalificerade personer i missions- och u-landsarbete. Frågan har överlämnats till mig.

Interpellationen behandlar tre frågeställningar, som alla rör statsanställda, lärare m. fl. Det gäller tillgodoräknande av anställning utomlands för inplacering i tjänstetidsklass, möjligheterna till tjänstledighet och meritvärde av utlandstjänstgöring.

När det först gäller frågan om tillgodoräknande av anställning utomlands i lönehänseende vill jag erinra om att jag den 23 mars i år besvarade en interpellation av Rune Gustavsson om tillgodoräknande i merithänseende av lärarverksamhet utomlands. Även i den interpellationen åsyftades det fall som Karl Erik Eriksson här refererat till, nämligen läraren som efter hemkomsten från flera års tjänst vid en skola i Etiopien inte får räkna sig till godo tiden där.

Jag konstaterade då att frågan om tillgodoräknande av anställningstid i lönehänseende är reglerad i kollektivavtal men att någon allmän avtalsregel för att tillgodoräkna anställning utomlands inte finns. Däremot kan de avtalslutande parterna genom särskilda avtal tillgodoräkna anställning i annat land, vilket har skett beträffande bl. a. finska klasslärare och finska präster. Förhandlingar pågår om att utvidga denna krets. Även statens arbetsgivarverk har möjligheter att i en skälighetsbedömning av det enskilda fallet medge en förmånligare tjänstetidsklassinplacering på grund av utlandsanställning. Jag hänvisar i övrigt till mitt tidigare svar.

Beträffande möjligheterna till tjänstledighet för bl. a. annan anställning vill jag säga att regeringen nyligen har tagit ställning till detta i den tjänstledighetsförordning (1984:111) som trädde i kraft den 1 april i år och som tillämpas om inte annat följer av bl. a. kollektivavtal. Av den förordningen framgår att en arbetstagare i regel bör medges tjänstledighet för att inneha en annan anställning under högst sex månader. Det kan också bli aktuellt med ännu längre ledighet, nämligen om det finns särskilda skäl för det. Sådana skäl kan enligt förordningen exempelvis vara att ledigheten ligger i myndighetens intresse eller sammanfaller med samhällsintressen eller att anställningen gäller sådan internationell organisation till vilken Sverige är officiellt anslutet.

Tjänstledighet för anställning inom biståndsverksamheten är reglerad i förordningen (1975:439) om rekrytering av biståndspersonal, m. m. Där sägs att en tjänsteman – t. ex. en statstjänsteman eller lärare – bör medges tjänstledighet för anställning inom biståndsverksamhet som sker genom eller med bidrag av staten, om det inte finns synnerliga skäl att säga nej.

Föreskrifterna på det statligt reglerade området är alltså generösa på

denna punkt, inte minst jämfört med vad som gäller på andra delar av arbetsmarknaden.

När det slutligen gäller meritvärdet av utlandstjänstgöring vill jag upplysa om att regeringen senare kommer att ta ställning till de förslag som meritutredningen har lagt fram i sitt betänkande (Ds C 1983:16) Meritvärderingen vid statliga tjänstetillsättningar m. m. Dessa förslag syftar till att man vid framtida tjänstetillsättningar bl. a. skall beakta meriter förvärvade genom exempelvis utlandstjänstgöring av skilda slag.

Nr 148

Fredagen den
18 maj 1984

*Om rekryteringen
till missions- och
u-landsarbete*

Anf. 67 Tredje vice talman KARL ERIK ERIKSSON (fp):

Fru talman! Jag vill tacka statsrådet för svaret.

Det är riktigt att jag ställde min fråga till utrikesministern. Jag bedömde det nämligen så att frågor om u-landsarbete tillhörde hans fögderi. Nu svarade civilministern, och det är kanske inte så dumt, eftersom den för kyrkliga frågor ansvarige ministern borde ha stor förståelse för de här problemen. Min interpellation gäller i mycket stor utsträckning de u-landsarbetare som är anställda i missionens och andra frivilligorganisationers tjänst.

Skälet till min interpellation är det stora bekymret när det gäller rekryteringen av kvalificerat folk till u-landsarbete. Jag har gett ett konkret exempel på detta. Det är riktigt, som statsrådet säger, att saken har diskuterats tidigare. Men efter det att jag framställde interpellationen har jag fått en mängd reaktioner, som visar att problemet är mycket mer omfattande och ligger mycket djupare än jag trodde. Det visar att de myndigheter som har ansvaret för rekryteringen har verkligt stora svårigheter när det gäller att rekrytera kvalificerat folk för dessa viktiga uppgifter.

Detta framgår bl. a. av ett brev från en SIDA-tjänsteman som har ställts till UD och som jag förutsätter att statsrådet har fått del av. Där åberopas samma exempel som jag har refererat till. Vi skall inte diskutera det som ett enskilt fall, men jag vill ändå citera ur brevet till UD:

”Fallet har väckt uppmärksamhet och bestörtning inom SIDA där Gomér efter alla sina Etiopienår är väl känd och uppskattad för sina insatser.

För SIDA och verkets rekrytering av biståndspersonal, liksom för andra internationellt verksamma organisationer utgör fallet Gomér och många andra liknande en svår belastning när det gäller att få tag på kvalificerad svensk personal, villiga att ta u-landsuppdrag.

Detta och liknande fall som kommer till de rekryterande organisationernas kännedom är endast toppen av ett stort isberg. Hur många som på grund av det svenska samhällets attityder och regler aldrig söker arbetet inom biståndet låter sig icke beräknas.”

Det är i klartext vad som sägs i denna mycket viktiga fråga.

Vad beträffar frågan om tillgodoräknande av anställning utomlands vill jag ärligt säga att jag tolkar statsrådets svar till mig som mer förstående än det svar statsrådet gav till Rune Gustavsson för drygt en månad sedan. De nuvarande bestämmelserna är, som visats i fallet Gomér, fullkomligt orimliga. Som jag har sagt finns det mängder av exempel på detta.

Fredagen den
18 maj 1984

*Om rekryteringen
till missions- och
u-landsarbete*

Statsrådet hänvisar i slutet av sitt svar till gällande bestämmelser och säger i det sammanhanget att en tjänsteman – t. ex. en statstjänsteman eller en lärare – bör medges tjänstledighet för anställning inom biståndsverksamhet "som sker genom eller med bidrag av staten, om det inte finns synnerliga skäl att säga nej".

Jag vill fråga: Är statsrådet beredd att medverka till att de som anställs i u-landsarbete och missionsarbete med frivilliga medel får samma förmån? Det är en av kärnpunkterna i min interpellation. Jag utgår från att man på den punkten får ett klart svar av statsrådet.

När det gäller meritvärderingen vill jag fråga statsrådet: Får man tolka svaret så att statsrådet personligen är beredd att verka för att man skall beakta meriter som förvärfvas genom u-landsarbete av olika slag? Om statsrådet svarar ja på den frågan, så sammanfaller det mycket nära med vad som sägs från Missionsrådet i ett remissyttrande, som jag förutsätter att statsrådet har tagit del av. Jag skall be att få citera ett sammanhängande avsnitt för att vi skall förstå innebörden av det. Svenska missionsrådet säger i ett yttrande som är undertecknat av Per-Åke Wahlström:

"I avsnittet om 'utlandsanställning' bör man observera att hindren för utlandsanställning på sistone har ökat. Den svenska arbetsmarknaden har blivit osäkrare samtidigt som möjligheterna till tjänstledighet i praktiken har blivit mindre för många kategorier. Detta gäller även volontärer med SIDA-stöd som arbetar inom de frivilliga organisationernas u-landsbistånd. Här kan en viktig del av de internationella svenska kontakterna motverkas av kortsiktiga snävt egoistiska ställningstaganden av arbetsgivare av olika slag. Därför är ökat meritvärde av utlandstjänst och praktiska åtgärder för att underlätta återinträdet på den svenska arbetsmarknaden mycket viktiga. För dem som arbetat inom det officiella biståndet eller för privata företag har dock ofta löner och andra förmåner varit av sådant slag att de har vissa marginaler vid återkomsten till Sverige. För dem som arbetat som volontärer och andra typer av biståndsarbetare via enskilda organisationer har ofta insatserna gjorts med så snäva ekonomiska ramar att återanpassningen till svenska förhållanden kan vålla stora problem. Vi anser därför att denna kategori bör prioriteras vad gäller praktisk hjälp."

Delar statsrådet de önskemål som framförts från Missionsrådet på den här punkten?

Fru talman! Samtidigt som jag skrev min interpellation och frågade utrikesministern om han var villig att underlätta rekryteringen av kvalificerade personer till missions- och u-landsarbete, gav regeringen denna grupp människor ett nytt dråpslag. Tidigare har den bestämmelsen gällt, som statsrådet vet, att man har fått retroaktivt barnbidrag om utlandsvistelsen har varat upp till tre år. I kompletteringspropositionen har regeringen nu föreslagit att denna tidsgräns skall minskas till ett år. Såväl statsrådet som vi andra som kan de här frågorna vet ju att det i praktiken innebär en omöjlighet för u-landsarbetare och för missionärer att åka hem vartenda år för att få ut det retroaktiva barnbidraget. Är man missionär i Indien, Zaire eller något liknande land, där svenska trossamfund har stora delar av sin

missionsverksamhet, så har man inga ekonomiska möjligheter att åka hem med en familj vartenda år.

Detta är alltså ett dråpslag mot dessa grupper av människor som gör en verkligt stor insats till mycket låga löner. Jag vill fråga civilministern och – vågar jag säga – kyrkoministern: Har man verkligen vägt in vilken effekt de nya bestämmelserna får för dessa grupper?

Nu föreligger det motioner, och detta kommer att diskuteras i utskottet.

Fru talman! Allra sist vill jag fråga: Kan statsrådet tänka sig att de här speciellt drabbade grupperna skulle kunna undantas från ytterligare försvårande av rekryterings- och u-landsarbete genom att dessa bestämmelser, som har föreslagits i tilläggspropositionen, mjukas upp?

Anf. 68 BARBRO NILSSON i Örnsköldsvik (s):

Fru talman! Som civilministern sade fördes här i riksdagen en debatt den 23 mars i samma angelägenhet som den som i dag behandlas. Underlaget för interpellationen är ju omständigheterna i ett enskilt fall, men ärendet är av den karaktären att en diskussion med mera principiell inriktning kan vara motiverad.

Det är fråga om en svensk lärare, som först fullgjort sju års tjänst som dövläroare hos ett landsting och därefter nio år som kombinerad missionär och projektansvarig för ett dövskoleprojekt i Etiopien. När han återinträder i svensk lärartjänst hösten 1983 får han inte tillgodoräkna sig ett enda år av sina tidigare lärår.

Vad det betyder att börja från nolläge beträffande löneplacering och meritvärdering efter 17 år i yrkesverksamhet kan man lätt göra sig en föreställning om. Familjen har i detta fall vuxit från två till sex personer, och försörjningsbördan har alltså blivit en helt annan än vid det första tjänsteinnehavet.

För lärare gäller AST-avtalet. Fram t. o. m. den 1 januari 1984 rådde den s. k. sexårsklausulen. Den innebar att det räckte med en dags tjänstgöring per sexårsperiod för att man skulle få tillgodoräkna sig all tidigare tjänstgöring. Nu är sexårsklausulen borttagen, och det måste väl sägas vara en riktig förändring, även om det bara är de som återvänder efter den 1 januari 1984 som kan komma i åtnjutande av förbättringen.

Av meritutredningens betänkande framgår att ca 9 000 svenskar är utlandsstationerade. Detta antal har varit tämligen oförändrat under de senaste fem åren. Av dessa personer är var femte knuten till missionsarbete. Men vissa svårigheter att räkna med nytt arbete vid återkomsten till Sverige har gjort att rekryteringen håller på att bli trögare. Också en sådan omständighet som att man riskerar att inte få tillgodoräkna sig fullgjorda tjänsteår kan verkligen vara en bidragande orsak härtill.

Under de två senaste riksmötena har arbetsmarknadsutskottet behandlat motioner med innehåll som tangerar den här problematiken. Bosättningsbegreppet utgör ju grunden för en del sociala förmåner inom den allmänna försäkringen. För ett återinträde i försäkringssystemet förutsätts en viss karenstid, och inplaceringen sker utifrån den aktuella årsinkomsten. Har

*Om rekryteringen
till missions- och
u-landsarbete*

man då en lägre inkomst, får man följaktligen också en lägre sjukpenningersättning, och den följer individen framgent.

Svenskar har som bekant gjort uppmärksammade och berömvärda insatser i andra länder, inte minst inom missionsverksamhet. De som arbetade i missionsverksamhet i gångna tider kan sägas ha varit våra biståndsarbetare långt innan den benämningen skapades. De har med sina kunskaper vad gäller sjukvård, odling och skola bidragit till en positiv utveckling i vitt skilda delar av världen.

De ca 1 800 svenskar som är engagerade i missionsuppdrag, med eller utan koppling till SIDA-projekt, är inte någon stor grupp, och inte heller någon högljudd sådan. Men det är ändå fråga om människor som inte kan leva på verbalt beröm utan som har lika krassa behov som andra att få tillgodoräkna sig ATP-poäng och att få en just tjänstetidsberäkning och en rimlig sjukpenningplacering.

I ett betänkande från arbetsmarknadsutskottet redovisas delar av ett arbete om biståndsarbetets meritvärde. Man har frågat biståndsarbetare om deras syn på insatserna och om grunderna för deras intresse för u-landsarbetet.

Jag citerar ur arbetsmarknadsutskottets betänkande 1981/82:7:

”Intresset för u-landsarbetet grundas till största delen på personlighetsmässiga faktorer medan mera materiella omständigheter såsom lön och meritvärde spelar en mycket liten roll. Bland de faktorer som dock inverkar hindrande och försvärande på möjligheterna att ta ett utlandsarbete är barnens skolgång och svårigheten att bereda den medföljande makan/maken arbete. Några större problem att få tjänstledighet tycks inte föreligga. Likaså spelar meritvärdet en underordnad roll.

Hemvändande biståndsarbetare har i allmänhet inte några större svårigheter att få arbete. I de fall problem uppstår är dessa oftast av initial natur.

De flesta biståndsarbetarna” – och det är detta jag vill understryka – ”anser att u-landsarbete bör värderas högre än vad som nu är fallet. Trots att meritvärdes- och återanpassningsfrågorna inte utgör några egentliga problem för en majoritet anses dock att SIDA bättre bör ta till vara de resurser och erfarenheter som finns hos biståndsarbetarna.”

I vårt internationella arbete ingår att villiga och kunniga svenskar tar sig an uppdrag i u-länder. Vi kan exportera tjänster av kunnande till tredje världen. Jag tror att civilministern kan medge att vi bör uppmuntra och möjliggöra den verksamheten, och t. ex. inte försäkra för biståndsarbetarna när de vill återinträda i arbete i hemlandet. Vi bör i stället underlätta rekryteringen av kvalificerade personer i missions- och biståndsarbete.

Anf. 69 Civilminister BO HOLMBERG:

Fru talman! Karl Erik Eriksson talar för att vi skall ha en mera generös inställning till u-landsarbete, i vilket Barbro Nilsson i Örnsköldsvik instämmer.

Låt mig svara på de frågor som Karl Erik Eriksson ställde utifrån en allmän principdeklaration. När vi i civildepartementet skulle se på hur reglerna

fungerar i samhället när det gäller att stimulera till fler folkrörelseinsatser i det egna landet, kunde vi konstatera att vi behöver vidta en rad förändringar för att på ett bättre sätt möjliggöra folkrörelseinsatser. Vi har en positiv inställning till u-landsarbete. Och när vi skulle se på reglerna för u-landsarbete, upptäckte vi samma sak, nämligen att det finns behov av att göra insatser för att underlätta u-landsarbete. När jag har gjort denna så att säga allmänt positiva deklaration måste jag samtidigt säga att många av de frågor som jag har tagit upp, såsom meritvärdering, är ju frågor inom kollektivavtalsområdet. Det betyder att arbetsmarknadsverket, som ju sorterar under mig och där jag ytterst har ansvar för lönerna, har en arbetsgivarroll men kan inte ensidigt göra deklarationer. Det blir i stället en fråga om förhandlingsprocess. Jag kan å andra sidan uttala mig för en allmänt positiv arbetsgivarlinje när det gäller fortsatta insatser.

Låt mig konkret kommentera de olika områden som jag har tagit upp, och då först frågan om inplacering i tjänstetidsklasser med de regler som nu gäller. Där kan vi naturligtvis göra generösare tolkningar. Man kan naturligtvis i kommande avtalsförhandlingar ta upp den här frågan och från positiva utgångspunkter se vad man kan göra för att ytterligare förbättra på detta område.

Karl Erik Eriksson frågar: Är statsrådet också beredd att öppna för frivilliginsatser? Om man gör så, får man in ett förhållande med enskild anställning som inte bara gäller missionärer, utan man öppnar så att säga hela fältet. Detta är därför en stor principfråga. Det betyder, att när man skall gå in och göra dessa avvägningar, får man fundera igenom problematiken mycket noga.

Jag har samma erfarenhet som Karl Erik Eriksson. Företrädare för frikyrkorna har framhållit detta för mig i min roll som kyrkominister och vill att vi skall gå igenom problemet. Jag är, som jag deklarerade inledningsvis, positiv till detta. Sverige för en sådan allmän politik internationellt att vi bör underlätta på detta område.

När det gäller den andra frågan, om tjänstledighet, har jag kontrollerat bakåt. Staten har varit generösast som arbetsgivare. Nu har vi alltså även fått ett avtal som ger rätt till ledighet – först de sex månaderna i botten, och sedan kan man pröva vidare utifrån vad som anges i avtalet. Där tycker jag att vi nu har en rätt bra bas för att gå vidare.

Däremot vill jag säga att det ser annorlunda ut på det kommunala och landstingskommunala området, Karl Erik Eriksson. Det råder ju inte jag över, utan det gör avtalsparter på den sidan.

Låt mig till sist beröra det vi har diskuterat om meritvärdering vid utlandstjänstgöring. På den punkten har jag ett som jag tycker mycket bra betänkande, som gäller hur man skall se på meritvärdering av utlandstjänst, men även hur staten skall betrakta meriter för dem som t. ex. inte har arbetat statligt utan kommer från enskild tjänst och vad dessa skall få ta med. Här kan jag bara deklarerera en allmänt positiv inställning. Jag får hänvisa till att jag återkommer till riksdagen med konkret förslag på denna punkt.

Anf. 70 Tredje vice talman KARL ERIK ERIKSSON (fp):

Fru talman! Det bästa som vi har vunnit med den här debatten tycker jag är att kyrkoministern klart har deklarerat att han har en positiv inställning till de här frågorna. Jag vill ärligt säga en gång till, att jag efter det att jag ställde interpellationen har fått en tankeställare: detta är ett ännu större problem än det jag pekade på när jag lyfte fram det enskilda exempel som vi har diskuterat.

Nu har statsrådet gett svar på en del frågor. Men han har inte, tycker jag, gett ett klart svar på vad han är beredd att göra för att jämställa dem som arbetar utan att ha statligt stöd. Civilministerns svar på den punkten betyder väldigt mycket. Som Barbro Nilsson i Örnsköldsvik antydde med siffror och som jag sade i mitt anförande, är det nämligen stora grupper av missionsarbetare som arbetar med frivilliga medel som stöd. Det kan exempelvis inom Pingströrelsen, som Barbro Nilsson känner bättre till än jag, vara så att man får underhåll direkt från en församling och inte har något statligt stöd. Dessa har inte de förmåner som statsrådet pekar på i sitt svar. Är statsrådet beredd att jämställa dem med de andra u-landsarbetarna?

Sedan skulle jag vilja ställa ytterligare en fråga. Den s. k. Thamutredningen har ju behandlat de här frågorna. Den var enligt uppgift inne på att man skulle lagstifta om dessa förmåner – rätt till tjänstledighet, meritvärderingens invägande och allt detta – men man kom fram till att detta låg utanför utredningens uppdrag och rekommenderade därför regeringen att dessa frågor skulle bli föremål för en skyndsam utredning. Jag vill ställa en rak fråga till kyrkoministern: Vart har regeringen kommit på den punkten – har man tillsatt någon utredning, och hur långt har denna i så fall kommit?

Slutligen vill jag återkomma till den fråga som är alldeles dagsaktuell, nämligen de stora försämringarna när det gäller barnbidragen, som kommer att få en ödesdiger effekt på rekryteringen av missionsarbetare. Är statsrådet beredd att uppmjuka bestämmelserna just för dessa speciellt drabbade grupper? Har regeringen över huvud taget vägt in i sin bedömning vilken effekt det hade för dem när man kom med förslaget i tilläggspropositionen?

Anf. 71 BARBRO NILSSON i Örnsköldsvik (s):

Fru talman! Vare sig det gäller ett enskilt samfund eller samfunden i allmänhet kan vi väl tryggt påstå att det från allra första början har varit fråga om folkrörelsearbete. Det kommer också att vara ett mycket aktivt folkrörelseengagemang både för biståndsarbete centralt via SIDA och för ren missionsverksamhet. Eftersom Karl Erik Eriksson här nämnde Pingströrelsen kan jag komplettera med att ca hälften av de 1 800 i aktivt missionsarbete tillhör Pingströrelsen.

Det är inte bara de vuxna som är beroende av omständigheterna för hemmaförsörjningen efter hemkomsten, utan i lika hög grad de barn som finns i familjerna. Jag vet att de i dag befintliga missionärerna har ungefär 220 barn i åldern 7–15 år. Det är lika angeläget för en familj som har varit i ett u-land och kommer hem som för en familj i svensk gemenskap att ha sin försörjning tryggad.

Det låter så bra när Bo Holmberg markerar att förhållandena är reglerade i avtal, och vi vet vad som står i AST-avtalet och i andra anställningsavtal. Men det finns ofta en liten klausul som säger att det, med hänsyn till speciella omständigheter, kan göras en generösare bedömning. Låt mig då bara trycka på att statens avtalsverk, SAV, kan medge avsteg från tjänstetidsberäkningen, om man tycker att motiven är tillräckligt starka.

Jag tror att de brev som i detta ärende går till civilministern och utrikesministern bör motivera en ganska stor generositet.

Anf. 72 Civilminister BO HOLMBERG:

Fru talman! Jag har redovisat min syn ganska klart. När det gäller de principiella frågor där det handlar om avtalsparter har jag dessutom sagt att det är mycket svårt att på sådana områden göra särskilda deklARATIONER om hur avtalen skall tolkas. Den principfråga som Karl Erik Eriksson tog upp visar problematikens vidd. Mer kan jag inte säga på denna punkt, utan den får finnas med i de fortsatta överväganden som vi kommer att göra på detta område.

Den andra frågan som Karl Erik Eriksson aktualiserade gällde om vi skall gå fram lagstiftningsvägen eller avtalsvägen. Beredningsfrågor av den typen är ofta återkommande i regeringen. Det finns många områden där man har avtal men inte är nöjd och i stället vill gå lagstiftningsvägen. Vi har haft flera sådana fall. Detta är en rätt svår problematik.

Vi har att göra en svår avvägning, och vi har inte tagit fram något beredningsförslag som säger att vi är beredda att överge avtalsvägen och i stället gå lagstiftningsvägen.

Vi har inom regeringen en uppdelning av olika frågor. Barnbidragsfrågorna tillhör socialministrarnas arbetsfält.

Anf. 73 Tredje vice talman KARL ERIK ERIKSSON (fp):

Fru talman! Jag förstår att det inte går att få några klarare besked av civilministern när det gäller avtalsfrågorna. Jag noterar än en gång tacksamt den positiva grundinställning som statsrådet har redovisat.

Däremot tycker jag naturligtvis att statsrådet kunde svara på frågan hur långt regeringens arbete har kommit när det gäller Tham-utredningens förslag att de här aktuella frågorna skulle bli föremål för fortsatt utredning.

Statsrådet säger sedan att barnbidragsfrågorna tillhör socialministrarnas arbetsfält. Jag har inte talat om barnbidragen i allmänhet, utan jag har talat om detta ödesdigra inslag i tilläggspropositionen som rör framför allt och enbart u-landsarbetarna. När nu kyrkoministern har gått in och besvarat frågan i stället för utrikesministern, tycker jag att jag har min fulla rätt att ställa denna fråga och kräva ett svar av statsrådet.

Det vore riktigt att bryta loss denna grupp människor, som är lågavlönade och som vi allesammans, oavsett vilket parti vi tillhör, talar väl om ute på fältet och säger att de gör en jätteinsats. Man skall inte ge dem en örfil! Detta är på något sätt ett olycksfall i arbetet, och det vore hedrande om regeringen gick ut och sade att man inte hade tänkt riktigt på dessa effekter.

*Om rekryteringen
till missions- och
u-landsarbete*

Till sist vill jag säga, som jag inledningsvis påpekade, att man i de myndigheter som har dessa frågor om hand har mycket stora bekymmer med att rekrytera missions- och u-landsarbetare. Man har i ett brev från SIDA den 7 maj i ett brev till statens arbetsgivarverk, som jag utgår från att civilministern känner till, uttalat verklig oro för denna utveckling. Därför är det värdefullt om civilministern gör vad ett statsråd kan göra, och jag utgår från att det inte är så litet. Jag hoppas att jag kan få ett svar på frågan om statsrådet är beredd att dra tillbaka dessa förslag, som drabbar u-landsarbetarna så hårt när det gäller barnbidragen.

Anf. 74 Civilminister BO HOLMBERG:

Fru talman! När det gäller formfrågan vill jag säga följande. Även om utrikesministern hade varit här, hade han tvingats säga att ärendena är fördelade på ett visst sätt i budgeten. Jag undrar också om inte detta är en ny fråga.

Jag har alltså gått igenom detta ärende utifrån den interpellation som Karl Erik Eriksson har framställt, och jag har gjort en allmän markering. Jag hoppas få förståelse för att jag därmed inte kan gå in på en annan ministers sakområde, när det dessutom, enligt min mening, rör sig om en ny fråga.

Överläggningen var härmed avslutad.

9 § Anmäldes och bordlades

Konstitutionsutskottets betänkande

1983/84:30 Granskning av statsrådets tjänsteutövning och regeringsärendenas handläggning

Finansutskottets betänkanden

1983/84:36 Ändring i lagen om allmänna arvsfonden (prop. 1983/84:153)

1983/84:37 Anslag till kammarkollegiet för budgetåret 1984/85 (prop. 1983/84:100 delvis)

Skatteutskottets betänkande

1983/84:41 Totalisatorskatt, m. m. (prop. 1983/84:180)

Justitieutskottets betänkanden

1983/84:25 Sexualbrotten (prop. 1983/84:105)

1983/84:27 Förslag till polislag m. m. (prop. 1983/84:111)

1983/84:28 Ändring i lagen om hundskatt m. m. (prop. 1983/84:142 delvis)

1983/84:29 Immunitet och privilegier för INMARSAT (prop. 1983/84:155)

1983/84:30 Telefonavlyssning (skr. 1983/84:97)

Lagutskottets betänkande

1983/84:34 Ändring i aktiebolagslagen (prop. 1983/84:184 delvis)

Utrikesutskottets betänkanden
1983/84:20 PLO och Kambuchea
1983/84:22 Förbindelserna med de baltiska folken

Kulturutskottets betänkande
1983/84:21 Anslag till film, kulturtidskrifter, litteratur och bibliotek, m. m.
(prop. 1983/84:100 delvis)

Trafikutskottets betänkande
1983/84:31 Scandinavian Airlines Systems flygpassagerarterminal i Malmö
(prop. 1983/84:173)

Arbetsmarknadsutskottets betänkande
1983/84:22 Vissa trygghetsfrågor för äldre arbetstagare (prop. 1983/84:162)

10 § Meddelande om frågor

Meddelades att följande frågor framställdes

den 18 maj

1983/84:598 av *Görel Bohlin* (m) till kommunikationsministern om upprustning av vägarna till Arlanda flygplats:

Den starkt ökade trafiken på Arlanda flygplats har lett till en hård trafikbelastning på vägarna till och från flygplatsen. Således kan man konstatera en ökad försiltning på E4-an från Stockholm till Arlanda med djupa körfåror i vägbanan. Väg 263 Sigtuna-Märsta, Tullen, har stor betydelse som förbindelselänk mellan E18 och E4 och den trafik som kommer från Mälardalen mot Arlanda. Vägen som för bl. a. från Västerås till Arlanda genom Sigtuna har fått en mycket stark ökning av trafiken. Vägen är i mycket dåligt skick och särskilt vår- och vintertid är den helt enkelt trafikfarlig. En ombyggnad av vägen har från Sigtuna givits hög prioritet, men av vägförvaltning och länsstyrelse flyttats ned i planeringen. Såväl länsstyrelsen i Uppsala län som i Västmanlands län har till länsstyrelsen i Stockholms län framfört önskemål om en snar förbättring av vägförbindelsen. Inte minst av trafiksäkerhetsskäl borde en upprustning komma till stånd snarast.

Delar kommunikationsministern uppfattningen att den ökade belastningen till följd av Arlandatrafiken bör vägas in vid bedömningen av angelägenhetsgraden av nämnda vägobjekt och således föranleda en högre prioritet?

Nr 148

Fredagen den
18 maj 1984

*Meddelande om
frågor*

Fredagen den
18 maj 1984

*Meddelande om
frågor*

1983/84:599 av *Görel Bohlin* (m) till kommunikationsministern om utredningen om ytterligare en trafikflygplats i Stockholmsregionen:

Den utredning som luftfartsverket lämnade i början av 1983 angående behovet av trafikflygplatser i Stockholmsregionen konstaterade att en andra flygplats i Stockholmsregionen behövdes och att det bästa alternativet, ekonomiskt och flygtrafiktekniskt, var bibehållande av Bromma. Företrädare för kommunikationsdepartementet, landstinget och Stockholms kommun kom emellertid den 6 juni 1983 överens om en kompletterande rapport beträffande vad som skulle göras om Bromma *trots allt* lades ned.

Denna sistnämnda "utredning" tycks vara ett beställningsverk från majoriteten i Stockholms stad och starka bebyggelseintressen som vill få Bromma nedlagt. Där förordas – med de hypotetiska förutsättningarna om Brommas nedläggning – F 18, Tullinge, som allmänflygplats. Den lösningen har presenterats för företrädare för södra regionen och för landstinget, men ej delgivits riksdagen. Kommunala företrädare har fått höra om fördelar med en flygplats på Tullinge, inte om några nackdelar. Den först nämnda utredningen har i sammanhanget ej berörts, och de ekonomiska konsekvenserna för kommunerna och för samhället berörts ytligt.

Mot bakgrund av vad som beskrivits ovan vill jag fråga kommunikationsministern om han anser att den andra flygplats som av all expertis konstaterats nödvändig i Stockholmsregionen numera endast är en regional fråga?

1983/84:600 av *Rolf Dahlberg* (m) till bostadsministern om de statliga subventionerna till småhusägare och hyresgäster:

Vid Hyresgästernas riksförbunds kongress i tisdags krävde ordföranden Lars Anderstig att bostadsministern skulle ta 6,6 miljarder kronor från småhusen för att subventionera hyreshusen.

Kommer bostadsministern att villfara hyresbasen Lars Anderstigs begäran och i så fall när?

1983/84:601 av *Tore Nilsson* (m) till justitieministern om bön för anställda och patienter på sjukhus:

En anställd vid ett svenskt sjukhus har nyligen avskedats för att hon utövat andakt med patienter. Hon har bett med personer som själva anmodat henne därom.

Sverige är ett kristet land, där största delen av befolkningen tillhör kyrkan. Bön har alltid varit en självklar kristen livsform. Svensk lagstiftning skall skydda samvetsfriden och säkra den enskildes rätt.

Jag frågar därför justitieministern om han vill medverka till att grundlagsföreskrifter om skydd för religionsfrihet iakttas, så att bön för anställda och patienter på sjukhus inte förbjuds.

1983/84:602 av *Tore Nilsson* (m) till arbetsmarknadsministern om anställningsskyddet i visst fall:

Ett sjukvårdsbiträde vid ett svenskt sjukhus har avskedats och fått lämna sin anställning för att hon bett med patienter som själva anmodat henne därom. Ingen anmärkning föreligger i övrigt mot hennes arbete.

Vill statsrådet medverka till att reglerna om anställningsskydd ändras så att det blir klart att avskedande i sådana fall som det aktuella inte är lagligt?

Nr 148

Fredagen den
18 maj 1984

*Meddelande om
frågor*

11 § Kammaren åtskildes kl. 14.42.

In fidem

SUNE K. JOHANSSON

/Solveig Gemert